

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
POLICIJOS VEIKLOS KATEDRA**

NERINGA BALČIUKYNAITĖ
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS PROGRAMA

**POLICIJOS PAREIGŪNŲ VEIKLA VYKDANT NEPILNAMEČIŲ
NUSIKALSTAMUMO PREVENCIŲ DARBA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Kęstutis Vitkauskas

(parašas)

Kaunas, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMAS IR JO PREVENCIJA	6
1. 1. Nepilnamečio samprata ir jo veiklos teisinio reglamentavimo aspektai	6
1. 2. Nepilnamečių nusikalstamumo samprata	8
1. 3. Nusikalsti linkusio nepilnamečio asmenybės samprata	10
1. 4. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija	12
1. 5. Nusikalstamumo prevencijos atmainų skirstymas	14
1. 6. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos institucinė sistema	17
1. 7. Nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje 2005 – 2011 m.	18
1. 8. Nepilnamečių nusikalstamumo būklės lyginamoji analizė Baltijos šalyse	23
2. POLICIJOS VIETA NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS SISTEMOJE	26
2. 1. Teisinis policijos veiklos, įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, reglamentavimas	26
2. 2. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programų apžvalga	29
2. 3. Policijos veikla įgyvendinant bendrąją prevenciją	35
2. 4. Policijos veikla įgyvendinant individualiąją prevenciją	43
3. POLICIJOS VEIKLOS, ĮGYVENDINANT NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJĄ, EFEKTYVUMAS	47
3. 1. Policijos pareigūnų darbo krūvio ir atlyginimo santykis	48
3. 2. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, kaip policijos pareigūnų darbo dalis	49
3. 3. Policijos pareigūnų profesinis pasirengimas ir kvalifikacijos tobulinimas	52
3. 4. Policijos pareigūnų bendradarbiavimas su socialiniais partneriais	53
3. 5. Policijos pareigūnų nuomonė apie prevencines programas	55
3. 6. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos efektyvumas	56
IŠVADOS	63
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78
PRIEDAI	79

ĮVADAS

„Visa ko pradžia, man atrodo, yra ten, toli vaikystėje, kur žmogus pirmą kartą supranta, kad pasaulyje jis gyvena ne vienas, kad jo rankos ir širdis privalo ką nors pridengti nuo skausmo, prievartos, melo, kad jis privalo būti žmogumi. Tai aukščiausia ir sunkiausia pareiga“. (J. Marcinkevičius)¹

Temos aktualumas. Pagal Vincentą Dienį „Nusikalstamumas – šiuolaikinės visuomenės rykštė. “² Ši rykštė padaro didelę žalą visai visuomenei. Anot Romualdo Grigo „Nusikalstamumas tapo nuolatinio mūsų gyvenimo palydovu. Su juo apsiprasta, panašiai kaip su tebevykstančiu ozono sluoksniu atmosferoje, saugančiu mūsų gyvastį. Tačiau kas bene baisiausia (mažant apie lietuvių tautos ateitį ir likimą) – nusikalstamumas vis labiau ir plačiau užvaldo paauglių ir net vaikų sąmonę.“³ Todėl jo mažinimui ir apribojimui didelis vaidmuo turi būti skiriamas prevencijai.

Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija yra esminė nusikaltimų prevencijos visuomenėje dalis. Įtraukiant į teisėtą, socialiai naudingą veiklą ir skiepijant humanistinį požiūrį į visuomenę ir gyvenimą, jauni asmenys gali išsiugdyti nenusikalstamą požiūrį.⁴ Sėkmingai nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai reikia visos visuomenės pastangų siekiant užtikrinti darnią paauglių raidą, gerbiant ir remiant jų asmenybę nuo ankstyvos vaikystės.⁵

Policija yra socialinių paslaugų visuomenei teikėja, kurios misija – kartu su kitomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis institucijomis apsaugoti visuomenę nuo neigiamo nusikaltimų poveikio. Policijos vykdoma kokybiška prevencinė veikla gali smarkiai paveikti nepilnamečių elgesį.⁶

Temos apie policijos pareigūnų veiklą įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją nėra plačiai atskleistos tačiau nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aspektus tyrinėjo: A. Čepas, A. Drakšienė, R. Drakšas, G. Babachinaitė, A. Dapšys, A. Jatkevičius, V. Pavilionis ir kiti.⁷ Skirtingi autoriai, atskleisdami įvairius nepilnamečių nusikalstamumo aspektus ir skirtingai apibūdindami

¹ Metodinės rekomendacijos prevencijos padalinių pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais mokyklose. Parengė L. Stulginskienė. – Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2011. P. 3.

² V. Šlapkauskas. Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Serija „Prevenicinė pedagogika“, 1. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija, 1996. P. 58.

³ Ten pat, P. 13.

⁴ Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės (Rijado gairės). //

http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Rijado%20gaires.htm; prisijungimo laikas: 2012-03-14. 1 punktą.

⁵ Ten pat, 2 punktą.

⁶ Kad būtum laimingas pats, padėk kurti laimę kitiems // <http://www.policieclub.lt/lt/Index>; prisijungimo laikas: 2012-03-27.

⁷ Žr., pvz.: A. Jatkevičius. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai: teisė (01S) / Vilniaus universitetas, 2003; G. Babachinaitė, A. Čepas, A. Dapšys ir kt. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. – Vilnius: Mintis, 1984; A. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973; A. Dapšys. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo kryptys // Teisės problemos. 1994; A. Drakšienė, R. Drakšas. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. – Vilnius: Eugrimas, 2008.

nusikalstamumą kaip reiškinį, sutaria, kad nusikalstamumas yra negatyvus reiškinys, padarantis didelę žalą visuomenei ir kuo anksčiau bei efektyviau bus užkertamas jam kelias, tuo mažesnis nusikalstamumo lygis bus ateityje.

Darbo problema. Visuotinai pritariama, jog nepilnamečių nusikalstamumo prevencija Lietuvai šiandien yra aktuali. Ši prevencinį darbą vykdo ir prie jo prisideda įvairios institucijos, tokios kaip: teisėsaugos; švietimo, mokymo ir auklėjimo įstaigos; vaiko teisių apsaugos tarnybos; įvairios visuomeninės organizacijos ir kiti subjektai. Greta to, tenka pripažinti, jog Lietuvoje vykstantys kultūrinių vertybių ir aplinkos pokyčiai, tokie kaip santuokos kaip vertybės silpnėjimas, žema tarpusavio santykių kultūra, kartų solidarumo mažėjimas, nepakankama valstybės pagalba šeimai krizių atveju, atotolio šeimos tipo (našlaičio sindromas) formavimasis skatina nepilnamečių asocialaus elgesio atsiradimą ir sudaro prielaidas nusikalstamumui didėti. Faktai, kad nepilnamečiai padaro apie penktadalį visų nusikaltimų, o jaunimas nuo 14 iki 29 metų sudaro apie 60 proc. visų nusikaltusių asmenų, taip pat vaikų nusikalstamumo latentškumo pobūdis rodo, jog prevencinis darbas šioje srityje dar yra tobulintinas. Pavyzdžiui, lyginant Lietuvos nepilnamečių nusikalstamumo būklę su kaimyninės Latvijos, pastebėtina, kad mūsų valstybėje ši būklė yra blogesnė, taip pat statistinių duomenų analizė atskleidžia ir skirtingą, lyginant su kaimyninės šalies, nusikalstamų veikų Lietuvoje pobūdį (plačiau apie tai p. 23).

Tai suponuoja siekį atidžiau įvertinti vienos iš pagrindinių – policijos – institucijų, vykdančių nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, veiklos efektyvumą.

Darbo objektas. Magistro baigiamojo darbo objektas kaip ir darbo tema yra policijos pareigūnų veikla vykdančią nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą.

Darbo tikslas. Įvertinti nepilnamečių nusikalstamumo lygį Lietuvoje ir policijos pareigūnų veiklą, vykdančią nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą.

Darbo uždaviniai. Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti išskiriami šie uždaviniai:

- 1) apibūdinti nepilnamečių nusikalstamumo ir jo prevencijos sampratą;
- 2) įvertinti nepilnamečių nusikalstamumo būklę Lietuvoje ir palyginti su užsienio šalimis;
- 3) aptarti nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programas;
- 4) išnagrinėti policijos prevencinio darbo priemones, remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato medžiaga;
- 5) sociologinio tyrimo pagrindu įvertinti policijos prevencinio darbo efektyvumą bei jo stabdymo veiksnius;
- 6) pateikti pasiūlymus nagrinėjama tema.

Hipotezė. Efektyviai įgyvendinama policijos veikla, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, sumažintų nepilnamečių nusikalstamumo lygį šalyje.

Darbo metodika. Tiriant magistro darbe pasirinktą temą, siekiant įgyvendinti darbo tikslą ir uždavinius, buvo naudotasi šiais darbo metodais.

Literatūros apžvalgos metodas buvo naudotas darant literatūros apžvalgą, tai yra, darant norminės literatūros, specialiosios literatūros, internetinių šaltinių ir kitos literatūros apžvalgą, kuri buvo reikalinga darbo tikslo atskleidimui.

Lyginamasis ir analizės metodai buvo naudoti lyginant ir analizuojant prevencinių programų, policijos veiklos reglamentavimo bei policijos veiklos ataskaitų apžvalgą. Analizės metodas taip pat naudotas atliekant tyrimą, apie policijos pareigūnų veiklos efektyvumą, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą.

Statistinis metodas buvo naudotas tiriant statistinius duomenis apie nepilnamečių asmenų nusikalstamumą Lietuvoje ir Baltijos šalyse.

Apibendrinimo metodas naudotas apibendrinant skyrius bei pateikiant magistro baigiamojo darbo išvadas.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmasis skyrius skirtas aptarti nepilnamečio bei nusikalsti linkusio nepilnamečio sampratas taip pat nepilnamečių nusikalstamumo ir jo prevencijos sampratas. Šiame skyriuje trumpai paminėta nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos institucinė sistema bei pateikta nepilnamečių nusikalstamumo būklės apžvalga Lietuvoje (2005 – 2011 m.), o taip pat lyginamoji analizė Baltijos šalyse.

Antrasis skyrius skirtas aptarti policijos vietą nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemoje: aptartas teisinis policijos veiklos, įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, reglamentavimas bei apžvelgtos nusikalstamumo prevencijos programos; atlikta policijos veiklos apžvalga įgyvendinant bendrąją ir individualiąją prevenciją.

Trečiąjį skyrių sudaro sociologinio tyrimo duomenys skirti policijos veiklos, įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, efektyvumo nustatymui. Šiame skyriuje analizuojamos policijos pareigūnų nuomonės apie: jų darbo krūvio ir atlyginimo santykį, profesinį pasirengimą ir kvalifikacijos tobulinimą, apie prevencines programas ir bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, o taip pat nuomonės apie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos efektyvumą.

Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis) bei priedai.

1. NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMAS IR JO PREVENCIJA

1. 1. Nepilnamečio samprata ir jo veiklos teisinio reglamentavimo aspektai

Nepilnamečio sąvoką lemia du kriterijai - amžiaus ir socialinis. Teisiškai reglamentuojant nepilnamečio teises ir pareigas paprastai vadovaujamosi formaliu amžiaus kriterijumi. Tačiau amžius visada suponuoja ir tam tikrą socialinį žmogaus brandumą, jo socialinį statusą, išsimokslinimą, darbinį, civilinį, pilietinį veiksnumą. Tai priklauso ir nuo šalies tradicijų, papročių. Taigi sprendžiant nepilnamečio sampratos ir jo teisinio statuso klausimus vadovaujamosi ne vien biologiniu (amžiumi), bet ir socialiniu kriterijais.⁸ Lietuvių kalbos žodyne⁹ nepilnametis apibūdinamas tiesiog kaip nesuaugęs, dar neturintis visų pilietinių teisių asmuo.

Lietuvos Respublikos įstatymuose „nepilnamečio“ samprata traktuojama nevienodai. Vartojamos tokios sąvokos, pavyzdžiui, kaip „vaikas“, „nepilnametis“, „mažametis“. Lietuvoje dažnai vartojama sąvoka „ikimokyklinio amžiaus vaikai“ (1-6 metų amžiaus) ir „mokyklinio amžiaus vaikai“. Iš vartojamo termino galima spręsti apie vaiko teisinį statusą.

Pagal 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 str. „vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau“. ¹⁰ Šią nuostatą atitinka *Lietuvos Respublikos (LR) vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo*¹¹ 2 str. bei *LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo*¹² 2 str. 5 p. įtvirtinti apibrėžimai „vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“. Tokie atvejai yra, pavyzdžiui, nuo santuokos sudarymo momento, bet esant nemažiau 16 m., išskyrus nėštumo atveju (nėštumo atveju gali būti ir mažesnis amžius nei 16 m.). „Nepilnametis gali įgyti visišką veiksnumą ir emancipacijos būdu, t. y. nepilnametis asmuo gali būti pripažintas veiksniumi tais atvejais, kai yra pagrindas leisti nepilnamečiui, sulaukusiam šešiolikos metų amžiaus, savarankiškai įgyvendinti visas pilnamečio asmens teises ir vykdyti pareigas.“¹³

Pagal LR Civilinio kodekso¹⁴ (CK) 2.5 str., „fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo

⁸ D. Beinoravičius, M. Greičius, A. Jatkevičius ir kt. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Situacijos, analizė, išvados ir pasiūlymai. - Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998. P. 6.

⁹ Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/>; prisijungimo laikas: 2011-11-02.

¹⁰ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*. 1995-07-21, Nr. 60-1501. 1 str.

¹¹ LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807. 2 str.

¹² LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 157-7969. 2 str. 5 p.

¹³ Fizinio asmens veiksnumas // <http://teisinespaslaugos.info/fizinio-asmens-veiksnumas>; prisijungimo laikas: 2012-04-15.

¹⁴ LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina aštuoniolika metų”. LR CK išskiriamos dvi nepilnamečių kategorijos: 1) nepilnamečiai iki 14 metų amžiaus ir 2) nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų amžiaus.¹⁵

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (CPK) 38 str.¹⁶ nepilnamečių civilinis procesinis veiksnumas, t.y. galėjimas įgyvendinti savo teises teisme ir pavesti atstovui rengti bylą, taip pat atsiranda nuo 18 metų. Nepilnamečių nuo 14 iki 18 metų amžiaus teises ir įstatymo saugomus interesus teisme gina jų tėvai, tėviai ar globėjai. CPK kai kuriuose straipsniuose taip pat išskiriama nepilnamečių iki 16 metų amžiaus kategorija. Pagal šio kodekso 9 str., tokie asmenys neįleidžiami į teismo posėdžių salę, jeigu jie nėra dalyvaujantys byloje asmenys arba liudytojai.

LR Baudžiamajame kodekse¹⁷ (BK) nėra konkrečiai suformuluotų „nepilnamečio” ar „vaiko” sąvokų. BK 13 str.¹⁸ nurodyta, kad bendrasis baudžiamosios atsakomybės amžius yra 16 m., o asmenys, sulaukę 14 m., atsako už to paties straipsnio 2 d. išvardytas nusikalstamas veikas. Nepilnamečiai, jaunesni nei 14 m., pagal baudžiamuosius įstatymus neatsako. Jiems apibūdinti Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vartojama „mažamečio” sąvoka. Remiantis BK 13 str. 3 d., jiems gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės.¹⁹ Taigi, baudžiamoji atsakomybė nepilnamečiams asmenims taikytina pasiekus tokį asmenybės formavimosi lygį, kuomet nepilnamečiai gerai supranta draudimus ir reikalavimus kaip tam tikras visuomenės taisyklės bei geba valdyti savo elgesį. Vėlyvojoje paauglystėje (16-18 m.) nepilnamečiai asmenys jau suvokia daugumos savo elgesio ir veiksmų neigiamą pusę, jų pavojingumą bei gali šiuos veiksmus valdyti.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse²⁰ (BPK) daugeliu atveju kalbama apie nepilnamečius iki 18 metų amžiaus, o kai kuriais atvejais išskiriama asmenų iki 16 metų amžiaus kategorija. Pvz., pagal LR BPK 278 str., jaunesni kaip 16 m. asmenys neprisaikdinami, o pagal 280 str. jaunesnis kaip šešiolikos metų liudytojas po jo apklausos turi būti pašalinamas iš posėdžių salės, jeigu teismas nepripažįsta, kad jam likti salėje būtina.

LR Administracinių teisės pažeidimų kodekse²¹ taip pat nėra konkrečiai apibrėžtos „Nepilnamečio” sąvokos, tačiau 13 str.²² yra apibrėžtos amžiaus ribos nuo kurių galima administracinė atsakomybė.

¹⁵ D. Beinoravičius, M. Greičius, A. Jatkevičius ir kt. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Situacijos, analizė, išvados ir pasiūlymai. - Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998. P. 6.

¹⁶ LR civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.

¹⁷ LR baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁸ *Žin.*, 2004, Nr. 25-760.

¹⁹ D. Beinoravičius, M. Greičius, A. Jatkevičius ir kt. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Situacijos, analizė, išvados ir pasiūlymai. - Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998. P. 6-7.

²⁰ LR baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²¹ LR administracinių teisės pažeidimų kodeksas // *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.

LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo²³ V skyriuje reglamentuojamas jaunų asmenų darbas. Jaunimu čia laikomi asmenys jaunesni negu 18 m. Šiame įstatyme taip pat minimas „paauglys“ – asmuo nuo 16 iki 18 m., kuris neprivalo lankyti mokyklos ir „vaikas“ – asmuo iki 16 m., kuris privalo lankyti mokyklą. Įstatyme nurodyta, kad jaunam asmeniui suteikiamas darbas privalo būti saugus, nekelti pavojaus sveikatai, fizinei ir protinei raidai, nepakenkti mokymuisi.

Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymuose 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ ir 2009 m. birželio 2 d. Nr. 5-V-384 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno (apylinkės inspektoriaus) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ yra įvardintos kelios sąvokos: 1) vaikas – asmuo, neturintis 18 metų amžiaus, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip; 2) nepilnametis – vaikas, sulaukęs amžiaus, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus arba gali būti traukiamas administracinėn atsakomybėn.

Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programoje²⁴ nepilnametis minimas kaip asmuo grupės, kuri yra viena aktyviausių ir pažeidžiamiausių visuomenės grupių, jautriai reaguojanti į įvairius sociokultūrinius, ekonominius ir politinius pokyčius visuomenėje.

Apibendrinus galima teigti, kad pagal biologinį (amžiaus) kriterijų nepilnametis yra laikomas 18 metų neturintis žmogus. Vadovaujantis socialiniu kriterijumi, teisės aktuose numatytos išimty, kurios leidžia pripažinti asmenį pilnamečiu, nesulaukus 18 metų. Teisės normomis reglamentuotas ypatingas, išskiriantis jį iš suaugusių asmenų amžiaus grupės, nepilnamečio asmens statusas, kuriuo apibrėžiamos nepilnamečio teisės ir pareigos, atsakomybės bei veiklos ribos.

1. 2 Nepilnamečių nusikalstamumo samprata

Nepilnamečiai yra išskirtiniai teisės subjektai. Nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė ir labai specifinė bendro nusikalstamumo dalis.²⁵ Suprantama, kad jaunimas – tai visuomenės ateitis, o nepilnamečiai nusikaltėliai – nusikalstamumo “rezervas”. A. Dapšys teigia, kad nepilnamečių nusikalstamumas – tai savotiška bendro nusikalstamumo pradžia, jo potencialus rezervas ir kartu

²² *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 124-562. 13 str.; *Žin.*, 2011, Nr. 163-7758. 13 str. 2 d.

²³ LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 70-3170

²⁴ Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programa // *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 110-4664.

²⁵ D. Beinoravičius, M. Greičius, A. Jatkevičius ir kt. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Situacijos, analizė, išvados ir pasiūlymai. - Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998. P. 44.

prognozės modelis ateičiai.²⁶ Taigi kuo ankstesniame amžiuje bus užkirstas kelias nepilnamečių nusikaltimams, tuo didesnė bus galimybė sumažinti nusikalstamumą ateityje.²⁷

Kriminologijoje nusikalstamumo sąvoka apibrėžiama gana įvairiai. Vieni autoriai stengiasi sąvoką detalizuoti, kiti to nedaro. Rusijos profesorė N. F. Kuznecova sąvoką detalizuoja, jos manymu, nusikalstamumas yra santykinai masinis, istoriškai kintantis, socialinis, baudžiamojo – teisinio pobūdžio reiškinys, susidedantis iš visumos nusikaltimų, padaromų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laikotarpį.²⁸ Lenkų kriminologas J. Bafija nurodo, kad nusikalstamumas yra visuomeninis reiškinys, tikrovėje pasireiškiantis per atskirus nusikalstamo elgesio aktus, atitolinančius asmenį nuo socializacijos proceso.²⁹ Yra autorių, nusikalstamumą apibrėžiančių keliais žodžiais: nusikalstamumas – tai šalutinis civilizacijos produktas³⁰, negatyvus socialinis reiškinys³¹ ir pan. Jų formuluojami apibrėžimai yra pernelyg abstraktūs, kad iš jų būtų galima suvokti, kaip autoriai supranta nusikalstamumo reiškinį ir kokius esminius šio reiškinio požymius išskiria. Kiti kriminologai nusikalstamumą apibūdina, nurodydami įvairius požymius bei rodiklius. Jie nusikalstamumą supranta kaip istoriškai kintantį, socialinį ir baudžiamąjį teisinį reiškinį, susidedantį iš nusikaltimų visumos (sistemos), taip pat kaip visuomenei pavojingą, socialinį - teisinį reiškinį, kurį sąlygojo bendro gyvenimo sąlygos, tačiau kuris tapo santykinai savarankiškas, galintis plisti, o tai reikalauja nuolatinės kovos su juo.³² Pasak A. Čepo ir V. Pavilionio: „nusikalstamumas bei kiti teisės pažeidimai, kaip kiekvienas socialinis istorinis reiškinys, turi savo dėsningumą, kuriuos apsprendžia tam tikros visuomenės konkrečios socialinės ekonominės ir kultūrinės gyvenimo sąlygos. Priklausomai nuo tų sąlygų vienoje visuomenėje nusikalstamumas didėja, o kitoje mažėja.“³³ Kiti Lietuvos autoriai (pvz., profesorius J. Bluvšteinas) nusikalstamumą laiko tiesiog procesu, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų, padarytų tam tikroje valstybėje ar regione per tam tikrą laikotarpį.³⁴

Kai kuriuose literatūros šaltiniuose nusikaltimai tapatinami su asocialiu elgesiu. Sąvoka „asocialus“ nėra suprantama vienareikšmiškai. Vienais atvejais asocialus elgesys apibūdinamas kaip „nevisuomeniškas, kenkiantis visuomenei“³⁵, kitais – kaip nepaisantis visuomenės, pasireiškiantis

²⁶ A. Dapšys. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo kryptys // Teisės problemos. 1994. P. 34.

²⁷ A. Jatkevičius. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai: teisė (01S) / Vilniaus universitetas, 2003. P. 3.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Е. Бафия. Проблемы криминологии. Диалектика криминогенной ситуации. Москва, 1983. С. 25.

³⁰ В. Фокс. Введение в криминологию. Москва, 1985. С.19.

³¹ К. Уэда. Преступность и криминология в современной Японии. Москва, 1989. С. 10.

³² Г. Хохреков. Криминология. Москва, 2000. С. 29.

³³ А. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973. P. 6.

³⁴ Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. Vilnius, 1984. P. 37.

³⁵ Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985. P. 49.

neatsižvelgiant į egzistuojančias vertybes ir normas³⁶ (šiuo atveju tik numanoma, kad toks neįautrumas socialinėms normoms gali būti potencialiai žalingas), dar kitais atvejais asocialus elgesys aprašomas kaip įvairūs nukrypimai nuo priimtų socialinių normų.³⁷

Asocialiu laikomas toks vaikas, kurio elgesys neatitinka visuomenėje nusistojusių elgesio normų ir traktuojamas kaip baustina veikla, nusikaltimas. Pagrindiniai tokio elgesio bruožai yra agresyvumas, nesąžiningumas ir amoralumas.³⁸

Bet kuriuo atveju svarbu suvokti dvejopą nusikalstamumo pobūdį. Būtent: nusikalstamumas yra socialinis ir teisinis reiškiny. Neginčytina yra šių dviejų aspektų sąveika formuojantis nusikalstamumui, jų įtaka nusikalstamumo turiniui ir esmei. Socialine prasme nusikalstamumas atsiskleidžia kaip specifinė forma žmonių elgesio, pažeidžiančio konkrečios socialinės sistemos tinkamą funkcionavimą. Teisine prasme nusikalstamumą sudaro visuma priešingų teisei veikų, kurias visuomenė (tiek veikdama per valstybę, tiek ir per atskiras savo narių grupes) stengiasi užkardyti.³⁹

Apibendrinus skirtingų autorių traktuotinas nusikalstamumo sampratas, galima teigti, jog nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė bendrojo nusikalstamumo dalis, todėl nepilnamečių nusikalstamumo sampratai apibūdinti naudotini bendrieji nusikalstamumo sampratos bei nepilnamečio sampratos aspektai.

1. 3. Nusikalsti linkusio nepilnamečio asmenybės samprata

Nagrinėjant nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos efektyvumą, tikslinga trumpai aptarti charakteringus nusikalsti linkusių vaikų asmenybės bruožus.

Nepilnamečio, padariusio nusikaltimą, asmenybė tai įvairių socialinių ir socialiai reikšmingų požymių ir savybių visuma.⁴⁰ Šios savybės ir požymiai, įvardijamos kaip neigiami asmenybės bruožai.

Daugumos nepilnamečių asmenybė turi bruožų, padedančių formuotis teisei priešingam, elgesiui: vengimas mokytis ar dirbti, interesų mokytis pakeitimas vartotojišku gyvenimo būdu, antisuomeniškas dorovinis kryptingumas ir t.t. Kriminologiniu požiūriu aktualus nepilnamečio globotinio statuso šeimoje, socialinėje aplinkoje ir siekimo būti savarankišku, išreikšti bei “įtvirtinti”

³⁶ A. S. Reber. The Penguin dictionary of psychology. – London: Penguin Books, 1985. P. 55.

³⁷ G. Valickas. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997. P. 7.

³⁸ S. Ignatavičienė, R. Žukauskienė. Rizikos grupės vaikai. Metodinės rekomendacijos pedagogams. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1999. P. 4.

³⁹ A. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973. P. 6

⁴⁰ Namų advokatas. - Vilnius, 2002. P. 66.

save nesuderinamumas, nepakankamas patyrimas, vertinant sudėtingas ir dinamiškas gyvenimo situacijas, prieštaravimas tarp akceleracijos (greito fizinio vystymosi) ir lėto socialinio brendimo.⁴¹

Pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje išskiriami ir kiti nepilnamečių, padariusių nusikaltimus asmenybės bruožai. Daugelis autorių akcentuoja tokių nepilnamečių interesų siaurumą, kultūros ribotumą, prioriteto teikimą pasyviai gyvenimo būdai ir negatyvioms jo formoms ir pan. Literatūroje taip pat teigiama, kad dauguma nusikaltimus padariusių nepilnamečių – tai asmenys, turintys antivisuomeniško elgesio įpročių, polinkių, stereotipų. Jiems būdingas nuolatinis visuotinai priimtų elgesio normų nesilaikymo demonstravimas, girtuokliavimas, polinkis vartoti narkotikus, dalyvavimas azartiniuose lošimuose, valkatavimas, sistemingas bėgimas iš namų, ankstyvi lytiniai santykiai, sistemingas pykčio, smurto pasireiškimas net ir nekonfliktinėse situacijose, tyčinis konfliktinių situacijų sudarymas, priešiško kitoms nepilnamečių grupėms demonstravimas, įprotis savintis viską, kas yra be priežiūros, ką galima nebaudžiamam atimti iš silpnesniojo.⁴²

Nusikaltimą padariusio nepilnamečio asmenybė pasižymi ne vien neigiamais bruožais, bet ir socialiai priimtinomis savybėmis (pvz., draugiškumu, aktyvumu, organizuotumu ir kt.).⁴³

Bendrojoje nusikaltėlio asmenybės teorijoje, remiantis įvairia baudžiamosios teisės literatūra, paprastai išskiriami penki nusikaltėlių tipai: 1) *atsitiktiniai* (asmenys, pirmą kartą padarę nesunkų nusikaltimą ir praityje charakterizuojami teigiamai; jų elgesys “telpa” į padorumo ribas); 2) *situaciniai* (asmenys, pirmą kartą padarę sunkų nusikaltimą, susiklosčius nepalankiai gyvenimo situacijai, tačiau charakterizuojami teigiamai; jų dalyvavimas nusikalstamume daugiau susietas su gyvenimo aplinkybėmis); 3) *nepastovūs* (asmenys, padarę nusikaltimą pirmą kartą, tačiau ankstesnis jų elgesys vertinamas kaip amoralus; jie padarę nusikaltimą, nes anksčiau jau buvo neigiamai charakterizuojami, darė teisės pažeidimus, pakliūdavo į konfliktines situacijas; jų elgesys buvo žalingas jau iki nusikaltimo padarymo); 4) *piktybiniai* (asmenys, praityje ne kartą padarę nusikaltimą ir anksčiau teisti; jų gyvenimas yra susijęs su nusikalstama veikla, jie turi nemažą patirtį nusikaltėlio karjeroje); 5) *itin (labai) pavojingi* (asmenys, teismo pripažinti itin pavojingais recidyvistais, nenorintys pasitaisyti).⁴⁴

Panašiais pagrindais grupuojami ir nusikaltę nepilnamečiai. Pvz., A.Dapšys, atsižvelgdamas į veiksmus, sąlygojusius nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimus, nusižengusius nepilnamečius siūlo skirstyti į: **aplinkybinius** ir **piktybiškus**.⁴⁵

⁴¹ A. Dapšys. Nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimų prevencija (metodinės rekomendacijos). - Vilnius, 1979. P. 18.

⁴² G. Kvieskienė. Socializacijos pedagogika. - Vilnius, 2000. P. 16-18.

⁴³ Namų advokatas. - Vilnius, 2002. P. 550.

⁴⁴ A. Dapšys. Nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimų prevencija (metodinės rekomendacijos). - Vilnius, 1979. P. 391 -392.

⁴⁵ Ten pat. P. 21 -26.

Aplinkybiniams būtų priskirtini nepilnamečiai, kurie neturi pastovių antisocialinių motyvų, tikslų, sąmoningai nesiekia pakenkti kitam, neieško progos padaryti teisėtvarkos pažeidimą, o pasielgia antvisuomeniškai dėl sudėtingų situacijų arba iš keršto, pykčio, neapykantos, dėl seksualinių motyvų. Aplinkybiniai nepilnamečiai teisės pažeidėjai yra skirstomi į: **atsitiktinius** ir **nepastovius**. *Atsitiktiniai* aplinkybiniai pažeidėjai apskritai yra vertinami teigiamai. Jie padaro teisės pažeidimus dėl gyvenimo patirties stokos, lengvabūdiškumo, neteisingo situacijos vertinimo. Visa tai dažniausiai sąlygoja amžiaus ypatybės. *Nepastovaus* aplinkybinio tipo nepilnamečiai turi tiek teigiamų, tiek neigiamų bruožų. Tokio tipo asmenybė labai priklauso nuo konkrečių aplinkybių: normalioje aplinkoje jie elgiasi gerai, o patekę į aplinką, kuri skatina antvisuomenišką poelgį, jie nesunkiai gali tapti teisės pažeidėjais. Teisės pažeidimas motyvuojamas valios susilaikyti stoka, prestižo ar pamėgdžiojimo interesais.⁴⁶

Piktybiškų nepilnamečių teisės pažeidimai yra sąlygoti ne tiek aplinkybių ar situacijų, kiek antvisuomeniško asmenybės kryptingumo, jos neigiamų bruožų. Tai dažniausiai yra antvisuomeninių grupių organizatoriai, kurstytojai, veikiantys apgalvotai, nepaisantys taikytinų poveikio priemonių, nekeičiantys savo elgesio. Jie yra skirstomi į: **aktyvius** ir **pasivius**. *Aktyviam* piktybiškam tipui A.Dapšys priskiria tokius bruožus: ne tik vidinis polinkis padaryti nusikaltimą ar kitokią teisės pažeidimą, bet ir aktyvus ieškojimas jam prielaidų; teisės pažeidimų ar nusikaltimų padarymas neapsiriboja gyvenamąja vieta; antvisuomeniško elgesio stereotipas; pozityvios aplinkos neigimas ir jos vengimas; išankstinis pasiruošimas antvisuomeniškam poelgiui; pastangos pasiekti nusikalstamą tikslą, nežiūrint pasipriešinimo; neigiamų požymių pastovumas poreikiuose, interesuose, pažiūrose, charakteryje; antvisuomeniškas elgesys motyvuojamas nuolatinio egoizmu. Panašiai apibūdinami ir pasyvaus tipo piktybiški teisės pažeidėjai, tik šio tipo paaugliai neieško situacijos teisės pažeidimui padaryti, nesiruošia jam iš anksto, tačiau, susidarius tinkamai situacijai, paprastai jos nepraleidžia.⁴⁷

Gebėjimas tinkamai įvertinti linkusio nusikalsti nepilnamečio asmenybę gali padėti policijos pareigūnams pasiekti efektyvesnių individualiosios prevencijos rezultatų bei užkirsti galimiems teisės pažeidimams kelią.

1. 4. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija

Nusikalstamumo prevencija suprantama kaip tikslinga valstybės institucijų, įvairių visuomeninių judėjimų ar kitokių visuomeninių organizacijų bei atskirų piliečių veikla, siekiant

⁴⁶ Ten pat. P. 21 -26.

⁴⁷ Ten pat. P. 21 -26.

panaikinti nusikalstamumo priežastis bei sąlygas ar bent apriboti jų daromą įtaką.⁴⁸ Pats žodis „Prevenција” reiškia užkardymą, išvengimą, kelio užkirtimą, užbėgimą už akių.

Nusikalstamumo prevencija suprantama dviem prasmėm: siaurąja ir plačiąja. Plačiąja prasme nusikalstamumo prevencija apima visas priemones, kurios įtakoja nusikalstamumo priežastis bei sąlygas (riboja jų susiformavimo ar pasireiškimo galimybes). Tai bendro pragyvenimo lygio kėlimas, socialinių programų įgyvendinimas, švietimo sistemos gerinimas ir kitos pozityvios priemonės, skirtos socialinio gerbūvio sukūrimui. Tai yra, nusikalstamumui įtaką daroma lyg „tarp kitko”.⁴⁹

Nusikalstamumo prevencija siaurąja prasme apima tas priemones, kurių tikslas yra nusikalstamumo mažinimas. Pvz., materialinių vertybių apskaitos gerinimas, - siekiant pašalinti galimybes pasisavinti svetimą turtą; signalizacijos įrengimas automobiliuose, - siekiant apriboti automobilių vagystes; jaunimo vasaros stovyklų organizavimas, - siekiant apriboti jaunuolių neturinių veikti, tad potencialiai linkusių „ką nors susigalvoti”, skaičių.⁵⁰

Pasak A. Čepo ir V. Pavilionio: „Nusikalstamumo prevencija – visuma priemonių, kurias vykdo policija, prokuratūros, teismai ir kiti organai savo kompetencijos ribose ir bendradarbiaudami su įvairiomis valstybinėmis bei visuomeninėmis organizacijomis, siekiant išaiškinti ir pašalinti konkrečias priežastis ir sąlygas, padedančias padaryti nusikaltimus, bei įspėti tam tikrus asmenis, kurių elgesys ir praeitis rodo, jog jie gali padaryti nusikaltimą”.⁵¹ Manytina, kad šis apibrėžimas tinka apibūdinti ir nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją.⁵²

Nusikalstamumo prevencija turėtų remtis tam tikrais pamatiniais principais, kaip antai:

- 1) tinkamos ir pakankamos metodologinės nusikalstamumo prevencijos bazės sukūrimu (tam, kad taikomos prevencinės priemonės būtų mokliškai pagrįstos ir remtųsi ne atsitiktinėmis, o rimtai parengtomis ir patikrintomis nuostatomis);
- 2) maksimaliai patikimų nusikalstamumo prognozavimo metodikų sukūrimu (tai liečia tiek kiekybines, tiek ir kokybines nusikalstamumo vystymosi prognozes);
- 3) tikslingumo užtikrinimu nusikalstamumo prevencijoje, t. y. turi būti nustatyti prioritetai ir hierarchinis prevencijos uždavinių ryšys apskritai ir kiekviename atskirame jos lygmenyje;

⁴⁸ P. Šatkus, A. Bukauskas, P. Ragauskas ir kt. Problemos. Aktualijos. Patarimai. Informacija. - Vilnius: Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą”, 1998. P. 23.

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Ten pat. P. 24.

⁵¹ A. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973. P. 12-13.

⁵² Ten pat. P. 13.

- 4) ne atskirų nusikalstamumo prevencijos priemonių, o tikslinių priemonių kompleksu (kompleksinių priemonių) rengimu, atsižvelgiant į nusikalstamumo priežasčių ir sąlygų prigimtį bei atskirų prevencinio poveikio objektų ypatumus;
- 5) prevencijos priemonių atitikimu pasikeitimams nusikalstamumo struktūroje ir dinamikoje;
- 6) tinkamos ir pakankamos nusikalstamumo prevencijos teisinės bazės parengimu;
- 7) subjektų, vykdančių nusikalstamumo prevenciją, veiksmų koordinacija.⁵³

1. 5. Nusikalstamumo prevencijos atmainų skirstymas

Nusikalstamumo prevencija gali būti skirstoma į įvairias atmainas, tai priklauso nuo to, kokių tikslų siekiama. Todėl ji gali būti skirstoma pagal tam tikrus kriterijus, pavyzdžiui: pagal strateginį tikslą; pagal vietą; pagal objektą, t. y. pagal tai, į ką prevencija yra nukreipta.

Pagal tai, kokių strateginių tikslų siekiama nusikaltimų strateginėmis priemonėmis, galima kalbėti apie įvairias prevencijos rūšis, pavyzdžiui, *situacinė* (siekiama nustatyti nusikaltimo situaciją, t. y. aplinkybes, kuriomis padaromas nusikaltimas, ir pašalinti kriminogeninius veiksnius, labiausiai skatinančius nusikalsti), *sulaikančioji* prevencija (tai priemonės, kuriomis siekiama sustiprinti įstatymo sulaikantį poveikį), *reabilitacijos* (tai įvairios priemonės, kurių tikslas – perauklėti potencialų nusikaltėlį, pakoreguoti asmenybės bruožus, kurie labiausiai padidina tikimybę, kad jis padarys nusikaltimą) ir *kontrolės priemonės* (siekiama, kad potencialus nusikaltėlis būtų kontroliuojamas situacijoje, kai jis gali padaryti nusikaltimą).⁵⁴

Prevencija pagal vietovę, į kurią nukreiptos ir kur veikia, prevencijos priemonės galima skirstyti į taikomas nacionaliniu, regioniniu, gyvenvietės, jos rajono, atskiro namo, įmonės ir pan. mastu.⁵⁵

Atsižvelgiant į nusikaltimo veiksmų, į kuriuos nukreipiamos prevencijos priemonės, pobūdį, tas priemonės galima skirstyti į pirminę, antrinę ir tretinę prevenciją.⁵⁶

- *Pirminė* - siekiama išvengti nepilnamečių nusikalstamumo.
- *Antrinė* - siekiama išvengti padarinių, siekiama prognozuoti ir identifikuoti nepilnamečių

⁵³ P. Šatkus, A. Bukauskas, P. Ragauskas ir kt. Problemos. Aktualijos. Patarimai. Informacija. - Vilnius: Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, 1998. P. 25.

⁵⁴ V. Justickis. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu. - Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2000. P. 10-11.

⁵⁵ Ten pat. P. 11.

⁵⁶ Ten pat. P. 9.

nusikalstamumą.

- *Tretinė* – siekiama išvengti pasikartojančio nepilnamečių nusikalstamumo.⁵⁷

Pagal tai, į ką nukreipta, prevencija skirstoma į bendrąją ir individualiąją prevencijas. Bendroji prevencija – poveikio priemonės, kuriomis siekiama nustatyti ir pašalinti bendrąsias nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų priežastis ir sąlygas.⁵⁸ Individualioji prevencija – poveikio priemonės, kuriomis siekiama individualiai daryti poveikį asmenims, linkusiems nusikalsti ar daryti administracinius teisės pažeidimus ar galintiems tapti nusikaltimo arba administracinių teisės pažeidimų aukomis.⁵⁹ Tarp bendro ir individualaus poveikio priemonių yra glaudus (tiesioginis ir grįžtamasis) ryšys. Bendro poveikio priemonės sudaro pagrindą, kuriuo remiantis galima užkirsti kelią konkretiems nusikaltimams, o individualaus poveikio priemonės didina bendro poveikio priemonių veiksmingumą.⁶⁰

A. Čepas specialias nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos priemones pagal taikymo momentą skirstė į dvi pagrindines dalis – stadijas:

1. *Ankstyvoji* – ši nepilnamečių nusikalstamumo prevencija prasideda, kai tik atsiranda pirmieji nepalankių vaikų ir paauglių auklėjimo sąlygų požymiai, darantys ar galintys daryti įtakos nusikaltėlio asmenybės formavimuisi, ir tęsiasi iki to momento, kai iš paauglio elgesio galima realiai numanyti, kad jis padarys nusikaltimą. Ankstyvojoje stadijoje naudojama daug įvairių nusikalstamumo prevencijos priemonių. Jos tikslas – pasiekti, kad laiku būtų išsiaiškinti pirmieji nepilnamečių nepalankių auklėjimo sąlygų ir nepageidaujamo jų asmenybės vystymosi požymiai, ir imtis atitinkamų poveikio priemonių.⁶¹

Pasak A. Čepo ir V. Pavilionio ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija yra įvairių valstybinių organų ir visuomeninių organizacijų veikla, kuria siekiama iš anksto užkirsti kelią nepilnamečių nusikaltimams ir kitiems teisės pažeidimams, kol jų psichikoje dar nėra susiformavęs vidinis pasiruošimas daryti nusikaltimus.⁶²

⁵⁷ Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija // <http://jaunimas.aina.lt/noriu-zinoti/3033-Nepilnamei-nusikalstamumo-prevencija.html>; prisijungimo laikas: 2011-08-10.

⁵⁸ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. birželio 2 d. Nr. 5-V-384 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno (apylinkės inspektorius) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. 2 punktas.

⁵⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. 2 punktas.

⁶⁰ I. Leliūgienė. Socialinė pedagogika. – Kaunas: Technologija, 2002. P. 185.

⁶¹ G. Babachinaitė, A. Čepas, A. Dapšys ir kt. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. – Vilnius: Mintis, 1984. P. 63.

⁶² A. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973. P. 15.

2. *Tiesioginė*. Kai nusikaltimas jau padarytas, prasideda tiesioginė prevencija, kuria siekiama sulaikyti paauglį nuo naujo nusikaltimo (užkirsti kelią recidyviniam nepilnamečių nusikalstamumui) ir užtikrinti, kad būtų pašalinta nepilnamečio asmenybės kriminogeninė deformacija (pašalinti priežastis ir sąlygas, padėjusias ir galinčias padėti padaryti naujus nusikaltimus).⁶³

Paminėtina ir *vėlyvoji* nusikalstamumo prevencija. Tai nepilnamečių resocializacija. Resocializacijos priemonės taikomos nepilnamečiams, atlikusiems bausmę už padarytus nusikaltimus.

Nusikalstamumo prevenciją galima skirstyti pagal įvairias nusikalstamumo prevencijos atmainas, tačiau visais atvejais tai bus veikla, kuria siekiama išsiaiškinti nusikalstamumo priežastis, pašalinti nusikalstamumą keliančius, skatinančius veiksnius ir taip užkirsti kelią nusikaltimams.

Kalbant apie nusikalstamumo prevencijos sistemą derėtų išskirti tris pagrindinius jos elementus:

- 1) nusikalstamumo prevencijos subjektai;
- 2) nusikalstamumo prevencijos teisinio reguliavimo šaltiniai;
- 3) juridiniai ir faktiniai santykiai, kylantys nusikalstamumo prevencijos procese.⁶⁴

Taip pat nereiktų pamiršti ir nusikalstamumo prevencijos objektų. Šie objektai yra tai, į ką nukreipta prevencinė veikla, kuri pasireiškia per poveikio objektams būdus ir metodus. Šie būdai ir metodai yra vadinami prevencinėmis priemonėmis.

Nusikalstamumo prevencijos subjektus suskirstyti į grupes galima remiantis įvairiais kriterijais. Prevencijos požiūriu reikšmingas skirstymas į tris grupes:

- 1) subjektai, kurių pagrindinė ar viena pagrindinių funkcijų yra veikla nusikalstamumo prevencijos srityje, pavyzdžiui, policija, policijos rėmėjai;
- 2) subjektai, kurie užsiima nusikalstamumo prevencija kaip šalutine savo veiklos sritimi, tai yra siekiant optimizuoti savo veiklos sąlygas ir sumažinti savo veiklos kaštus (įmonių, įstaigų, organizacijų administracijos, įvairios privačios saugos tarnybos ir pan.);
- 3) subjektai, kurie sprendami savo veiklos uždavinius, tuo pačiu daro poveikį faktoriams, esantiems nusikalstamumo priežastimis ir sąlygomis (tai socialinio aprūpinimo institucijos, įvairaus lygio švietimo, kultūros įstaigos ir pan.)⁶⁵

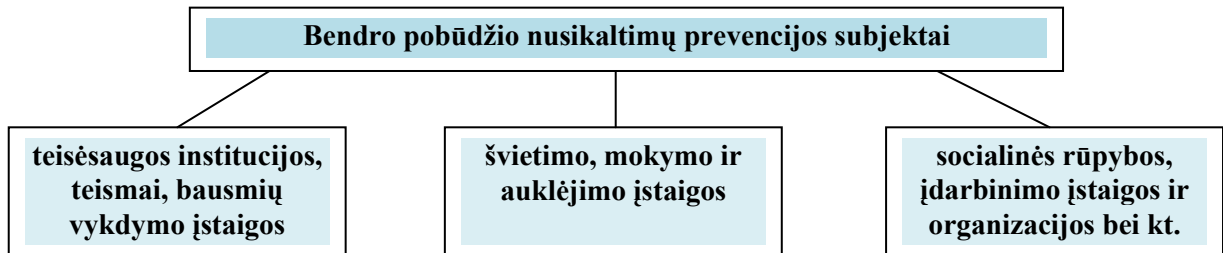
⁶³ G. Babachinaitė, A. Čepas, A. Dapšys ir kt. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. – Vilnius: Mintis, 1984. P. 63.

⁶⁴ P. Šatkus, A. Bukauskas, P. Ragauskas ir kt. Problemos. Aktualijos. Patarimai. Informacija. - Vilnius: Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, 1998. P. 25-26.

⁶⁵ Ten pat. P. 26.

1. 6. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos institucinė sistema

Pagal Dr. Alfredą Kiškį nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos institucinę sistemą galima suskirstyti į bendro pobūdžio nusikaltimų prevencijos subjektus ir specialias įstaigas, tarnybas, kurios vykdo nusikaltimų prevenciją Lietuvoje. Toks skirstymas tinka tiek bendrai, tiek ir nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos institucinei sistemai.

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Dr. Alfredo Kiškio paskaitų medžiaga. ⁶⁶

Kalbant apie bausmių vykdymo įstaigas, tai jų misija yra mažinti nepilnamečių nusikalstamumą humanizuojant ir modernizuojant nepilnamečių gyvenamąją aplinką izoliacijos sąlygomis, efektyviau ir teisingiau vykdyti nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją ir reintegraciją į visuomenę, ugdyti nepilnamečių sampratą apie gyvenimą teisinėje visuomenėje. ⁶⁷

Teismai prie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos prisideda siekiant išvengti pasikartojančio nusikalstamumo, nes veiksmai yra skirti nusikaltimus padariusiems nepilnamečiams, o tai yra viena iš teismo įgyvendinamų vertybių. Kadangi vienas iš bausmės skyrimo tikslų yra auklėjamoji priemonė, todėl teismas turi teisingai parinkti bausmę, kad jos skyrimas atitiktų jos paskirtį ir turėtų auklėjamąjį poveikį.

Mokyklai deleguojama ne tik akademinė funkcija, bet ir vaikų asmeninių, socialinių kompetencijų ugdymas. Daugėja mokyklų, kuriose dirba psichologai ir socialiniai pedagogai. Šie specialistai turi reikiamų žinių ir gebėjimų pagelbėti mokyklos bendruomenei organizuojant ir įgyvendinant prevencines žalingų socialinių reiškinių priemones. ⁶⁸ Švietimo, mokymo ir auklėjimo įstaigos bendradarbiaudamos su teisėsaugos institucijomis įgyvendina įvairias nepilnamečių nusikalstamumo prevencines programas bei projektus.

⁶⁶ Dr. Alfredas Kiškis. Paskaitų medžiaga. Tema Nr. 5 „Nusikalstamumo prevencija“. - MRU, 2011. 36 skaidrė.

⁶⁷ Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai // <http://www.nti-pn.lt/>; prisijungimo laikas: 2012-04-08.

⁶⁸ LR švietimo ir mokslo ministerija. Smurto prevencija mokyklose. Metodinė priemonė. – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005. P. 7.

Įdarbinimo įstaigos taip pat turi įtakos nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai. Turintis darbą nepilnametis yra labiau užimtas, todėl turi mažiau laiko ir galimybių nusižengti visuotinai priimtoms normoms.

Specialios įstaigos, tarnybos ir organizacijos, kurios vykdo nusikaltimų prevenciją Lietuvoje yra, pavyzdžiui, Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, Lietuvos kalinių globos draugija, Lietuvos šaulių sąjunga, Policijos rėmėjai. Paminint keletas iš jų tikslus, tai Lietuvos šaulių sąjungos tikslas yra jaunimo pilietiškumo, patriotizmo, pagarbos Lietuvos Respublikai, jos įstatymams plėtojimas; jaunimo švietimas krašto apsaugos sistemos klausimais; jaunimo užimtumo problemų sprendimas; Lietuvos kariuomenės tradicijų puoselėjimas ir jų tęstinumas.⁶⁹ Lietuvos kalinių globos draugijai svarbi yra kalinių globa, jų ateitis, adaptacija ir integracija visuomenėje. Globa suvokiama kaip noras padėti žmogui atsistatyti, grįžti į doros kelią, prisitaikyti ir adaptuotis visuomenėje.

Vienas iš aktyviausiai prevencinėje veikloje padedančių policijai yra visuomeninis judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Minėto judėjimo pagrindinis dėmesys skiriamas ryšių su gyventojais užmezgimas ir jų gerinimas, vaikų teisinis mokymas ir švietimas bei gyventojų įtraukimas į nusikaltimų prevencijos programų vykdymą.⁷⁰

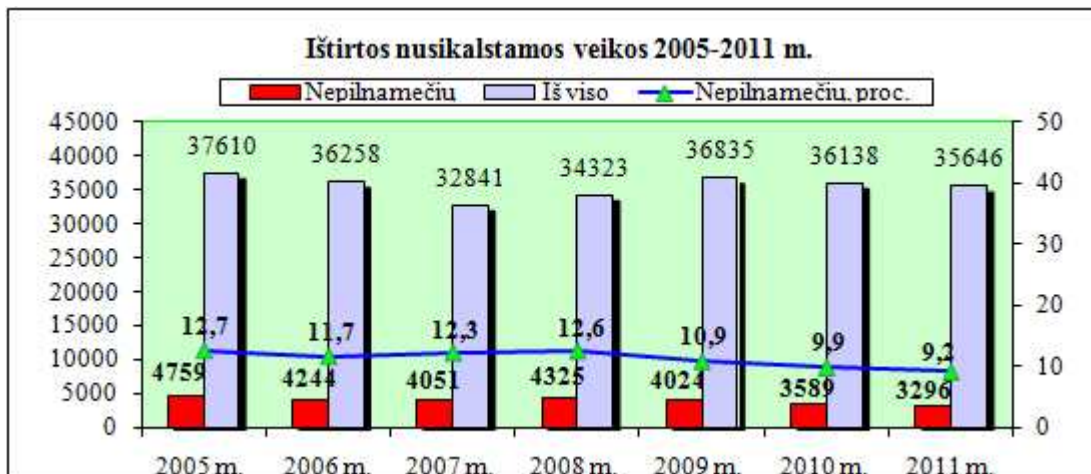
1. 7. Nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje 2005 – 2011 m.

Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) duomenimis 2011 m. nepilnamečiai įtariamai (kaltinami) padarę 9,2 proc. iš visų ištirtų nusikalstamų veikų. Nuo 2005 m. pastebima nepilnamečių padarytų (kaltinamų) nusikalstamų veikų dalies mažėjimo tendencija (žr. 1 pav.).

⁶⁹ Lietuvos šaulių sąjunga // http://www.sauliusajunga.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=29; prisijungimo laikas: 2012-04-08.

⁷⁰ Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Visuomenės, savivaldybių ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje. – Vilnius: judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, 1999. P. 6.

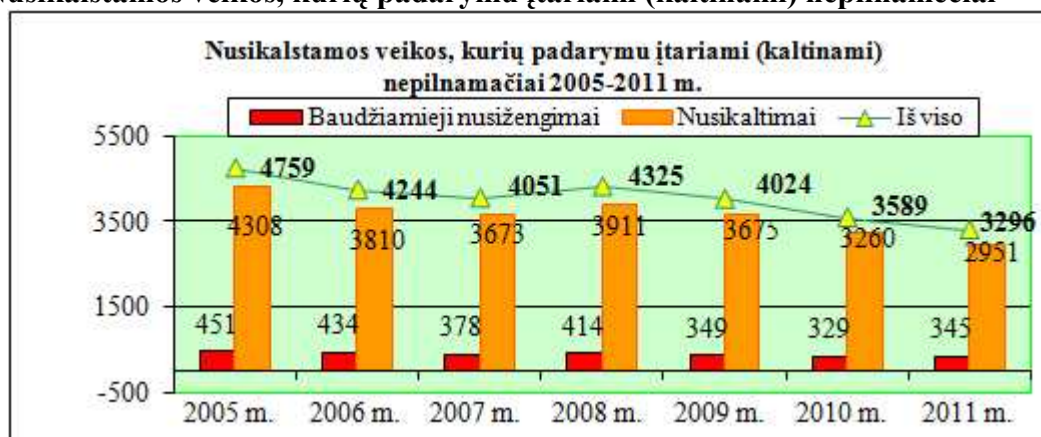
1 pav. Iširtos nusikalstamos veikos 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Atkreiptinas dėmesys, jog nusikaltimai sudaro didžiąją dalį iš visų nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų. Pvz., 2010 m. nusikaltimai sudarė 90,8 proc., 2011 m. – 89,5 proc. Baudžiamieji nusizengimai atitinkamai sudarė 9,2 proc. ir 13,8 proc.⁷¹ Nuo 2005 m. stebima nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų mažėjimo tendencija, t. y. nusikalstamų veikų sumažėjo 30,7 proc., baudžiamųjų nusizengimų sumažėjo 23,5 proc., nusikaltimų – 31,5 proc. (žr. 2 pav.). Tikėtina, jog šie rodikliai atspindi institucijų, dalyvaujančių nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos veikloje, darbo efektyvumo išaugimą. Kita vertus, tai gali būti ir mažėjančio Lietuvoje jaunimo skaičiaus pasekmė.

2 pav. Nusikalstamos veikos, kurių padarymu įtariami (kaltinami) nepilnamečiai

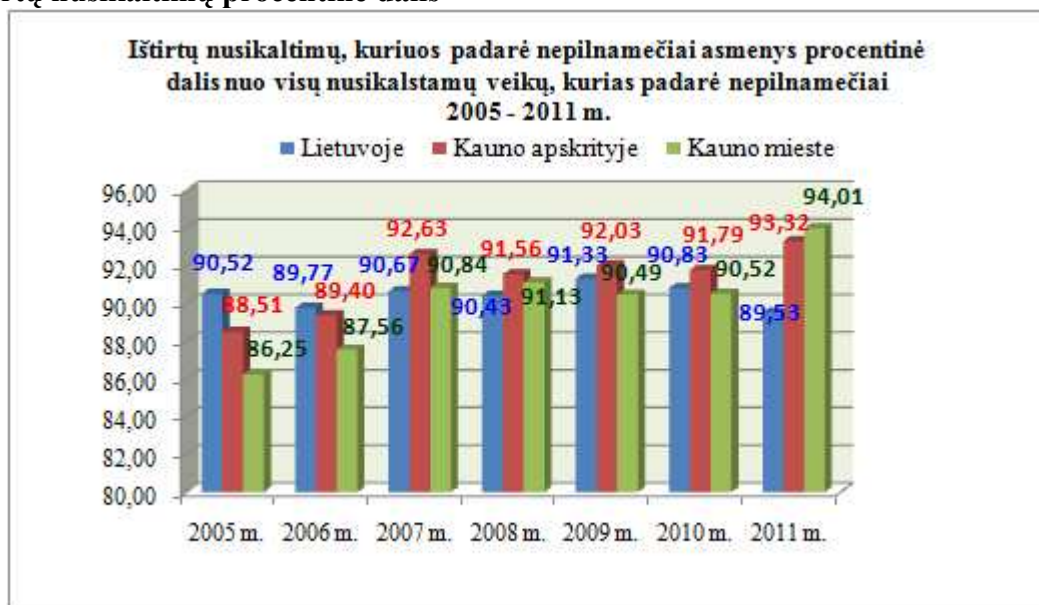

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

⁷¹ Statistinių duomenų apie 2010 m. užregistruotas nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariami (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė // http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/korteles/analize_apie_vaikus_2010.pdf; prisijungimo laikas: 2012-01-09.

Atkreiptinas dėmesys, jog Kauno apskrityje ir Kauno mieste iki 2006 m. nepilnamečių padarytų nusikaltimų dalis iš visų padarytų nusikalstamų veikų buvo gerokai mažesnė už respublikos vidurkį. Ir tik nuo 2007 m. šis rodiklis Kauno mieste susilygina su Lietuvos vidurkiu, o vėlesniais metais ima jį lenkti. Nerimą kelia tai, kad 2011 m. Kauno apskrityje ir Kauno mieste nusikaltimų dalis jau gerokai lenkia bendrą šalies vidurkį (žr. 3 pav.). Ši situacija leidžia daryti prielaidą, jog Kauno apskrityje nepilnamečių daromi teisės pažeidimai yra labiau pavojingi visuomenei ir sukelia skaudesnes pasekmes. Darytina išvada, jog Kauno apskrityje prevencinis darbas, lyginant su kitais šalies regionais, dirbamas ne taip efektyviai. Tiesa, remianti šiais duomenimis, negalime vienareikšmiškai teigti apie policijos darbo apskrityje mažesnę efektyvumą, nes šie rodikliai atspindi visų institucijų prevencinio darbo rezultata.

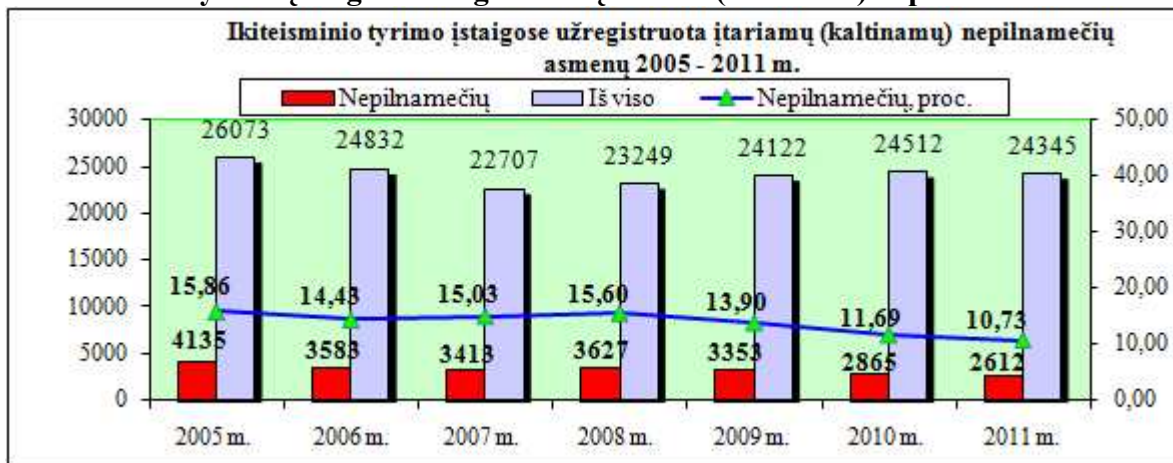
3 pav. Iširtų nusikaltimų procentinė dalis

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Pastebima ne tik nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų, bet ir įtariamų (kaltinamų) asmenų skaičiaus mažėjimo tendencija. Pvz., Lietuvoje 2005 m. ikiteisminio tyrimo įstaigose buvo užregistruoti 4135 nusikalstamų veikų padarymu įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, kas sudarė 15, 8 proc. iš visų užregistruotų (kaltinamų) asmenų, o 2011 m. šis skaičius sumažėjo net 36, 8 proc., t.y. iki 2612 nepilnamečių - 10,73 proc. iš visų užregistruotų įtariamų (kaltinamų) asmenų (žr. 4 pav.).

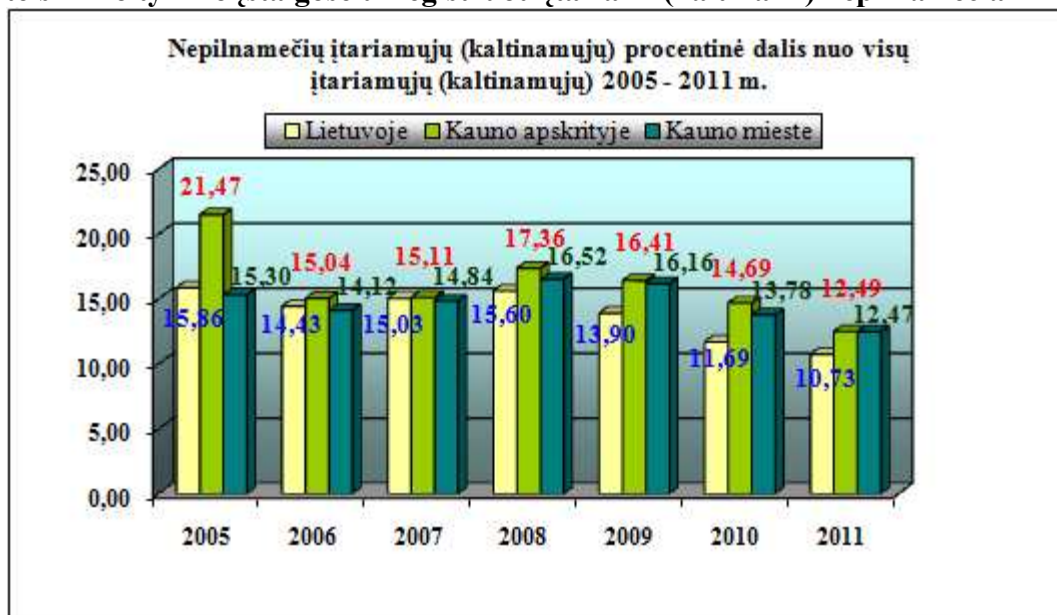
4 pav. Ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruoti įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenys.

Nepilnamečiai įtariamieji (kaltinamieji) 2005 -2011 m. vidutiniškai sudarė 14,9 proc. visų įtariamųjų. Atkreiptinas dėmesys, kad Kauno apskrityje šis rodiklis viršija respublikinį ir Kauno miesto rodiklius. Ypač išsiskiria 2005 m. kada Kauno apskrityje iš visų įtariamųjų (kaltinamųjų) nepilnamečiai sudarė net 21,47 proc. Šių nepilnamečių procentas 2006 – 2009 m. buvo panašus (vidutiniškai 15,35 proc.), o 2010 m. ir 2011 m. pastebimai sumažėjo iki vidutiniškai 12,64 proc. (žr. 5 pav.).

5 pav. Ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruoti įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai

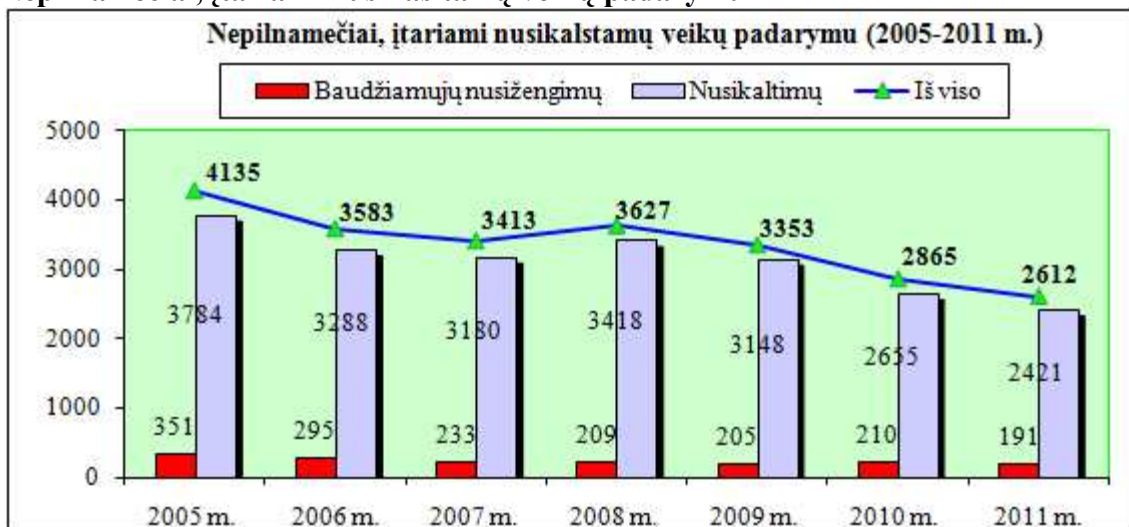

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

2011 m. iš 2612 nepilnamečių, įtariamų nusikalstamų veikų padarymu, 92,7 proc. įtariamai padarė nusikaltimus ir 7,3 proc. – baudžiamuosius nusižengimus. 2010 m. - analogiškai – 92,8 proc. ir

7,3 proc. nepilnamečių. Per septynerius metus įtariamų nusikaltimų padarymu nepilnamečių sumažėjo 36 proc., o baudžiamuosius nusižengimus - analogiškai 45,6 proc. (žr. 6 pav.).

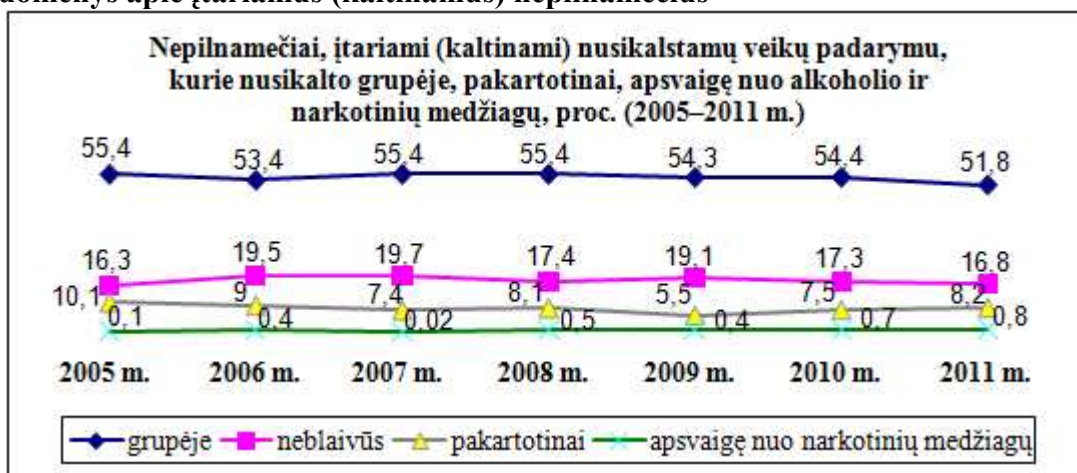
6 pav. Nepilnamečiai, įtariamai nusikalstamų veikų padarymu

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2011 m. 51,8 proc. nepilnamečių nusikalstamas veikas padarė grupėje; 16,8 proc. nuo visų įtariamųjų nepilnamečių (arba kas šeštas) nusikalto būdami neblaivūs. Pakartotinai nusikalstamas veikas padarė 8,2 proc. įtariamų nepilnamečių. 2011 m. užregistruota 20 nepilnamečių, kurie nusikalstamas veikas padarė apsvaigę nuo narkotinių medžiagų (žr. 7 pav.).

7 pav. Duomenys apie įtariamus (kaltinamus) nepilnamečius

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Apibendrinant 2005 -2011 m. duomenis, galima išskirti kelias tendencijas, susijusias su nepilnamečių nusikalstamos veiklos dinamika. Optimistinės tendencijos:

- 1) sumažėjo nepilnamečių, įtariamų padariusių nusikalstamas veikas, skaičius nuo 4135 iki 2612, t. y. 36,8 proc., iš jų padariusių nusikaltimus sumažėjo nuo 3784 iki 2421 (36 proc.), o baudžiamuosius nusižengimus – nuo 351 iki 191 (45,6 proc.);
- 2) sumažėjo ištirtų nusikalstamų veikų dalis, kurias padarė įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, nuo 12,7 proc. iki 9,2 proc. iš visų, ištirtų nusikalstamų veikų, t. y. nuo 4759 iki 3296. 2005 m. šių ištirtų nusikalstamų veikų buvo 1463 mažiau nei 2011 m., t. y. 30,7 proc. mažiau. Žymesnis nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų dalies mažėjimas pastebimas per paskutiniuosius dvejus metus, t. y. 2010 m. ir 2011 m.;
- 3) Lietuvoje iš visų įtariamų (kaltinamų) nepilnamečių daugiau nei pusė nusikalto nepilnamečių grupėse. Šis skaičius nuo 2005 m. iki 2010 m. svyravo panašiai, tačiau 2011 m. sumažėjo nuo 55,4 proc. (2005 m.) iki 51,8 proc. (2011 m.), kai tuo tarpu 2010 m. buvo 54,4 proc.

Greta to tenka pastebėti ir neigiamas tendencijas:

1. iki 2009 m. mažėjo pakartotinai nusikaltusių nepilnamečių dalis nuo 10,1 proc. (2005 m.) iki 5,5 proc. (2009 m.), tačiau 2011 m. ši dalis išaugo iki 8,2 proc.;
2. per šiuos analizuojamuosius septynerius metus išaugo apsvaigusiu nuo narkotinių medžiagų nepilnamečių dalis nuo 0,1 proc. (2005 m.) iki 0,8 proc. (2011 m.) ir ypač ši dalis išaugo 2010 m. ir 2011 m.

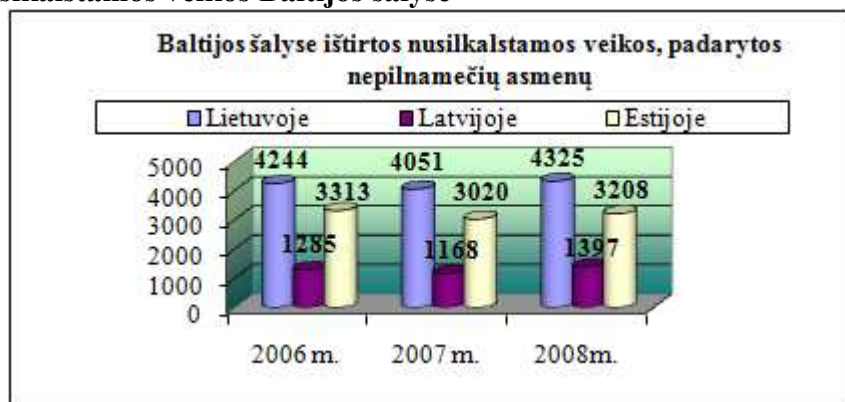
Į šias tendencijas turėtų atkreipti dėmesį prevencinį darbą atliekančios institucijos ir pagal tai atitinkamai orientuoti savo veiklą – taikyti specialius metodus ir priemones.

1. 8. Nepilnamečių nusikalstamumo būklės lyginamoji analizė Baltijos šalyse

Siekiant objektyviau įvertinti prevencinio darbo efektyvumą Lietuvoje ir policijos institucijoje, tikslinga palyginti nepilnamečių nusikalstamumo situaciją Baltijos šalyse. Šios valstybės buvo pasirinktos dėl panašių geopolitinių, istorinių, socialinių ir ekonominių sąlygų.

Analizuojant 2006 – 2008 metais Baltijos šalyse ištirtų nusikalstamų veikų skaičių, kurias padarė nepilnamečiai, pastebėtina, kad mažiausiai jų buvo Latvijoje (žr. 8 pav.). Tačiau, vertinant šiuos duomenis, reikia atkreipti dėmesį į skirtingą gyventojų šiose valstybėse skaičių (žr. priedą Nr. 1).

8 pav. Iširtos nusikalstamos veikos Baltijos šalyse

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Nusikalstamumo būklę šalyje geriau atskleidžia nusikalstamų veikų skaičius 100 tūkst. gyventojų. Šių duomenų analizė rodo, jog iš visų Baltijos šalių Estijoje šis skaičius didžiausias. 2008 m. iširtų nusikalstamų veikų Estijoje buvo 46,3 proc. (110,7) daugiau negu Lietuvoje, o 74,3 proc. (177,7) daugiau negu Latvijoje. 2006 m. ir 2007 m. šis skaičius Estijoje taip pat buvo didesnis nei kitose Baltijos šalyse, t. y. Lietuvoje 2006 m. iširtų nusikalstamų veikų 49,4 proc. buvo mažiau negu Estijoje (2007 m. – 46,8 proc.), o Latvijoje 2006 m. 77,3 proc. mažiau (2007 m. 77,2 proc.) (žr. 9 pav.).

9 pav. Baltijos šalyse iširtų nusikalstamų veikų skaičius

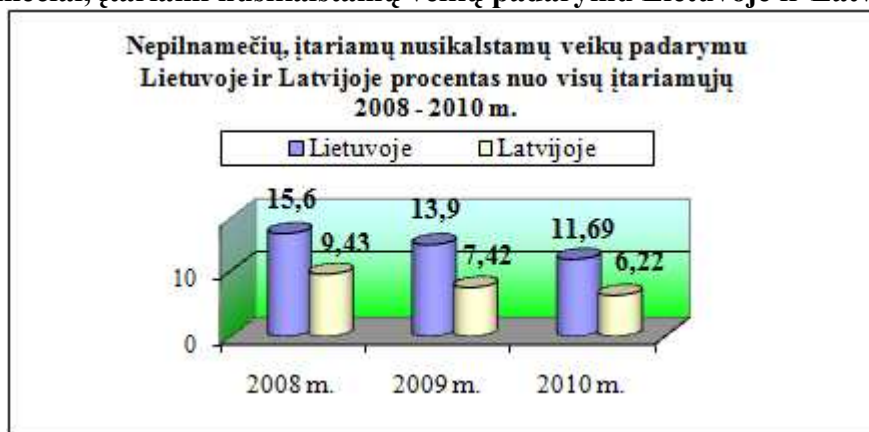

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM, Lietuvos statistikos departamento ir Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis.

Kadangi Lietuvos gyventojų skaičius sąlyginai artimesnis yra Latvijos gyventojų skaičiui, todėl palyginsime šių valstybių nepilnamečių, įtariamų padarius nusikalstamas veikas, santykinę dalį nuo visų įtariamųjų (žr. 10 pav.). 2010 m. Latvijoje šios grupės nepilnamečių buvo 1880 mažiau negu Lietuvoje, t. y. 65,62 proc. mažiau. Latvijoje šis skaičius sudarė 6,22 proc. nuo visų įtariamųjų, kai tuo tarpu Lietuvoje buvo 11,69 proc. (Lietuvoje – 2865, Latvijoje 985). Lyginant 2008 – 2010 m.

duomenis, pastebėta, kad lyginamaisiais metais Lietuvoje buvo daugiau nepilnamečių, įtariamų nusikalstamų veikų padarymu, negu Latvijoje. Šie duomenys leidžia teigti, jog Lietuvoje nepilnamečiai aktyviau įsitraukia į nusikalstamą veiką nei jų bendraamžiai kaimyninėje valstybėje. Kita vertus, negalima atmesti prielaidos, jog didesnis Lietuvoje užregistruojamų nusikalstamų veikų skaičius bei didesnis teisės normas pažeidusių vaikų skaičius yra sietinas su policijos ir kitų institucijų aktyvesne veikla išaiškinant teisės pažeidėjus bei skirtingai nusikalstamas veikas reglamentuojančia teisine baze. Šių prielaidų išaiškinimui reikalingas papildomas tyrimas.

10 pav. Nepilnamečiai, įtariamai nusikalstamų veikų padarymu Lietuvoje ir Latvijoje

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.

Apibendrinant tai kas išdėstyta, matyti, kad analizuojamaisiais 2006 – 2010 metais, ištirtų nusikalstamų veikų skaičius 100 tūkst. gyventojų Lietuvoje buvo didesnis negu Latvijoje. Pastebėtina, kad didžiausias skirtumas buvo 2010 m., t. y. Lietuvoje 67,6 proc. ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė nepilnamečiai, buvo daugiau negu Latvijoje. O lyginant 2006 – 2008 m. Baltijos šalyse (Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje) ištirtų nusikalstamų veikų skaičių 100 tūkst. gyventojų matyti, kad didžiausias skaičius buvo Estijoje. 2006 m. Lietuvoje šių ištirtų nusikalstamų veikų buvo 49,4 proc. mažiau negu Estijoje, o sekančiais 2007 m. ir 2008 m. šis skirtumas sumažėjo, tačiau Estija, iš šių valstybių, išliko pirmoje vietoje pagal didžiausią ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė nepilnamečiai, skaičių.

2. POLICIJOS VIETA NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS SISTEMOJE

2. 1. Teisinis policijos veiklos, įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, reglamentavimas

*Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*⁷² yra tarptautinis dokumentas, kuris reglamentuoja įvairius klausimus, susijusius su vaikų teisėmis. Lietuva šią konvenciją yra ratifikavusi, todėl, remiantis LR Konstitucijos⁷³ 138 str. 3 d., ji yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Vadovaujantis LR tarptautinių sutarčių įstatymo 11 str.⁷⁴ 1 šią konvenciją Lietuvoje privaloma vykdyti, o pagal to pačio įstatymo 11 str. 2 d. ji turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus.

Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklių (Pekino taisyklių) nuostatos bendraisiais bruožais apibrėžia privalomą socialinę politiką ir siekia, kiek tik įmanoma, prisidėti prie nepilnamečių gerovės. „Taisyklės pabrėžia svarbų vaidmenį, kurį jaunimui vaidins konstruktyvi socialinė politika, be kita ko, užkardanti nepilnamečių nusikalstamumą ir teisės pažeidimus.“⁷⁵

Daug dėmesio nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai skiriama *Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairėse (Rijado gairėse)*⁷⁶. Jose detalizuojami pagrindiniai principai, šeimos, švietimo, bendruomenės ir žiniasklaidos vaidmuo nepilnamečių nusikalstamumo prevencijoje.

Lietuvoje bendriausias policijos pareigūnų veiklą reglamentuojantis yra *Policijos veiklos įstatymas*. Jame yra nustatyta, kad „Policijos veikla grindžiama demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms, humanizmo, visuomenės moralės, teisėtumo, veiklos viešumo, taip pat prievartos naudojimo tik būtiniais atvejais ir jos proporcingumo principais“.⁷⁷ Policijos veiklos įstatymas nustato policijos uždavinius, iš kurių vienas yra: „Nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija“,⁷⁸ taip pat nustato policijos pareigūnų teises vykdant nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, pareigas bei bendradarbiavimą su kitomis valstybės, savivaldybių institucijomis ir visuomene.

⁷² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60-1501.

⁷³ LR Konstitucija // *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

⁷⁴ LR tarptautinių sutarčių įstatymas // *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 36-1770.

⁷⁵ Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės) // http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Pekinotaisykles%20red.htm; prisijungimo laikas: 2012-03-14.

⁷⁶ Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės (Rijado gairės). // http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Rijado%20gaires.htm; prisijungimo laikas: 2012-03-14.

⁷⁷ LR policijos veiklos įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 90-2777. 4 str. 2 d.

⁷⁸ Ten pat, 5 str. 1 d. 4p.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, priimtas 1996 m. kovo 14 d., skirtas gerinti vaikų teisinę apsaugą šalyje, o kartu ir, netiesiogiai, nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai. „Šiame įstatyme, remiantis LR Konstitucija, Jungtinių Tautų Organizacijos 1959 metų Vaiko teisių deklaracija, 1989 metų Vaiko teisių konvencija, kitomis tarptautinės teisės normomis bei principais, atsižvelgiant į specifinę vaiko padėtį šeimoje ir visuomenėje, nacionalinės teisės tradicijas, nustatomos pagrindinės vaiko teisės, laisvės bei pareigos, šių teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo svarbiausios garantijos. Šis įstatymas taip pat reguliuoja vaiko elgesio kontrolės bei jo atsakomybės pagrindines sąlygas, nustato tėvų, kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybę už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas, vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą ir jų veiklos teisinius pagrindus.”⁷⁹ Tikėtina, kad įstatymo nuostatų tinkamas įgyvendinimas turėtų neabejotinai teigiamos reikšmės ankstyvajai nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai.

LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas nustato viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.⁸⁰

Kalbant apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, pagrindinis tikslas yra ugdyti nepilnamečių, o ne jį bausti, stengtis integruoti į visuomenę, suteikiant ir skatinant tam būtinus asmeninius ir socialinius gebėjimus. Daugelyje pasaulio valstybių, kaip ir Lietuvoje, yra numatytos atitinkamų priemonių sistemos, kurios skirtos padėti vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį bei išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą. Minėtos sistemos yra įvardijamos kaip vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistemos. *LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* buvo priimtas 2007 m. birželio 28 d., nuo 2011 m. sausio 1 d. galioja nauja įstatymo redakcija. Šis įstatymas ypatingas tuo, kad apjungė ne tik baudžiamosios ir civilinės, bet ir socialinės apsaugos teisės normas, kurios egzistuoja kaip svarbi vaiko teisių apsaugos sistemos dalis. Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistemos priemonių skirtumas nuo kitų nepilnamečių justicijoje egzistuojančių nepilnamečių poveikio priemonių (baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos priemonės) yra atsisakymas baudimo elemento. Minėta sistema yra ne tik kaip teisingumo funkcionavimą užtikrinanti sistema, bet ir kaip švietimo bei socialinės apsaugos pagrindu funkcionuojanti priemonių visuma.⁸¹ Įstatymas nustato vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros

⁷⁹ LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807. 1 str. 2 d.

⁸⁰ LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 154-6959. 1 str.

⁸¹ Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. <http://prevencija.drasinkimeateiti.lt/Page.aspx?pageID=52>; [2012-02-28].

principus, priemones, jų skyrimo, pratęsimo, pakeitimo, panaikinimo pagrindus ir tvarką, taip pat atidavimo į specialią auklėjimo įstaigą - vaikų socializacijos centrus - svarbiausias nuostatas.⁸²

Reikia pripažinti, kad šio įstatymo įgyvendinimo klausimai sprendžiami gana problematiškai. Nesukurta infrastruktūra vaikų minimaliai priežiūrai įgyvendinti. Ne kiekviena savivaldybės administracijos Vaiko gerovės komisija gali paskirti vaikui minimalią priežiūros priemonę – įpareigojimą lankytis pas specialistą, kurio pagalba jam reikalinga dėl elgesio korekcijos ir kt., nes arti tokios paslaugos nėra. Bendravimo su vaikais tobulinimo kursai tėvams, geriausiu atveju, organizuojami tik didmiesčiuose. Nėra vaiko minimalios priežiūros priemonės vykdančių asmenų instituto (įstatymas tik nustato tokių asmenų teises ir pareigas), šios funkcijos dažniausiai pavedamos mokyklų socialiniams pedagogams ir policijos pareigūnams. Įstatymas nustato įpareigojimą vaikui lankyti vaikų dienos centrą, atvirą jaunimo centrą. Šiandien dauguma vaikų dienos centrų tam nepasiruošę, nenori „nepatogių“ vaikų, nors daugumai vaikų reikia tik dėmesio ir tinkamo užimtumo. Reikia pažymėti, kad vaikams prieinamo laisvalaikio užimtumo organizavimas šalyje sprendžiamas labai sunkiai - jai savivaldybės ir kitos suinteresuotos institucijos skiria nepakankamai dėmesio.⁸³ Tai, kad vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros organizavimas dar nesulaukia reikiamo dėmesio rodo faktas, jog Kauno apskrities policijos komisariatuose 2011 m. buvo parengtos tik 32 medžiagos dėl vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros skyrimo, 2010 m. – 40, o 2009 m. – 14.

2011 m. gruodžio 15 d. įsigaliojus *LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui*,⁸⁴ padaugėjo darbo policijos patruliams reaguojant į pranešimus dėl smurto artimoje aplinkoje, ikiteisminio tyrimo pareigūnams, atliekantiems ikiteisminio tyrimo veiksmus, taip pat nepilnamečių reikalų ir apylinkių inspektoriams, kontroliuojantiems smurtą patyrusio asmens apsaugos priemones.⁸⁵

Policijos institucijoje pagrindinis vaidmuo organizuojant prevencinį darbą su nusikalsti linkusias vaikais skirtas nepilnamečių reikalų policijos pareigūnui, kuris yra apskrities vyriausiojo policijos komisariato ar jo policijos komisariato prevencijos padalinio pareigūnas, padedantis išaiškinti vaikų padarytus teisės pažeidimus ir dirbantis vaikų teisės pažeidimų prevencijos darbą. Ši veikla yra detalizuota Lietuvos policijos generalinio komisaro 2009 m. gruodžio 1 d. įsakymu Nr. 5-V-893 patvirtintu *Viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos*

⁸² LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 157-7969. 1 str. 2 d.

⁸³ Statistinių duomenų apie 2011 m. ištirtas nusikalstamas veikas, kurias padarė įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas, ir nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, apie nepilnamečių padarytus administracinius teisės pažeidimus analizė, informacija apie vykdytą prevencinę veiklą // www.jrd.lt/uploads/dokumentai/Tyrimai_2012/Valstybinės_institucijos/Policijos_departamentas_prie_VRM.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-15.

⁸⁴ LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 72-3475.

⁸⁵ Policijos departamento prie LR VRM 2011 metų veiklos ataskaita Nr. 5-1N-9. Vilnius, 2012. P. 7.

pareigūno) tarnybinės veiklos aprašu, reglamentuojančiu pareigūnų tarnybinę veiklą organizuojant ir vykdamt vaikų nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų, smurto prieš vaikus, prostitucijos, narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevenciją, nepilnamečių įrašymo į policijos profilaktinę įskaitą ir išrašymo iš jos, taip pat darbo su šiais ir policiją dominančiais vaikais, nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų bendradarbiavimo su kitais policijos padaliniais ir suinteresuotomis institucijomis tvarką. Šie nuostatai iš esmės laikytini pagrindiniu kasdieninę pareigūno veiklą reglamentuojančiu dokumentu.

2. 2. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programų apžvalga

Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos programos yra kaip įrankis ir priemonių planas nusikalstamumo prevencijai įgyvendinti. Jos yra tvirtinamos LR Vyriausybės arba Seimo nutarimais. Įgyvendinant šias programas policijos komisariatuose atitinkamai rengiami veiklos planai, programos ir numatomos priemonės, skirtos nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai. Taip yra įgyvendinama bendroji ir individualioji prevencija.

Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje, patvirtintoje LR Seimo 2003 m. nutarimu, yra paminėta, kad: „Nusikaltimų prevencija ir kontrolė gali būti sėkminga, jeigu joje aktyviai dalyvauja visi socialiniai subjektai – teisėsaugos institucijos, kitos viešojo administravimo institucijos, savivaldybių institucijos, verslo bendruomenė, visuomeninės organizacijos ir individualūs asmenys.“⁸⁶ Valstybės ir visuomenės investicijos į vaikus ir jaunimą, jų asmenybės formavimą šeimoje, švietimą, dorovinį, teisinį ugdymą ir socialinį saugumą yra veiksniai, kurie lemia sėkmingą valstybės raidą, o kartu nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sėkmę bei perspektyvas.⁸⁷

Įgyvendinant programų tikslus, realizuojamos įvairios priemonės, akcijos, organizuojami renginiai. Pavyzdžiui, įgyvendinant 2010 - 2012 metų nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos priemonių planus 2010 m. buvo sukurta interneto svetainė vaikams: www.amsis.policija.lt. Šioje svetainėje sistemingai teikiama ir atnaujinama profesionali informacija, kuri, tikimasi, padės vaikams apsisaugoti nuo smurto ir kitų teisės pažeidimų.⁸⁸ 2007 - 2009 metais sprendžiant nepilnamečių buvimo viešosiose vietose naktį problemą, buvo mažinama rizika nepilnamečiams tapti

⁸⁶ Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 32 -1318. 8 punktas.

⁸⁷ Ten pat, 31 punktas.

⁸⁸ Informacija apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010 – 2012 metų įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Vyriausybės 2010 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 247, vykdymą 2010 metais. http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/2010_ataskaita_priedas.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-06.

nusikaltimų aukomis bei galimybės patiems nusikalsti. Beveik visų savivaldybių ugdymo įstaigose policija, Vaikų teisių apsaugos ar kt. savivaldybės administracijos padalinių specialistai organizavo susitikimus su moksleiviais, jų tėvais, atstovais pagal įstatymą, pedagogais. Jų metu buvo diskutuota apie vaikų ir tėvų teises, pareigas, vaikų elgesį viešosiose vietose, galimą žalą ir pavojus vaikams nakties metu, buvo skaitomos paskaitos teisine tematika, vykdomos įvairios prevencinės priemonės, akcijos. Periodiškai buvo organizuojami policijos reidai vaikų susibūrimo vietose.⁸⁹ Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato metinėmis veiklos ataskaitomis per 2010 m. Kauno apskrities policijos pareigūnai aktyviai bendradarbiavo su vietos bendruomene ir 874 kartus (2009 m. – 563) informavo apie nepilnamečių buvimo viešose vietose naktį grėsmes ir galimas pasekmes.

2009 m. rugsėjo 2 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1070 patvirtintoje *Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programoje* keliamas tikslas sukurti optimalų nepilnamečių justicijos sistemoje veikiančių institucijų tinklą su būtinomis organizacinėmis, techninėmis priemonėmis ir bendradarbiavimo ryšiais, sustiprinti nepilnamečių interesų apsaugą tiek administraciniame, tiek baudžiamajame procese. „Nepilnamečių justicija suprantama plačiąja prasme, t. y. kaip sritis, apimanti ne tik teisingumo nepilnamečiams vykdymą, bet ir vaikų teisių apsaugą, rizikos grupių prevenciją ir globą, vaikų ir jaunimo švietimo bei užimtumo politiką ir t. t.“⁹⁰ Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programa yra Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programos nuosekli tęsia. Pirmoji buvo 1999 – 2002 metų programa, kurios tikslas buvo: „patobulinti Lietuvos pataisos sistemą, įgalinant efektyviau ir teisingiau spręsti nepilnamečių nusikalstamumo problemas.“⁹¹ Taip pat mažinti vaikų (nepilnamečių) recidyvinį nusikalstamumą, modernizuojant ir keičiant į labiau humanišką nepilnamečių baudžiamąją justiciją. Šios programos gauti rezultatai yra pateikti *Jungtinių Tautų Vystymo programos Nepilnamečių justicijos programos LIT/99/005 išorinio vertinimo ataskaitoje*,⁹² kurią parengė teisėja Renate Winter. Pateiktose išvadose nurodoma: 1) programa daro didelį poveikį nepilnamečių justicijos sistemos plėtrai, nes ji sieja ministerijas, departamentus ir mokslinio tyrimo įstaigas, dalyvaujančias rengiant strategijas jaunimo nusikalstamumo problemoms spręsti; 2) tikslas informuoti ir sudominti plačiąją visuomenę pasiektas, nes informacija apie įstatymus pažeidusių vaikų problemas plačiai skleidžiama; 3) buvo organizuotas policijos bei teismų darbuotojams kvalifikacijos

⁸⁹ Informacija apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2007 – 2009 metų įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu Nr. 806, vykdymą 2009 metais. Ataskaita.

⁹⁰ Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. <http://prevencija.drasinkimeateiti.lt/Page.aspx?pageID=52>; prisijungimo laikas: 2012-02-28

⁹¹ Nepilnamečių justicijos programa.

http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Liet_teis_aktai/nepilnameciu%20just%20progr.htm; prisijungimo laikas: 2012-02-28.

⁹² Jungtinių Tautų Vystymo programos Nepilnamečių justicijos programa LIT/99/005. Išorinio vertinimo ataskaita. www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Išor_ivert/Tarptautinis_vertinimas.doc; prisijungimo laikas: 2012-02-28.

kėlimas ir mokymas; 4) svarstyta dėl specialių įstatymų, specializuotų darbuotojų turėjimo, dėl specialių jaunimo ir šeimos teismų steigimo; 5) apibrėžtos institucinės sistemos problemos, akcentuota būtinybė tobulinti ir pertvarkyti šią sistemą. Greta to, išvadose buvo pažymėta, jog Lietuvoje dar palikta „didelė erdvė“ tobulinti institucijų veiklą šioje srityje.

LR Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 600 patvirtinta antroji *Nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programa*, kurios tikslas – siekti teisę pažeidusių nepilnamečių resocializacijos ir taip prisidėti prie nepilnamečių nusikalstamumo mažinimo, taip pat sukurti optimalų šioje sistemoje veikiančių institucijų tinklą, nuolat tobulinti justicijos pareigūnų ir kitų darbuotojų mokymo sistemą.⁹³

Įgyvendintos programos užtikrino pastebimą nepilnamečių justicijos sistemos pažangą. Ji tapo daug humaniškesnė, labiau atitinkanti nepilnamečių amžiaus ypatumus ir auklėjimo poreikius.⁹⁴

Vaikai padaro nusikaltimus dėl pačių įvairiausių priežasčių. Didelę įtaką turi šeimos, kuriose jie auga. Šeimų nedarnumas bei nestabilumas arba visiškas nesirūpinimas savo vaikų auklėjimu – tai pagrindinės priežastys, skatinančios nepilnamečių nusikalstamumą. Tačiau yra nemažai jaunų teisės pažeidėjų, kurie auga sėkmingomis laikomose šeimose. Įtakos turi ir aplinka, kurioje vaikas auga, ir tai, su kuo jis bendrauja, kaip praleidžia laisvalaikį. Galima daug diskutuoti, kas turi įtakos nusikalstamumui, tačiau neturėtų kelti abejonių tai, kad kuo anksčiau visuomenei pavyktų pastebėti nusikalstamą elgesį lemiančias priežastis bei jas pašalinti, tuo daugiau bėdų ji galėtų išvengti ir užsitikrinti saugesnę ateitį.⁹⁵

Nepilnamečių nusikalstamumo priežastys skirtinguose literatūros šaltiniuose įvardijamos įvairiai. „Nusikaltėliu negimstama, juo tampama. Vincentas Dienys priežastis, skatinančias nusikaltimą, skiria į tris grupes. Pirma, už prasižengimus netenka atsiskaityti. Antra, žmogų supanti aplinka neskatina doros. Trečia, žmogus neranda sau priimtino užsiėmimo“.⁹⁶ Prof. J. Blažys kalbėjo apie žmogaus prigimtį. Skurdus, šeimos pakrikimas, pagundos ir kitos priežastys – sąlygos padaryti nusikaltimą.⁹⁷ O pasak filosofo Milio, gamta nedavusi žmogui galutinai susiklosčiusio charakterio, kurio nebūtų galima pakeisti. Žmogus gimsta turėdamas tam tikrų polinkių ir gabumų, kuriuos esą galima ugdyti arba slopinti, bet negalima jų dirbtinai sukurti. Iš prigimties akivaizdžiam nusikaltėliui

⁹³ Nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 metų programa // *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-3008. 20 punktas.

⁹⁴ Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programa // *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 110-4664. 6 str. 4 d.

⁹⁵ R. Žukauskienė. Individualus darbas su nusikalsti linkusiu vaiku. - Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2006. P. 6.

⁹⁶ V. Šlapkauskas. Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Serija „Prevenicinė pedagogika“, 1. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija, 1996. P. 58.

⁹⁷ V. Andriulis. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918-1940 m. Antologinė apžvalga. – Vilnius: Justitia, 2004. P. 27.

nieko gero neduodanti nei mokykla, nei drausmės auklėjimo įstaiga. Atvirkščiai, išmokslintas nusikaltėlis visuomenei esąs dar pavojingesnis.⁹⁸ Interneto tinklapiuose galima aptikti tokias nepilnamečių nusikalstamumo priežastis, kurios gali daryti įtaką nepilnamečių nusikalstamumui: 1. vaiko šeimyninė padėtis (gyvena su vienu iš tėvų; gyvena su giminaičiu; globojamas fizinio ar juridinio asmens); 2. vaiko socialinė aplinka (gyvenamosios vietos ir mokyklos); 3. tėvų nepriežiūra ir atsakomybės stoka; 3. neigiama draugų įtaka, kurie nesilaiko visuotinai nustatytų elgesio normų; 4. vaiko neužimtumas. Taigi, kalbant apie socialinę aplinką ir neužimtumą, *Nacionalinės jaunimo politikos 2011 – 2019 metų plėtros programoje* keletas iš uždavinių yra: 1. Užtikrinti geresnes jaunimo užimtumo galimybes, skatinant ekonominį ir socialinį verslumą, sudarant palankias sąlygas jauniems žmonėms aktyviai dalyvauti darbo rinkoje bei derinti šeimos ir darbo išsipareigojimus; 2. kurti saugią jaunimui aplinką, užtikrinant efektyvią jaunimo nusikalstamumo prevenciją.

Nacionalinės jaunimo politikos 2011 – 2019 metų plėtros programos vizija – sudarytos galimybės jaunam žmogui tapti aktyviu, pilietišku ir motyvuotu modernios valstybės piliečiu, gebančiu prisiimti atsakomybę ir susikurti visavertį gyvenimą.⁹⁹

Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programoje išdėstyti prioritetai ir uždaviniai susiję su narkotikų kontrole ir narkomanijos prevencija. „Neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą lemia įvairūs socialiniai, ekonominiai veiksniai, paveldimumas, narkotinių ir psichotropinių medžiagų prieinamumas. Nelankantys mokyklos, prasčiau besimokantys, augantys socialinės rizikos ar skurdą patiriančiose šeimose vaikai dažniau linkę vartoti narkotines ir psichotropines medžiagas, alkoholį, rūkyti tabaką.“¹⁰⁰ Todėl vienas iš Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programos uždavinių yra stabdyti ir mažinti neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir jų paklausą ugdant neigiamą požiūrį į narkotines ir psichotropines medžiagas tarp vaikų ir jaunimo, šeimose, bendruomenėse ir visuomenėje, diegiant žmogaus gyvenimo reikšmės ir vertybinių nuostatų bei sveikos gyvensenos sampratą.

Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai taip pat turi įtakos *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa*, kurios įgyvendinimo laikotarpis yra 2010 – 2014 metai. Šios Programos tikslas – plėtoti vaikų ir jaunimo, besimokančių pagal bendrojo lavinimo programas, socializacijos galimybes, užtikrinant jų įvairovę ir prieinamumą. Programos tikslui įgyvendinti numatyti uždaviniai yra: „1.

⁹⁸ Ten pat. P. 33.

⁹⁹ Nacionalinė jaunimo politikos 2011 – 2019 metų plėtros programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 142-7299. 6 punktas.

¹⁰⁰ Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 132-6720. 15 punktas.

płetoti ŗvietimo pagalbos, vaikų ir jaunimo gyvenimo įgūdžių ugdymo sistemą; 2. didinti neformaliojo vaikų ŗvietimo, socioedukacinių veiklų prieinamumą, sudaryti socialiai prasmingos ir atsakingos saviraiškos galimybes; 3. vykdyti vaikų ir jaunimo socializacijos padėties stebėseną ir sklaidą; 4. sudaryti prielaidas tobulinti specialistų, dirbančių vaikų ir jaunimo socializacijos srityje, kompetencijas.“¹⁰¹

Nepilnamečiai yra vieni iš labiausiai pažeidžiamų asmenų visuomenėje, kurie nėra dar visiškai brandūs ir sąmoningi atsakyti už savo veiksmus, o jų vertybės dar nėra pilnai susiformavusios, todėl jas būtina kryptingai formuoti. Svarbu suvokti, dėl kokių priežasčių kyla nepilnamečių agresijos protrūkis. Agresijos pasekmės sukelia žalą ne tik aukai, bet ir nepilnamečiui, kuris elgiasi agresyviai.¹⁰² Vėliau tai gali būti priežastis nusikalstamumo. *Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programa* yra 2008 – 2010 metų programos tęstinė programa, o ši yra 2005 – 2007 metų programos tęstinė programa. 2011 – 2015 programos priemonės orientuotos į smurto prieš vaikus prevenciją bei intervenciją, apimant visas smurto rūšis ir formas. „Programos tikslas – siekti mažinti smurtą prieš vaikus su visomis jo apraiškomis, orientuojantis į smurto prieš vaikus prevenciją bei intervenciją, apimant visas smurto rūšis (fizinį, emocinį ir seksualinį) ir formas.“¹⁰³

Smurtaujantys vaikai – laiku nesuteiktos socialinės, pedagoginės ir psichologinės pagalbos, kurią privalo užtikrinti valstybė ir visuomenė, padarinys.¹⁰⁴ Smurtas prieš vaikus – sudėtingas socialinis reiškiny, glaudžiai susijęs su visuomenės vertybėmis, atsparumu įvairiems neigiamiems socialiniams reiškiniams: skurdui, nedarbui ir kitiems.¹⁰⁵ 2008 – 2010 metų ir 2011 – 2015 metų programų tikslas – ugdyti visuomenės nepakantumą smurtui prieš vaikus, kompleksiskai šalinti smurto prieš vaikus priežastis, sukurti pagalbos vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir jų šeimos nariams pagalbos ir prevencijos priemonių sistemą, mažinti smurto prieš vaikus paplitimą. Įgyvendinant 2008 – 2010 metų programą, ypatingas dėmesys buvo skiriamas pagalbos vaikams suteikimui, kurie gali nukentėti ir nukentėjusiems nuo psichologinio, fizinio, seksualinio išnaudojimo ir nepriežiūros. Nuosekliai ir sistemingai buvo dirbama su asmenimis, kurie buvo nuteisti už seksualinę prievartą prieš vaikus, tačiau dėl valstybės lėšų taupymo, dalis priemonių nebuvo įgyvendinta.

¹⁰¹ Vaikų ir jaunimo socializacijos programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 123-6311. 14 punktas.

¹⁰² LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo 2010 metais ataskaita. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/110413/04.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-01.

¹⁰³ Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programa // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 2-81. 3 punktas.

¹⁰⁴ Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 metų programa // *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 51-1892. 10 punktas.

¹⁰⁵ Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programa // *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 58-2021. 7 punktas.

Siekdami tobulinti teisės pažeidimų prevenciją, taikyti naujus veiksmingus jos modelius, Policijos departamentas ir Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras įgyvendina Europos Sąjungos specialiosios 2007-2013 metų programos „Nusikalstamumo prevencija ir kova su nusikalstamumu“ iš dalies finansuojamą projektą „Policijos pareigūnų gebėjimų, užtikrinant efektyvų poveikį nepilnamečių delinkventiniam elgesiui, stiprinimas per atkuriamojo teisingumo modelių diegimą“. Šio projekto uždavinys – pristatyti policijos pareigūnams ir socialiniams partneriams naujus konfliktų sprendimo būdus dirbant su nepilnamečių nusikalstamo elgesio problemomis. 2011 m. pradėta kurti nauja mokymo programa, paruošta „Nusikaltusio nepilnamečio ir nukentėjusiojo meditacijos metodika“, interaktyvus modulis pareigūnų mokymams. Lietuvos policijos mokykloje buvo organizuoti mokymai „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio taikinamasis tarpininkavimas“, kuriuose dalyvavo nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų tikslinė grupė. Metų pabaigoje organizuota konferencija „Policijos pareigūnų gebėjimų, užtikrinant efektyvų poveikį nepilnamečių delinkventiniam elgesiui, stiprinimas per atkuriamojo teisingumo modelių diegimą“, kurioje dalyvavo policijos pareigūnai, dirbantys su nepilnamečiais, akademinės bendruomenės, ugdymo ir vaikų teisių apsaugos institucijų atstovai, nepilnamečių meditacijos specialistė iš Švedijos.¹⁰⁶

Apibendrinus galima teigti, kad labai svarbu yra tai, kad jaunimo prevencijos programos būtų vykdomos integruotai kartu įtraukiant vietinę policiją, socialinius darbuotojus, vaiko teisių apsaugą, mokyklą, šeimos narius ir apskritai visą bendruomenę, atsižvelgiant į esamas problemas ir atspindint programos prioritetus. Efektyviomis programomis laikomos tokios programos, kurios nukreiptos į pagrindinius jaunuolio gyvenimo rizikos faktorius, tos, kurios stiprina asmeninius faktorius, institucinius aspektus ir palaiko sveiką paauglio vystymąsi gyvenime. Taip pat tos programos, kurios užtikrina tinkamą paramą ir priežiūrą ir kurios užtikrina jaunuoliui stabilią vietą bendruomenėje.

Specifinės, pačios sėkmingiausios jaunimo programos, apima šiuos elementus:

- atsižvelgti į pagrindines vietos problemas ir identifikuoti stipriausias puses (rizikos ir apsaugantys faktoriai) su kuriomis susiduria tos bendruomenės vaikai;
- atkreipti dėmesį į tuos rizikos faktorius, su kuriais susiduria pati bendruomenė;
- dirbti probleminėse srityse ir identifikuoti problemas tiek pradžioje, tiek kiekvienoje programos pakopoje;

¹⁰⁶ Statistinių duomenų apie 2011 m. ištirtas nusikalstamas veikas, kurias padarė įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarė nusikalstamas veikas, ir nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, apie nepilnamečių padarytus administracinius teisės pažeidimus analizė, informacija apie vykdytą prevencinę veiklą // www.jrd.lt/uploads/dokumentai/Tyrimai_2012/Valstybinės_institucijos/Policijos_departamentas_prie_VRM.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-15.

- atsižvelgti į daugelį rizikos faktorių, tokių kaip: šeima, mokykla, draugų grupės;
- pasiūlyti aiškius intervencijos būdus į daugelį sistemų, taip pat ir sveikatos apsaugos, švietimo, ir tuo pačiu metu dirbti su daugeliu jaunuolių gyvenimo aspektų;
- užmegzti glaudžius kontaktus su rizikos grupės vaikais taip, kad susitikimai su jais būtų kelis kartus per savaitę ar net kasdien;
- daugiau akcentuoti jaunuolių geruosius bruožus nei jų trūkumus;
- geriau dirbti su jaunuoliais ne atskirai, bet jų grupėje, tame kontekste, kur jie dažniausiai būna;
- skatinti įvairių bendruomenės narių bendradarbiavimą;
- užtikrinti, kad visi žinotų ir bendruomenės intervencijos programos būtų prieinamos visiems.¹⁰⁷

Nagrinėjamos temos požiūriu, būtina pažymėti, jog Policijos institucija daugiau ar mažiau dalyvauja šių minėtų programų įgyvendinime, vykdydama atskiras programose numatytas priemones ir bendradarbiaudama su kitomis institucijomis.

2. 3. Policijos veikla įgyvendinant bendrąją prevenciją

Nusikalstamumas šalyje yra viena iš pagrindinių vidinių grėsmių, kuri trukdo visuomenei vystytis. Ne tik valstybė, ne tik teisėsaugos institucijos, bet ir pati visuomenė turi būti suinteresuota sėkminga nusikalstamumo prevencija. Todėl suvienijus bendras valstybės ir visuomenės pastangas, galima pasiekti teigiamų nusikalstamumo prevencijos rezultatų, o policija suinteresuota šių veiksmų plėtojimu visuomenėje.

Siekiant suaktyvinti policijos ir visuomenės bendradarbiavimą nusikalstamumo prevencijos srityje, dar 1997 metais Vidaus reikalų ministerijos įsakymu buvo patvirtinta policijos komisariatų ir visuomenės bendradarbiavimo kryptių programa. Jos pagrindiniai tikslai – šalyje steigti gyventojų teisinio konsultavimo centrus, plėtoti policijos ir žiniasklaidos bendradarbiavimą – plačiajai visuomenei nušviesti nusikalstamumo priežastis, padarinius bei gyventojų galimybes apsisaugoti nuo kriminalinių grėsmių, plėtoti tėvų ir vaikų teisinį švietimą.¹⁰⁸

Policijos pareigūnai bendradarbiauja su mokymo ir ugdymo įstaigomis, prevencinio darbo grupių veikloje, sprendžiant jiems aktualias problemas taip pat dalyvauja ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse veikloje. Kai kurios policijos įstaigos yra sudariusios

¹⁰⁷ Bendruomene paremtų darbo su nepavojingais nepilnamečiais teisės pažeidėjais alternatyvų vadovas // <http://www.nplc.lt/sena/vz/vz7/vz7-25.htm>; prisijungimo laikas: 2012-03-15.

¹⁰⁸ Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Visuomenės, savivaldybių ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje. – Vilnius: judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, 1999. P. 6.

bendradarbiavimo sutartis ir parengusios bendrus veiklos planus su konkrečiomis mokymo ir ugdymo įstaigomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis.

Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis Kauno apskrityje 2011 m. buvo 424 vaikų ugdymo, mokymo ir globos įstaigų (2010 m. – 432). Kauno miesto policijos komisariatams priklausančiose teritorijose 2009 m. buvo 218 vaikų ugdymo, mokymo ir globos įstaigų, 2010 m. – 216, o 2011 m. jų sumažėjo iki 215. Su šiomis mokymo įstaigomis policija formaliai bendrauja nepilnamečių ugdymo klausimais.

Prevencinių programų rengimas ir vykdymas. Policijos pareigūnai (nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai) rengia, dalyvauja rengiant ir įgyvendinant kartu su kitais policijos įstaigų padaliniais, vietos savivaldos, kitomis valstybinėmis institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis prevencijos programas, tikslines priemones, susijusias su vaikų teisės pažeidimų, narkomanijos, prostitucijos, smurto prevencija ir užkardymu.¹⁰⁹ Pavyzdžiui, vaikų socializacijos programos „*Būk saugus*“ tikslas - vaikų teisinės sąmonės formavimas; vaikų socialinių įgūdžių formavimas; teigiamo policijos įvaizdžio formavimas. Programos uždaviniai: organizuoti teisinį švietimą programoje dalyvaujantiems vaikams; išmokyti vaikus saugiai elgtis esant vieniems namuose, kieme, mokykloje; inicijuoti vaikų ir policijos bendradarbiavimą smurto prieš vaikus, ankstyvosios nusikalstamumo prevencijos srityje. Smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams projekto „*Gyvenk saugiai*“ tikslas - vaikų teisinės sąmonės, socialinių įgūdžių formavimas, teigiamo policijos įvaizdžio formavimas. Uždaviniai - organizuoti teisinį švietimą programoje dalyvaujantiems vaikams, inicijuoti vaikų, socialinių pedagogų, Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnų ir policijos pareigūnų bendradarbiavimą, kuriant saugią aplinką, išmokyti vaikus saugiai elgtis esant vieniems namuose, kieme, mokykloje. Prevencinės programos „*Nelik abejingas*“ tikslai - kurti saugią ir sveiką aplinką vaikams, plėtoti vaikų laisvalaikio užimtumą, kurti veiksmingas prevencines priemones apsaugančias vaikus nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo. Prevencinės programos „*Mes prieš smurtą*“ tikslai - organizuoti moksleivių užimtumą, ugdyti moksleivių teigiamą požiūrį į vertybes, vykdyti smurto prieš vaikus ir ankstyvąją teisės pažeidimų prevenciją. Pavyzdžiui, tęstinė programa yra „*Temidė*“, kurios tikslas – formuoti mokinių teisinį suvokimą ir sąmoningumą skleidžiant teises žinias mokinių tarpe taip pat vykdyti tarp mokinių ankstyvąją nusikalstamumo, smurto ir narkomanijos prevenciją.

¹⁰⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. 10. 5. punktas.

Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis 2011 m. Kauno apskrityje buvo parengtos ir vykdomos 6 prevencinės programos policijos iniciatyva, kai tuo tarpu 2009 m. – 4, o parengtų ir įgyvendintų programų su kitais socialiniais partneriais 2011 m. 7, tai yra, buvo mažiau nei 2010 m. (10 programų) ir 2009 m. (11 programų). Policijos pareigūnai dalyvavo įgyvendinant ir kitų institucijų parengtas prevencijos programas, tačiau 2011 m. dalyvauta beveik 5 kartus mažiau nei 2009 m. (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Prevencinių programų skaičius Kauno apskrityje 2009 – 2011 m.

Metai	Parengta ir vykdoma prevencinių programų policijos iniciatyva	Parengta ir įgyvendinta programų su kitais socialiniais partneriais	Dalyvauta įgyvendinant prevencijos programas parengtas kitų institucijų
2009	4	11	33
2010	3	10	17
2011	6	7	7

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis.

Atkreiptinas dėmesys, jog policijos iniciatyva parengtų programų skaičius nežymiai auga, tačiau bendradarbiavimas su socialiniais partneriais, kaip rodo statistika, pamažu silpnėja. Ši aplinkybė kelia nerimą, nes prevencinio darbo sėkmė glūdi visų institucijų bendroje veikloje, kuri yra kur kas efektyvesnė nei pavienės, atskirų organizacijų vykdomos priemonės. Vienareikšmiškai vertinti bendradarbiavimo su socialiniais partneriais mažėjimo tendenciją negalima, tačiau, manytina, jog tai gali būti personalo mažinimo, finansinių lėšų stokos ir išaugusios darbo apimties pasekmė.

Policijos pareigūnų dalyvavimas reiduose. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato pareigūnai vykdydami priemonių planą „Dėl priemonių vaikų saugumui ir viešajai tvarkai užtikrinti vasaros metu“ 2011 m. vasaros metu organizavo tikslinius reidus, susitikimus su stacionarių vaikų poilsio stovyklų administracija. Reidų metu lankėsi vaikų ir jaunimo susibūrimo vietose, mokyklų ir vaikų poilsio stovyklų prieigose, poilsiavietėse, paplūdimiuose, parkuose, tikrino gyvenamąsias patalpas, kur gali rinktis linkę nusikalsti ar daryti kitus teisės pažeidimus asmenys.¹¹⁰ Šių reidų paskirtis yra daugiau kontrolinė, leidžianti išaiškinti daromus teisės pažeidimus ir juos užkardyti.

Siekiant užtikrinti vaikų saugumą, nustatyti vaiko teisių pažeidimus ir vaikų daromus teisės pažeidimus Kauno apskrityje 2011 m. buvo suorganizuota 1013 reidų (iš jų Kauno mieste – 64 proc.), 2010 ir 2009 metais atitinkamai Kauno apskrityje 893 ir 615 reidų (Kauno mieste – 61,3 proc. ir 83 proc.). Lyginant 2011 m. ir 2009 m. suorganizuotų reidų Kauno mieste skaičių matyti, kad 2011 m. šių reidų buvo 21 proc. suorganizuota daugiau negu 2009 m., taigi statistika rodo, jog Kauno apskrityje

¹¹⁰ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaita. Kaunas, 2012-01-25 Nr. 20-IL-103.

organizuojamų reidų skaičius didėja. Tikėtina, jog ir šiais reidais siekiami rezultatai taip pat gerėja. Kita vertus, faktas, jog Kauno mieste 2009 m. buvo organizuota didžioji dalis (83 proc.) visų apskrityje vykusių reidų, leidžia teigti, jog tiksliniai reidai kituose apskrities policijos padaliniuose nebuvo plačiai taikomi. Tikėtina, jog 2011 metų rodikliai atspindi pradžią naujos, labiau optimistinės tendencijos, rodančios jog šių priemonių vykdymas yra tolygiau pasiskirstęs apskrityje.

Kauno apskrityje 2011 m. buvo dalyvauta 1010 reiduose, iš jų Kauno mieste – 58,3 proc. Lyginant 2011 m. ir 2009 m. matyti, kad Kauno mieste 2011 m. buvo dalyvauta reiduose 37,4 proc. daugiau negu 2009 m., tačiau 2010 m. buvo dalyvauta 4 proc. daugiau negu 2011 m. (žr. 2 lentelę).

Kaip matyti, suorganizuotų reidų ir dalyvavimo juose skaičius skiriasi, taip yra todėl, kad ne visuose suorganizuotuose reiduose dalyvauja arba ne visus reidus organizuoja nepilnamečių reikalų pareigūnai. Reidus organizuoja Policijos departamentas, Kalėjimų departamentas, Nepilnamečių reikalų specialistai, Vaiko teisių apsaugos specialistai. Nepilnamečių reikalų specialistų organizuotuose reiduose, pavyzdžiui, naktiniuose reiduose, kurių metų tikrinami klubai dėl psichotropinių medžiagų vartojimo, dalyvauja Patrulių rinktinės pareigūnai. Taip pat kartą per ketvirtį kartu su Kalėjimų departamentu organizuojami reidai, kurių metu tikrinamos socialinės rizikos šeimos. Šiuose reiduose dalyvauja nuovadų apylinkės inspektoriai.

2 lentelę. Suorganizuota ir dalyvauta reiduose Kauno mieste 2009 – 2011 m.

Metai	Dalyvauta reiduose	Suorganizuota reidų
2009	369	511
2010	614	547
2011	589	648

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis.

Nepilnamečių asmenų užimtumo organizavimas. Nepilnamečių asmenų neužimtumas yra vienas iš nusikalstamumą lemiančių veiksnių, todėl svarbi policijos pareigūnų veiklos dalis yra rengti arba drauge su socialiniais partneriais ir kitomis institucijomis įgyvendinti prevencinius projektus, skirtus užtikrinti nepilnamečių asmenų užimtumą.

Kauno apskrityje 2011 m. organizuotos penkios vaikų vasaros užimtumo stovyklos: 1) Birštono PK įgyvendinant prevencinę programą „Vaikystė Birštone visiems“, buvo organizuota vienadieninė socialinės rizikos šeimų vaikams vasaros užimtumo stovykla; 2) Kaišiadorių r. Sekionių kaime organizuota stovykla „Auksinis kompasas“, skirta rizikos grupės vaikams; 3) Kėdainių r. PK organizuotos dvi stovyklos – Kėdainių policijos centre bei bendradarbiaujant kartu su Jonavos vaikų dienos centru, Vokietijos judėjimu „Royal rangeis“ ir Kėdainių reabilitacijos centru „Gyvybės

versmė“; 4) Kėdainių r. Pikelių k. organizuota vaikų vasaros stovykla, kurioje ilsėjosi vaikai iš Kėdainių ir Jonavos rajonų; 5) Jonavos r. PK įgyvendinant prevencinę programą „Vyriškumo ugdymo mokykla“, organizuota stovykla Ruklos miestelyje Motorizuotų pėstininkų brigados „Geležinis vilkas“ bazėje, kurioje dalyvavo vaikai, kurių elgesiu domisi policija. Šiose stovyklose vaikams buvo teikiama informacija apie galimas nusikalstamos veikos pasekmes, organizuojami žaidimai, vykdoma kultūrinė programa.¹¹¹

2011 m. sausio – balandžio mėnesiais Kauno apskrityje vykdytas moksleivių teisinių žinių konkursas „Temidė“. Apskritis mokyklose organizuota: konkursas „Šviesoforas“, piešinių konkursas „Piešk saugų ir draugišką eismą“, dažasvydžio, krepšinio varžybos – „Vietoj gatvės krepšinis“, jauniems šauliams, rėmėjams bei socialiai remtiniams vaikams plaukimas baidarėmis Dubysos upe ir sportinių varžybų turnyras kaimo turizmo sodyboje „Pakalnė“, vyko renginiai teisine tematika „Geresnį pasaulį kurkime kartu“. Taip pat organizuotos viktorinos (konkursai) „Teisės ir pareigos“, „Nesityčiok. Būk mano draugu“ „Apsaugok mane“, „Policininkas-mano angelas sargas“, „Mes prieš smurtą“, „Patyčių prevencija“, „Būk matomas gatvėje“, „Piešk saugų ir draugišką eismą“, sportinės estafetės bei teisinių žinių konkursas tema „Būk sveikas ir saugus“, futbolo varžybos Palemono vaikų dienos centro stovykloje.¹¹²

Remiantis Policijos departamento prie VRM Viešosios policijos valdybos duomenimis nuo 2003 m. kartu su Lietuvos Šaulių Sąjunga kiekvieną vasarą organizuojama stovykla vaikams (kasmet dalyvauja apie 150 vaikų). Kiekvienais metais vasarą šalies teritorinių policijos įstaigų pareigūnų pastangomis užimama apie 7 tūkstančiai rizikos grupės vaikų.

Daiktų žymėjimo akcijos. Siekdami padėti apsaugoti, o prireikus lengviau surasti prarastus daiktus, policijos pareigūnai, žmogui pageidaujant, vertingus daiktus gali pažymėti specialiomis žymėjimo priemonėmis. Mobilieji telefonai, garso ir vaizdo aparatūra žymima specialiu bespalviu žymekliu, kuriuo užrašytas numeris paprasta akimi nematomas. Ant metalinių paviršių, pavyzdžiui, dviračio rėmo, numeris išgraviruojamas specialiu graviravimo įrankiu ir užregistruojamas policijos apskaitos žurnale.¹¹³ Tokia policijos pareigūnų veikla, daiktų žymėjimo akcijose taip pat prisideda prie nusikalstamumo prevencijos, o kartu ir prie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos.

Prieduose pateiktoje lentelėje, sudarytoje pagal Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenis, matosi kiek kartų Kauno

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Ten pat.

¹¹³ Daiktų žymėjimas – apsauga nuo ilgapirščių.

http://www.pastebek.lt/lt/specialistai_pataria/daiktu_zymejimas_%20apsauga_nuo_ilgapirsciu/; prisijungimo laikas: 2012-02-17.

apskritis policijos komisariatų pareigūnai dalyvavo daiktų žymėjimo akcijose 2010 m. ir 2011 m. Pastebėtina, kad 2011 m. iš visų Kauno apskrities PK dalyvautų daiktų žymėjimo akcijų, Kauno miesto PK buvo sudalyvauta net 87,7 proc. (žr. priedą Nr. 2).

Prevenicinis darbas mokyklose. Vienas pagrindinių saugios ir sveikos aplinkos kūrimo komponentų yra vaikų ir jų tėvų teisinis švietimas, kuriame aktyviai dalyvauja ir policijos pareigūnai, organizuodami paskaitas, disputus, konkursus.

Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokytis yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų.¹¹⁴

Policija remia įvairių formų teisinio švietimo programas, propaguoja teisines žinias mokymo įstaigose, visuomenės informavimo priemonėse ir leidybinėje veikloje.¹¹⁵ Nemažėja aktyvumas dalyvaujant tradiciniame bendrojo lavinimo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių teisinių žinių konkurse „Temidė“, kuris organizuojamas nuo 1998 m. Policijos departamento kartu su Teisingumo ir Švietimo ministerijomis.

Nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai dirba prevencinį darbą mokyklose: nuosekliai vykdo teisinį švietimą, dalyvauja susitikimuose su pedagogais, mokiniais ir jų tėvais, pagal kompetenciją informuoja apie aktualias problemas prižiūrimoje teritorijoje (kriminogeninė padėtis, nesaugios vietos, organizuojamos tikslinės priemonės, jų rezultatai, vykdomi projektai ir kt.), teikia vaikams savisaugos žinių ir įgūdžių, skleidžia informaciją apie policijos darbą, padeda organizuoti atvirų durų dienas apskrities vyriausiajame policijos komisariate ar jo policijos komisariate, prevencinius renginius mokykloje, padeda organizuoti jaunųjų policijos rėmėjų veiklą, glaudžiai bendradarbiauja su mokyklos administracija, socialiniu pedagogu, mokyklos savivaldos institucijomis (mokyklos, moksleivių, tėvų taryba, tėvų komitetas ir kt.) sprendžiant teisės pažeidimų, smurto, kitų neigiamų reiškinių mokykloje prevencijos ir užkardymo klausimus.¹¹⁶

¹¹⁴ LR švietimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 38-1804.

¹¹⁵ LR policijos veiklos įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 90-2777. 8 str. 3 d.

¹¹⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. 8. 12. punktas.

Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaitoje Nr. 20-IL-103 yra nurodyta kaip 2011 m. Kauno apskrities VPK pareigūnai įgyvendino LR Vyriausybės 2008 – 2012 metų veiklos strategijos nuostatų, prioritetų, tarpinstitucinių programų ir planų priemones. Plėtojant prevencinį projektą „Saugūs ir sveiki mokykloje“, parengtos ir įgyvendinamos 2 prevencinės programos (be finansavimo): „Būk saugus“, „Gyvenk saugiai“. Kauno apskrityje gegužės mėnesį vykdyta akcija „Gegužė – mėnuo be smurto prieš vaikus“. Vykdyta tęstinė prevencinė programa „Laimingas, laisvas ir saugus“. Parengti ir įgyvendinti prevencijos projektai „Draugaukime“, „Renkuosi gyvenimą be smurto ir žalingų įpročių“, „Nelik abejingas“, „Gyvenkime be smurto ir patyčių“. Policijos pareigūnai lankėsi mokyklose, skaitė paskaitas apie teisinę atsakomybę, informavo kaip apsisaugoti nuo nusikalstamų veiktų, kaip saugiai elgtis gatvėje (per 2011 m. Kauno apskrityje skaityta 1031 paskaita, 2010 m. – 974).¹¹⁷

Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis per 2011 m. Kauno apskrityje vaikams organizuotos 69 viktorinos (konkursai) teisine tema, o 2010 m. – 63. Kauno miesto policijos komisariatų pareigūnai 2011 m. suorganizavo 33 viktorinas, konkursus teisine tematika (2010 m. – 27, 2009 m. – 29) ir buvo 514 skaityta paskaitų. Lyginant su 2010 m. ir 2009 m., pastebėtina, kad 2011 m. skaityta paskaitų mažiau nei pastaraisiais metais. 2009 m. buvo skaityta 122 paskaitom daugiau nei 2011 m., o 2010 m. – 109.

Apibendrintų informacijų rengimas apie vaikų padarytus teisės pažeidimus. Siekiant užtikrinti vaikų saugumą, nustatyti vaikų daromus teisės pažeidimus ir vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, policijos pareigūnai rengia apibendrintą informaciją švietimo, vietos savivaldos ir kitoms suinteresuotoms institucijoms apie vaikų padarytas nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus taip pat teikia siūlymus, kaip gerinti jų prevenciją. Šios informacijos pasitarnauja socialiniams policijos partneriams (mokykloms, vaiko teisių apsaugos organizacijoms, visuomeniniams judėjimams ir kt.) kryptingiau strateguoti savo veiklą dirbant su nepilnamečiais. Taip pat šios informacijos gali būti vertintinos ir kaip policijos įstaigų prevencinę veiklą vertinančios ataskaitos.

Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis Kauno apskrities policijos komisariatuose 2011 m. buvo parengta 128 apibendrintų informacijų apie vaikų padarytus teisės pažeidimus švietimo ir kitoms įstaigoms, iš jų Kauno miesto policijos komisariatuose – 27. Pastebėtina, kad 2009 metais Kauno apskrities policijos komisariatuose buvo 168 parengtų šių apibendrintų informacijų, tai yra 40 apibendrintom informacijom daugiau negu 2011 m. (žr. 3 lentelę).

¹¹⁷ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaita. Kaunas, 2012-01-25 Nr. 20-IL-103.

3 lentelė. Parengtų apibendrintų informacijų skaičius 2009 – 2011 m.

Parengta apibendrintų informacijų apie vaikų padarytus teisės pažeidimus švietimo ir kitoms įstaigoms		
Metai	Kauno apskrities PK	Iš jų Kauno miesto PK
2009	168	31
2010	135	26
2011	128	27

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis.

Atkreiptinas dėmesys, jog nuo 2009 m. policijos įstaigų parengtų apibendrintų ataskaitų socialiniams partneriams Kauno apskrityje (ir Kaune) mažėja, kas patvirtina policijos institucijos bendradarbiavimo su socialiniais partneriais mažėjimo tendenciją.

Jaunieji policijos rėmėjai. Jaunųjų policijos rėmėjų įtraukimas į nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją taip pat yra svarbi policijos pareigūnų veiklos dalis. 1998 m. buvo parengti ir patvirtinti judėjimo „Jaunieji policijos rėmėjai“ nuostatai ir imta kurti „Jaunųjų policijos rėmėjų“ būrelius. „Pagrindiniai šio judėjimo tikslai – įtraukti vaikus į nepilnamečių nusikaltimų ir teisės pažeidimų prevenciją, mokymo įstaigose propaguoti teisinį švietimą tarp moksleivių, ugdyti jų pilietinį sąmoningumą, teisinę sąmonę ir atsakomybę.“¹¹⁸

2011 m. pabaigoje buvo 1873 jaunieji policijos rėmėjai. Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis Kauno mieste ir visoje Kauno apskrityje per 2010 m. ir 2011 m. jaunųjų policijos rėmėjų skaičius pasikeitė nežymiai. 2010 m. prie jaunųjų policijos rėmėjų gretų prisijungė 238 moksleiviai, o 2011 m. – 224. (žr. priedą Nr. 3).

Plėtojant šią veiklą policijos pareigūnų ir moksleivių iniciatyva mokyklose skaitomos paskaitos teisine tematika, organizuojami susitikimai su teisėsaugos institucijų darbuotojais nepilnamečiams aktualiais klausimais. Taip pat rengiamos įvairios viktorinos ir konkursai, kuriais siekiama propaguoti teises žinias tarp moksleivių, ugdyti pareigos ir atsakomybės jausmą, rengiami informaciniai standai bei kitos vaizdinės priemonės apie vaikų nusikalstamumo ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, vaikų teisių apsaugą.

Jaunieji policijos rėmėjai savanoriškai dalyvauja įgyvendinant nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijos priemones, padeda kurti saugią aplinką mokykloje ir jos priegose, propaguoja teises žinias tarp mokinių, padeda organizuoti konkursus (jie yra aktyviausi Bendrojo lavinimo mokyklų ir

¹¹⁸ Judėjimas „Jaunieji policijos rėmėjai“. <http://www.vilnius.policija.lt/index.php?lang=1&sid=120&tid=94>; prisijungimo laikas: 2012-02-17.

profesinio mokymo įstaigų, jau minėto, mokinių teisinių žinių konkurso „Temidė“ dalyviai) ir kitus renginius teisine tema. Jaunieji policijos rėmėjai supažindinami su policijos veikla, orientuojami ateityje pasirinkti policininko profesiją.¹¹⁹

Pabaigai reikėtų paminėti, kad Kauno apskrities policijos komisariatų pareigūnai 2011 metais vietinėse žiniasklaidos priemonėse bei policijos komisariatų interneto svetainėse paskelbė 38 (2010 m. – 37) straipsnius ir prevencinius patarimus, skirtus kovai su smurtu šeimoje ir vaikų saugumu viešose vietose. Informacija apie smurto plitimą tarp nepilnamečių, apie nepilnamečių girtavimą, problemas, bei šių pažeidimų pasekmes, pavojus tykančius vaikus gatvėse buvo teikiama įvairiuose dienraščiuose.¹²⁰

Apibendrinant policijos pareigūnų veiklą, įgyvendinant bendrąją prevenciją, galima daryti išvadas, kad aktyvinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, atliekamos įvairios priemonės. Šių priemonių kiekybė per pastaruosius metus kito nežymiai, kas rodo, jog formaliai policija stengiasi plėtoti šią veiklą. Pastebimas policijos įstaigų bendradarbiavimo su kitomis organizacijomis bei socialiniais partneriais susilpnėjimas. Tai neigiamai gali įtakoti bendrą prevencinio darbo rezultatą.

2. 4. Policijos veikla įgyvendinant individualiąją prevenciją

Individualioji nusikalstamų veikų prevencija, kaip jau buvo minėta, yra poveikio priemonės, prevencinės priemonės, skirtos individualiems asmenims, linkusiems nusikalsti. Pastebėtina, jog daugeliu atveju nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai derina individualiąją prevenciją su bendrąją. Pavyzdžiui, dirbdami su rizikos grupės vaikais, taip pat ir romų tautybės vaikais, policijos pareigūnai pagal galimybes įtraukia juos į visas bendrosios prevencijos priemones, kartu su suinteresuotomis institucijomis sprendžia jų užimtumą bei, atsižvelgę į visus rizikos faktorius, dirba su jais ir jų aplinka individualiai, siekdami padėti jiems integruotis į aktyvų, prasmingą ir visavertį visuomenės gyvenimą.

2011 m. Kauno apskrityje įgyvendinant tęstinę prevencinę programą „Laimingas, laisvas ir saugus“, su socialinio partnerio UAB „Kautra“ pagalba, vasaros metu organizuotos išvykos vaikams, augantiems socialinės rizikos šeimose. Rizikos grupėje esantiems vaikams bei socializacijos centre

¹¹⁹ Statistinių duomenų apie 2011 m. ištirtas nusikalstamas veikas, kurias padarė įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarė nusikalstamas veikas, ir nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, apie nepilnamečių padarytus administracinius teisės pažeidimus analizė, informacija apie vykdytą prevencinę veiklą // www.jrd.lt/uploads/dokumentai/Tyrimai_2012/Valstybinės_institucijos/Policijos_departamentas_prie_VRM.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-15.

¹²⁰ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaita. Kaunas, 2012-01-25 Nr. 20-IL-103. P. 43.

gyvenantiems vaikams organizuotos ekskursijos į Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorių-pataisos namus, ten organizuotos krepšinio, tinklinio varžybos.¹²¹

Administracinių teisės pažeidimų protokolų surašymas tėvams, globėjams (rūpintojams) už valdžios nepanaudojimą. Vaikų ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas reglamentuoja Civilinio kodekso III knygos IV dalis. Civilinio kodekso 3.155 straipsnis nustato, kad vaikus iki pilnametystės ar emancipacijos prižiūri tėvai. Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata ir, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. III knygos XI skyrius nustato tėvų teises ir pareigas vaikams, o XII skyrius – tėvų ir vaikų tarpusavio turtines teises ir pareigas.¹²²

2003 m. Jungtinių tautų organizacijos pranešime apie jaunimo padėtį pasaulyje atspindima bendroji jaunimo padėtis, įskaitant nepilnamečių nusikalstamumą. Jungtinės Tautos laiko, kad nepaisant tautų kultūrinių skirtumų, šeima yra ypač svarbi: tyrimai rodo, kad tinkamai tėvų prižiūrimi vaikai yra mažiau linkę į nusikalstamą veiką. Disfunkcinės šeimos aplinka, kuriai būdingi konfliktai, netinkama tėvų kontrolė, silpni tarpusavio santykiai ir integracija, taip pat pirmalaikis savarankiškumas, glaudžiai susijusi su nepilnamečių nusikalstamumu.¹²³

D. Baumrind (1991) (cit. pagal V. Rimkevičienę, 1998) teigia, kad tėvų atsakomybė, atidumas, parama ir pan. labiau nei kiti veiksniai ugdo paauglio socialinę kompetenciją. Jei tėvai netinkamai elgiasi, paaugliai paprastai turi įvairių problemų (vartoja alkoholį, konfliktuoja su šeima ir pan.), jų socialinė kompetencija neugdama.¹²⁴ Vaikystėje neprižiūrėti vaikai daug dažniau įsitraukia į prievartos ir smurto aktus, daro teisės pažeidimus, nei tie vaikai, kuriais buvo rūpinamasi.

LR administracinių teisės pažeidimų kodekso 181 str. ir 181⁽¹⁾ str. numatyta atsakomybė už tėvų, globėjų (rūpintojų) nepriežiūrą. „Tėvų valdžios nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams – užtraukia įspėjimą tėvams.“¹²⁵ O pagal 181⁽¹⁾ str. „Vaiko globėjui (rūpintojui) nustatytų pareigų nevykdymas arba vykdymas priešingai vaiko interesams – užtraukia įspėjimą arba baudą globėjui (rūpintojui) iki dviejų šimtų litų.“¹²⁶ Šie straipsniai taip pat turi reikšmės nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai, nes jie įpareigoja tėvus, globėjus (rūpintojus) rūpintis ir prižiūrėti savo

¹²¹ Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaita. Kaunas, 2012-01-25 Nr. 20-IL-103.

¹²² Tėvų atsakomybė – Lietuva. http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_lit_lt.htm. Prisijungimo laikas: 2012-03-04.

¹²³ Darbo dokumentas dėl ES lyčių lygybės politikos indėlio į kovą su nepilnamečių nusikalstamumu // http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dt/819/819574/819574lt.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-19.

¹²⁴ A. Petruitytė. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. – Vilnius: Presvika, 2003. P. 15.

¹²⁵ LR administracinių teisės pažeidimų kodeksas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-477. 181 str.

¹²⁶ Ten pat, 181⁽¹⁾ str.

vaikus, tinkamai juos auklėti ir paruošti. Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis vadovaujantis LR administracinių teisės pažeidimų kodekso 181 str. ir 181⁽¹⁾ str. 2011 m. Kauno apskrities policijos komisariatuose surašyta 1601 administracinių teisės pažeidimų protokolų, 2010 m. – 1494, o 2009 m. – 1075.

Remiantis Policijos departamento prie VRM Viešosios policijos valdybos veiklos organizavimo ir prevencijos skyriaus Nepilnamečių ir apylinkės inspektorių poskyrio duomenimis 2010 m. surašyti 7352 protokolai už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams (ATPK 181 str.), 2009 m. – 6575, 2008 m. – 6183 protokolai. 2010 m. 343 asmenys buvo patraukti administracinėn atsakomybėn už globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams (ATPK 181 str.), 2009 m. – 374, 2008 m. – 360. Policijos pareigūnai 2009 m. išnagrinėjo 3436 pareiškimus apie tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų neigiamą įtaką vaikams, 2008 m. – 3160, 2007 m. – 2877. Kaip matome iš statistinių duomenų, policijos pareigūnų surašomų protokolų pagal ATPK 181 str. skaičius kasmet didėja, kas galėtų reikšti ir augantį pareigūnų darbo aktyvumą, ir didėjantį atvejų, kai tėvai nesirūpina savo vaikais, skaičių. Darbo autorės nuomone, surašomų protokolų skaičiaus augimas taip pat atskleidžia ir bendros socialinės įtampos (nedarbas, rizikos šeimų skaičiaus didėjimas, alkoholizmas, nusivylimas teisėsauga ir kt.) šalyje augimą, kuris sudaro prielaidas nusikalstamai nepilnamečių veikai atsirasti.

Policijos pareigūnų domėjimasis vaikų elgesiu. Nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai, vadovaudamiesi Viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo 24. 1. – 24. 15. punktais, domisi vaikų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, socializacijos centrų, nuteistų areštu ar viešaisiais darbais, bei kitų vaikų elgesiu. Šiame Apraše yra nurodyta kada nustojama domėtis vaiko elgesiu ir kaip tvarkoma informacija apie policiją dominančių vaikų elgesį. Šiuos vaikus pareigūnams būtina pažinoti asmeniškai, pagal galimybes įtraukti juos į visas bendrosios prevencijos priemones, prireikus kartu su suinteresuotomis institucijomis spręsti jų užimtumo klausimus ir, atsižvelgus į visus rizikos veiksnius, dirbti su jais ir jų aplinka individualiai, stengtis, kad jie nepadarėtų teisės pažeidimų. Kauno apskrityje 2011 m. buvo 495 vaikai dominantys policiją (2010 m. – 485), iš jų Kauno m. – 248 (2010 m. – 216).

Nepilnamečių įrašymas į profilaktinę policijos įskaitą. Policijos profilaktinė įskaita – rinkinys duomenų apie nepilnamečius, kuriems taikyti teismo įpareigojimai pagal LR organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą¹²⁷ arba skirta viena iš šių kardomųjų priemonių: namų areštas,

¹²⁷ Valstybės žinios. 2001, Nr. 60-2138.

atidavimas tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti.¹²⁸

Nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas į policijos profilaktinę įskaitą įrašo tik tuos nepilnamečius, kuriems paskirti konkretūs teismo įpareigojimai ir jeigu skirtų įpareigojimų viešą kontrolę gali vykdyti pagal savo kompetenciją.¹²⁹ Prevencinį darbą su įrašytu į įskaitą asmeniu nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas planuoja individualiai, atsižvelgdamas į įskaitą įrašytojo asmenybės ypatumus ir elgesį.¹³⁰

Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis Kauno apskrityje 2011 m. buvo įrašyta 30 vaikų į profilaktinę policijos įskaitą, iš jų Kauno m. – 6. Lyginant šiuos skaičius su nusikalstamas veikas padariusių nepilnamečių skaičiumi, darytina išvada, jog į profilaktines įskaitas įrašoma tik labai nedidelė nusikalsti linkusių nepilnamečių dalis. Tai rodo labai didelį nepilnamečių nusikalstamumo latentškumą ir gana prastą bendrosios ir individualiosios prevencijos efektyvumą.

¹²⁸ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. 5. punktas.

¹²⁹ Ten pat, 8. 3. 1. punkto 2 d.

¹³⁰ Ten pat, 20. punktas.

3. POLICIJOS VEIKLOS, ĮGYVENDINANT NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJĄ, EFEKTYVUMAS

Magistro darbo antroje dalyje nagrinėjant policijos veiklą bendrosios ir individualiosios nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje daugiau buvo atskleista institucijos įgyvendinamų priemonių kiekybinė pusė t. y. vykdytų programų ir priemonių rūšys, kiekis, kas, deja, neleidžia objektyviai įvertinti šios veiklos kokybinės pusės – jos efektyvumo. Reikia pripažinti, jog prevencinio darbo kokybė didžiąja dalimi priklauso ne nuo priemonių kiekio, bet nuo šį darbą atliekančių pareigūnų profesinio pasirengimo, jų motyvacijos ir organizacijos klimato policijos įstaigose.

Siekiant atskleisti šios veiklos efektyvumą, pagal darbo autorės sudarytą anketą buvo atliktas sociologinis tyrimas, kurio tikslas atskleisti policijos pareigūnų požiūrį į jų veiklos efektyvumą, įgyvendinant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją. Apklausos anketą sudarė 25 klausimai ir viena lentelė su 10 teiginių (žr. priedą Nr. 4). Dalis anketos klausimų skirta išsiaiškinti pareigūnų nuomonę apie darbo krūvio ir atlyginimo santykį, pareigūnų kvalifikacijos tobulinimą, prevencines programas bei bendradarbiavimą su kitais socialiniais partneriais. Kita dalis klausimų buvo skirti atskleisti prevencinio darbo efektyvumą, įgyvendinamų priemonių įvairovę ir kt.

Tyrime dalyvavo Kauno apskrities teritorinėse policijos įstaigose dirbantys nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai. Pagal Lietuvos policijos generalinio komisaro 2012 m. vasario 20 d. įsakymą Nr. 5-V-136 dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymo Nr. 5-V-300 „Dėl žemesnės pakopos policijos komisariatų reorganizavimo prijungimo būdu prie atitinkamo aukštesnės pakopos policijos komisariato sprendimo priėmimo, reorganizavimo sąlygu, apskrities vyriausiųjų policijos komisariatų nuostatų, struktūros schemų patvirtinimo” pakeitimo, Kauno apskrities vyriausiajam policijos komisariatui priklauso Kauno miesto PK, Kauno rajono PK, Jonavos rajono PK, Kaišiadorių rajono PK ir Kėdainių rajono PK., iš kurių pareigūnai atsitiktine tvarka buvo atrinkti ir sutiko atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Iš viso buvo apklaustas 41 respondentas, kas sudaro 78,8 proc. visų Kauno apskrities nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų.

Policijos pareigūnai, dalyvavę apklausoje, pagal darbo stažą vykdant nepilnamečių reikalų policijos pareigūno pareigines funkcijas, pasiskirstė taip:

- 1) 54,3 proc. – darbo stažas didesnis nei 10 metų;
- 2) 14,3 proc. – darbo stažas 5 – 10 metų;
- 3) 25,7 proc. – darbo stažas 3 – 5 metai;
- 4) 5,7 proc. – darbo stažas – 1 – 3 metai.

Tyrimas atskleidė, kad policijos pareigūnų aptarnaujamos teritorijos labai skiriasi pagal jose gyvenančių vaikų skaičių: 1) 20 proc. respondentų nurodė, kad jų aptarnaujamoje teritorijoje gyvena daugiau nei 3000 nepilnamečių; 2) 57,1 proc. - 1500 – 3000 nepilnamečių, 3) 20 proc. - 1000 – 1500 nepilnamečių; 4) 2,9 proc. – iki 500. Taigi, didžioji dalis pareigūnų dirba teritorijose, kuriose yra 1,5 tūkst. – 3 tūkst. vaikų. Nerimą kelia tai, jog net penktadalis pareigūnų aptarnauja didesnę teritoriją, nei tai leidžia teisės normos. Šiuo atveju tikėtina, jog gali kilti prevencinio darbo kokybės problemų.

3. 1. Policijos pareigūnų darbo krūvio ir atlyginimo santykis

Pareigūnų darbo motyvacijai ir pasiryžimui pavestas pareigas atlikti ne formaliai didelės įtakos turi lūkesčių, susijusių su darbo įvertinimo teisingumu, išsipildymas. Šiuo atveju yra svarbu išsiaiškinti pareigūnų požiūrį į darbo užmokestį ir jo atitikimą darbo krūviui. Analizuojant darbo krūvio bei atlyginimo santykį, pastebėtini tam tikri nuomonių skirtumai. Ne mažas procentas apklaustųjų mano, jog jų darbo krūvis normalus ir iš dalies atitinka darbo užmokestį (45,7 proc.), tačiau didelė dalis pareigūnų įsitikinę, kad jų darbo krūvis yra per didelis (48,6 proc.), o atlyginimas neatitinka darbo krūvio, t. y. per mažas (51,4 proc.) (žr. 4 lentelę). Atkreiptinas dėmesys, kad daugiausiai pareigūnų, kurie linkę manyti, jog darbo krūvis neatitinka atlyginimo, yra tie, kurių darbo stažas didesnis kaip 10 m. Tai galima paaiškinti, tuo, jog ilgiau dirbančio žmogaus poreikiai pragyvenimui tampa didesni (šeima, vaikai, butis ir kt.), todėl didėja ir reiklumas darbo užmokesčiui. Tai reiškia, kad policijos sistemoje horizontalaus skatinimo sistema nėra labai efektyvi ir nemotyvuoja darbuotų dirbti.

4 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie darbo krūvį ir atlyginimą (proc.)

Darbo krūvio ir atlyginimo santykis		
Darbo krūvis	normalus	45,7
	per didelis	48,6
	nenormaliai didelis	5,7
Atlyginimo atitikimas darbo krūviui	iš dalies atitinka	45,7
	atlyginimas yra per mažas	51,4
	neturiu nuomonės	2,9

Per pastaruosius trejus metus darbo užmokestis pareigūnams nuolat buvo mažinamas. Remiantis Policijos departamento prie VRM duomenimis, analizuojant 2005 – 2011 m., matyti, kad policijos departamentui skirti asignavimai (be specialiųjų funkcijų vykdymo programos – policijos įstaigų lėšų, gaunamų už teikiamas paslaugas) mažėja. Lyginant 2005 – 2011 m. skirtų asignavimų

skaičių, pastebėtina, kad 2008 m. šis skaičius buvo didžiausias - 831,5 mln. Lt, kai tuo tarpu 2011 m. buvo skirta 644,4 mln. Lt. (žr. 11 pav.)

11 pav. Policijos departamentui skirti asignavimai 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Policijos departamento prie VRM duomenimis.¹³¹

Analizuojant darbo krūvio ir darbo kokybės santykį, buvo klausama, ar didelis darbo krūvis netrukdo konstruktyviai dirbti? Dauguma (71,4 proc.) pareigūnų pripažino, jog dideli darbo krūviai neigiamai įtakoja prevencinio darbo kokybę. Visiškai su tuo sutiko – 28 proc., iš dalies – 43 proc. respondentų. Taigi, teigtina, kad darbo krūvis turi įtakos darbo atlikimo kokybei, o kalbant apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją – jos efektyvumui (žr. 12 pav.).

12 pav. Pareigūnų nuomonė apie darbo krūvį

3. 2. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, kaip policijos pareigūnų darbo dalis

Teisės aktuose numatyta, jog nepilnamečių reikalų policijos pareigūno didžioji darbo dalis turi būti skirta prevenciniam darbui. Tai patvirtina ir daugiau kaip trečdalis apklaustųjų (37,1 proc.). Beveik tiek pat pareigūnų teigia, jog prevencinis darbas užima apie pusę jų darbo laiko (31,4 proc.) ir 8,6 proc.

¹³¹ Pažyma apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2010 metus // <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>; prisijungimo laikas: 2012-04-16.

apklaustųjų nurodė, kad šis darbas užima praktiškai visą darbo laiką. Todėl darytina prielaida, jog prevencinis darbas yra neatsiejama nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų darbo dalis, kuri sudaro viso jų darbo pagrindą.

Siekiant išsiaiškinti skiriamo laiko prevenciniam darbui ir šio darbo kokybės santykį, pareigūnai buvo klausiami, ar Jums pakankamai skiriama laiko kokybiškai atlikti prevencinį darbą su nepilnamečiais? Į šį klausimą tik 25,7 proc. pareigūnų atsakė, jog šio prevencinio darbo kokybiškam atlikimui laiko skiriama pakankamai, o didžioji dauguma nurodė, kad laiko skiriama nepakankamai, ir tai atsiliepia atliekamo darbo kokybei (žr. 5 lentelę). Manytina, kad kokybiškai atlikti prevencinį darbą pareigūnams trukdo didelis papildomo darbo krūvis, personalo trūkumas bei kai kur per didelės aptarnaujamos teritorijos.

5 lentelė. Skirto darbo laiko ir atlikto darbo laiko santykis (proc.)

Laiko prevenciniam darbui skiriama:		Prevencinis darbas užima:	
pakankamai	25,7	praktiškai visą darbo laiką	8,6
nepakankamai	31,4	didžiąją darbo laiko dalį	37,1
labai mažai, norint kokybiškai atlikti šį darbą	42,9	apie pusę darbo laiko	31,4
		mažiau kaip pusę darbo laiko	14,3
		šis darbas dirbamas periodiškai	8,6

Didelį darbo krūvį ir laiko, skirto prevenciniam darbui atlikti, trūkumą patvirtina ir tai, kad net 80 proc. pareigūnų nurodė, jog kartais tenka dirbti po darbo valandų arba poilsio dienomis (23 proc. pareigūnų visiškai su tuo sutiko, o 57 proc. – sutiko iš dalies) (žr. 13 pav.). Ši situacija taip pat atskleidžia ir prastą policijos įstaigų vadovų darbo organizavimą ir paskirstymą. Atkreiptinas dėmesys, kad visi apklaustieji respondantai, kurie visiškai sutiko, jog vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, kartais tenka dirbti po darbo valandų arba poilsio dienomis, nurodė, kad jiems rūpi nusikalstamumo priežastys, todėl stengiasi dirbti kuo efektyviau.

13 pav. Pareigūnų nuomonė apie darbą po darbo valandų arba poilsio dienomis

Kalbant apie tai, kokios rūšies prevencinis darbas yra daugiau dirbamas, dauguma pareigūnų to neįvardino, nurodydami, kad dirbama priklausomai nuo situacijos (42,9 proc.). Daugiau kaip trečdalis apklaustųjų nurodė, kad bendroji ir individualioji prevencija įgyvendinama vienodai (31,4 proc.) (žr. 6 lentelę). Remiantis Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2009 – 2011 m. veiklos ataskaitomis, pastebėtina, kad daugiau minimi bendrosios prevencijos įgyvendinimo rezultatai. Individualiosios prevencijos kokybė priklauso nuo darbo organizavimo kokybės įstaigoje ir ypač nuo asmeninių pareigūnų savybių – profesinės kvalifikacijos, motyvacijos, iniciatyvos ir kūrybiškumo. Tai, jog trečdalis pareigūnų nelinkę išskirti individualiosios prevencijos iš bendrosios, leidžia manyti, jog ne maža dalis pareigūnų minėtomis savybėmis ir nepasižymi. Tikėtina, jog didinant pareigūnų skaičių, keliant jų profesinę kvalifikaciją ir motyvaciją dirbti, sumažėtų darbo krūviai ir atsirastų daugiau laiko skirti ne tik bendrajai prevencijai, bet ir individualiajai.

6 lentelė. Prevencinio darbo rūšis

Policijos pareigūnai prevencinį darbą daugiau dirba:	
bendrajį	8,6
individualųjį	2,8
abu vienodai	31,4
priklausomai nuo situacijos	42,9
sunku pasakyti	14,3

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti ar pareigūnams patinka darbas, kurį jie dirba, ar stengiasi, kad jų indėlis į darbą būtų efektyvus. Kalbant apie pačių domėjimąsi nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, pagal tyrimo duomenis matyti, kad visi apklaustieji tuo domisi, skiriasi tik priežastys, kurios lemia jų domėjimąsi, t. y. darbo patrauklumas, pareiga darbui ir domėjimasis tiesiog tiek, kiek reikalaujama darbe. Dauguma pareigūnų (45,7 proc.) nurodė, jog jaučia pareigą darbui, todėl domisi nusikalstamumo prevencija (žr. 7 lentelę). Įdomu pastebėti, jog pareigūnai (56,3 proc.), kurie domisi nusikalstamumo prevencija, nes jaučia pareigą darbui, turi didesnę kaip 10 metų darbo stažą.

7 lentelė. Pareigūnų domėjimasis nepilnamečių nusikalstamumo prevencija (proc.)

domisi papildomai, nes šis darbas patinka	22,9
domisi, nes jaučia pareigą darbui	45,7
domisi tik tiek, kiek reikalaujama darbe	31,4

Manytina, jog policijos vadovai tai turėtų įvertinti, sukurdami naujas efektyvias darbuotojų skatinimo formas didesnę darbo stažą turintiems ir iniciatyvą darbe rodantiems asmenims. Kita vertus,

trečdalis darbuotojų, besidominčių savo veikla tik formaliai, t. y. tiek, kiek to reikalaujama, atskleidžia tam tikras profesinio nihilizmo apraiškas policijos sistemoje.

3.3. Policijos pareigūnų profesinis pasirengimas ir kvalifikacijos tobulinimas

Policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimas yra svarbi pareigūnų tobulinimo kryptis, leidžianti įgyti daugiau žinių nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos klausimais. Tačiau tokių kvalifikacijos tobulinimo kursų skaičius per mažas. Ne visi policijos pareigūnai suinteresuoti tobulinti žinias ir kvalifikaciją, jie stokoja motyvacijos. Per menkai suvokiama ir darbo su nepilnamečiais svarba. Neretai policijos pareigūnai darbą su nepilnamečiais, su jų nusikalstamumo prevencija laiko neperspektyviu ir neprestiziniu. Savo ruožtu specialiųjų įgūdžių ir motyvacijos stoka gali kliudyti tinkamai atlikti prevencinį darbą. Todėl svarbu diegti nuoseklias kvalifikacijos tobulinimo, kėlimo programas, ieškoti būdų kaip motyvuoti policijos pareigūnus ir gerinti jų darbo metodus. Prieduose pateiktoje lentelėje matyti kiek policijos pareigūnų 2011 m. dalyvavo kvalifikacijos tobulinimo kursuose nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos ir bendravimo su nepilnamečiais susijusiais klausimais (žr. priedą Nr. 5).

Dauguma pareigūnų (54,3 proc.) nurodė, jog per paskutinius 5 metus kursuose jiems teko dalyvauti po kelis kartus ir, pažymėtina, kad jų daugumą (68,4 proc.) sudarė pareigūnai, turintys didesnę nei 10 m. darbo stažą. Kursuose dalyvavo tik po vieną kartą 34,3 proc. apklaustųjų. Pastebėtina, kad 5,7 proc. pareigūnų visai nedalyvavo šio pobūdžio kursuose arba seminaruose (žr. 8 lentelę). Sunkiai paaiškinamas respondentų dalies (5,7 proc.) pripažinimas, jog jie neprisimena apie dalyvavimą tokiuose kursuose. Manytina, kad tai galėtų būti tam tikra formaliai organizuotų kursų pasekmė, išreikšta darbuotojų abejingumu buvusiems kursams.

8 lentelė. Pareigūnų kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose dalyvavimo dažnumas (proc.)

Per paskutinius 5 metus policijos pareigūnams teko dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose arba seminaruose:	
kelis kartus	54,3
vieną kartą	34,3
neteko dalyvauti	5,7
neprisimena ar teko dalyvauti	5,7

Pareigūnų darbo kokybei didelės reikšmės turi jų profesinis pasirengimas. Siekiant išsiaiškinti profesinio pasirengimo dirbti su nepilnamečiais ir policijos pareigūnams skirtų studijų programų kokybę, buvo siekiama išsiaiškinti, kiek pareigūnų profesinei veiklai yra reikšmingos jų studijos, t. y. kiek studijų metu dėstomi dalykai yra svarbūs bei turi reikšmės jų darbui. Pastebėtina, kad studijų metu

Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos dalykas buvo dėstomas tik 17,1 proc. pareigūnų, o 42,9 proc. pareigūnų šio dalyko paskaitų nebuvo. Apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją per kitų dalykų paskaitas taip pat nebuvo daug kalbama. Pagal tyrimo duomenis matyti, kad nors pareigūnai studijų metu ir mažai turėjo galimybės pasisemti žinių apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, tačiau 31,4 proc. apklaustųjų nurodė, jog šios žinios kažkiek praverčia praktiniame darbe (žr. 9 lentelę). Darytina išvada, jog būtina studijų programų korekcija, labiau pritaikant jas prie pareigūnų poreikių dirbant su nepilnamečiais. Tuo tikslu reikėtų studijų dalykus, skirtus nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai dėstyti kaip privalomus, o ne laisvai pasirenkamus.

9 lentelė. Studijų metu įgytos žinios apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją

Studijų metu <i>Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos</i> studijų dalykas (proc.):					
buvo dėstomas	17,1	nebuvo dėstomas	42,9	nepamena ar buvo dėstomas	40
Studijų metu apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją per kitų dalykų paskaitas (proc.):					
buvo kalbama gana dažnai	2,9	beveik nebuvo kalbama		11,4	
buvo kalbama gana retai	11,4	visai nebuvo kalbama		28,6	
buvo kalbama labai mažai	34,3	neprisimena ar buvo kalbama		11,4	
Studijų metu dėstytos žinios praktiniame darbe (proc.):					
labai praverčia	5,7	praktiškai nepraverčia		5,7	
kažkiek praverčia	31,4	nežino ar praverčia		14,3	
praverčia labai nedaug	17,2	nebuvo dėstoma		25,7	

3. 4. Policijos pareigūnų bendradarbiavimas su socialiniais partneriais

Bendradarbiavimo galimybė tarp socialinių partnerių, tarp vadovų ir pavaldinių, tarp pačių darbuotojų yra teigiamas kiekvienos organizacijos bruožas. Bendradarbiaujant suteikiame pagalbą vieni kitiems, nuo ko mūsų darbas tampa efektyvesnis ir kokybiškesnis. Tai ypač pasakyta apie prevencinį darbą su nepilnamečiais. Daugumos pareigūnų nuomone, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais yra labai efektyvus, tai nurodė 62,8 proc. apklaustųjų, tačiau 34,3 proc. pareigūnų nurodė, jog santykiai labiau formalizuoti todėl daugiau daroma yra tai, kas privaloma ir tik tiek, kiek reikalaujama, o tai efektyvumo rezultatams neduoda. Reikėtų paminėti ir tai, kad 2,9 proc. buvo manančiųjų, jog bendradarbiavimas nėra efektyvus, nes labiau daroma tik tai, kas parašyta popieriuje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie bendradarbiavimą su socialiniais partneriais (proc.)

bendradarbiavimas labai efektyvus	62,8
bendradarbiavimas labiau formalus, nei efektyvus	34,3
bendradarbiavimas neefektyvus, daugiau „Popieriuje“	2,9

Pareigūnų nuomonę apie labai gerą bendradarbiavimą su socialiniais partneriais reikėtų vertinti santykyje su jų atsakymais apie bendradarbiavimo kokybę su atskiromis institucijomis. Šiuo atveju pastebimas tam tikras prieštaravimas. Kalbant apie policijos bendradarbiavimą su konkrečiomis institucijomis, tyrimo metu pareigūnai 10 balų sistemoje turėjo įvertinti su kokiomis institucijomis geriausiai sekasi bendradarbiauti (10 – geriausiai... 1 – blogiausiai). Dauguma pripažino, kad geriausiai sekasi bendradarbiauti su mokyklomis, tai įvertindami 8,8 balais. Pastebėtina, jog pareigūnų nuomone, bendradarbiavimas su savivaldybe yra blogas (3,8 balo). Bendradarbiavimas su vietos bendruomene ir visuomeninėmis organizacijomis taip pat gana silpnas (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie bendradarbiavimo efektyvumą su kitomis institucijomis (vidurkis)

Policijos įstaigoms geriausiai sekasi bendradarbiauti su:	
savivaldybe	3,8
mokyklomis	8,8
vaiko teisių apsaugos tarnybomis	7,3
visuomeninėmis organizacijomis	5,5
vietos bendruomene	5,1

Pažeisdamas visuotinai priimtas taisykles, elgdamasis amoraliai ir nusikalsdamas nepilnametis padaro žalą bendruomenei – nesaugumo ir baimės jausmas, suniokojamas bendruomenės turtas. Taip padaroma materialinė ir moralinė žala. Todėl ir pačiai bendruomenei būtų naudinga bendradarbiauti su policijos pareigūnais ir prisidėti prie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos. Tačiau tyrimo metu atlikti rezultatai rodo, kad 43 proc. pareigūnų mano, jog iš bendruomenės pagalbos, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, daug nesulaukia (žr. 14 pav.). Ši pareigūnų nuomonė atskleidžia faktą, jog Lietuvoje dar nėra susiformavusių tvirtų vietos bendruomenių tradicijų ir žmonėms dar trūksta pilietinio aktyvumo. Tai apsunkina policijos darbo efektyvumą.

14 pav. Pareigūnų nuomonė apie bendruomenės pagalbą

Nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų darbo sėkmė, jų motyvacija dirbti labai priklauso nuo vadovų požiūrio ir teikiamos visokeriopos (materialinės ir moralinės) jiems pagalbos. Pareigūnai buvo klausiami, ar, kaip nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai, dirbdami prevencinį darbą šioje srityje, gauna iš vadovų ir socialinių partnerių visokeriopą pagalbą, kokios jiems reikia efektyviai atlikti savo pareigas ir įgyvendinti keliamus tikslus?

Tyrimas parodė, jog tik mažuma pareigūnų yra patenkinti gaunama parama iš vadovų. Didžioji dalis pareigūnų įsitikinę, jog iš vadovų gaunama parama nėra pakankama arba jos visai nejaučia (žr. 12 lentelę). Tai atskleidžia policijos įstaigose esamas žmogiškųjų išteklių vadybos problemas, kurios neigiamai įtakoja pareigūnų veiklą ir prevencinio darbo efektyvumą.

12 lentelė. Pareigūnų nuomonė dėl pagalbos suteikimo iš vadovų ir socialinių partnerių (proc.)

Teiginiai	Vertinimas
gauna viską, kas reikalinga kokybiškam prevencinio darbo atlikimui	5,7
gauna beveik viską, kas reikalinga efektyviam prevencinio darbo vykdymui	31,4
sėkmingam prevenciniam darbui atlikti, gaunama parama iš vadovų ar socialinių partnerių, nėra pakankama	54,3
praktiškai jokios paramos negauna	8,6

3. 5. Policijos pareigūnų nuomonė apie prevencines programas

Prevencinių programų įgyvendinimas neatsiejama nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų darbo dalis. Kaip jau buvo aptarta, prevencijos programos ir jose numatytos priemonės yra pagrindas nusikalstamumo prevencijai įgyvendinti. Pareigūnai buvo klausiami, ar jų nuomone, prevencinės programos formuoja nepilnamečių įgūdžius, padedančius atsispirti nusikalstamai veikai? Dauguma pareigūnų (60 proc.) pripažįsta, jog įgyvendinamos prevencinės programos teigiamai įtakoja nepilnamečių elgesį. Tačiau daugiau kaip trečdalis respondentų šių programų efektyvumu abejoja.

Kalbant apie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programų susipažinimą, dauguma pareigūnų sutiko, kad gauna pakankamai informacijos apie šias programas (visiškai sutiko- 34 proc., sutiko iš dalies -52,2 proc.). Informacijos užtektinai negauna tik 14 proc. apklaustųjų. Tačiau nors pareigūnai nurodė, kad gaunąs pakankamai informacijos apie šias programas, bet 65,7 proc. (visiškai sutiko - 17,1 proc., sutiko iš dalies - 48,6 proc.) pareigūnų sutiko, kad tinkamai susipažinti su jomis trūksta laiko. Reikėtų paminėti ir tai, kad 28,6 proc. apklaustųjų darbo metu laiko nestokoja tinkamam susipažinimui su šiomis programomis (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie susipažinimą su prevencinėmis programomis (proc.)

	Darbe gauna pakankamai informacijos apie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programas	Darbo metu trūksta laiko tinkamai susipažinti su nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programomis
visiškai sutiko	34,3	17,1
sutiko iš dalies	51,4	48,6
nesutiko	14,3	28,6
neturėjo nuomonės		5,7

3. 6. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos efektyvumas

Siekiant išsiaiškinti kurios nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos kryptys, pareigūnų nuomone, yra efektyviausios ir kurios duoda daugiausiai teigiamų rezultatų, pirmiausia reikia aptarti priežastis, kurios trukdo efektyviai įgyvendinti prevencinį darbą. Pareigūnai turėjo įvertinti anketoje pateiktas galimas priežastis 10 balų sistemoje, nurodydami kuri priežastis, jų nuomone, sudaro labai didelę problemą – 10... ir kuri visiškai nėra probleminė – 1. Pareigūnų nuomone, didžiausios problemos, trukdančios efektyviai įgyvendinti prevencinį darbą, yra policijos pareigūnų ir skiriamų lėšų šiai veiklai trūkumas. Šios priežastys pagal reikšmingumą buvo įvertintos 8,7 balais (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie priežastis, trukdančias efektyviai įgyvendinti prevencinį darbą (vidurkis)

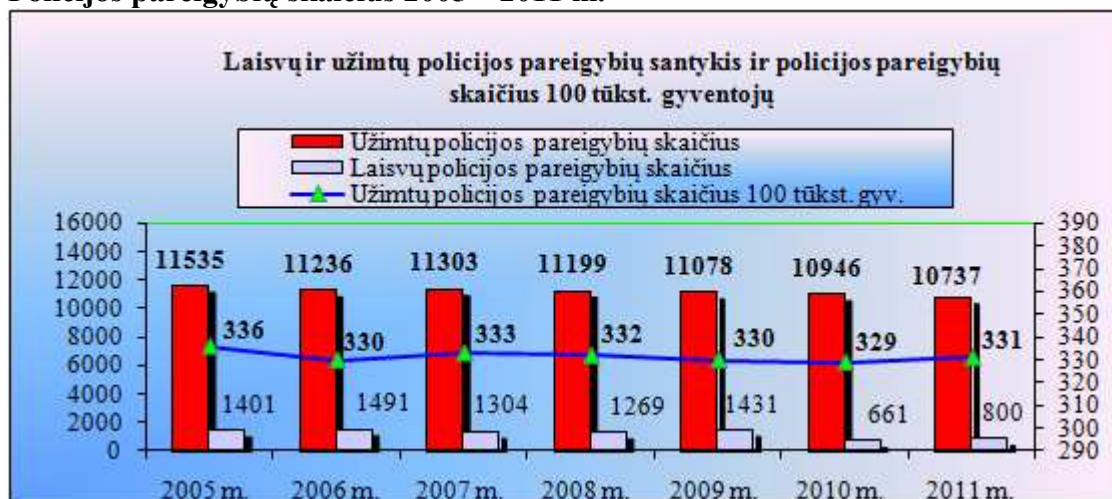
Priežastis	Vertinimas
netobula teisinė bazė	5,2
skiriamų lėšų prevencinėms programoms trūkumas	8,7
formalus požiūris į vykdomą darbą	6,6
per didelis nepilnamečių reikalų policijos pareigūno darbo krūvis	7,4
nepakankamas bendradarbiavimas tarp atskirų institucijų ir žinybų	7,1
policijos pareigūnų trūkumas	8,7
visuomenės abejingumas šiai problemai	8,4

Kalbant apie policijos pareigūnų trūkumą, tai nuo 1998 iki 2010 metų bendras pareigybių skaičius policijos sistemoje sumažėjo virš 5500 pareigybių, atitinkamai policijos pareigūnų pareigybių skaičius per minėtą laikotarpį sumažėjo beveik 3500 pareigybių. 2010 m. rugpjūčio 1 d. realiai

policijoje dirbančių ir iš valstybės biudžeto išlaikomų policijos pareigūnų buvo 10 864, todėl Lietuvoje 100 000 gyventojų teko 326 policijos pareigūnai. Palyginimui, Estijoje - 253, Latvijoje – 338.¹³²

Remiantis Policijos departamento duomenimis, matyti, kad nuo 2005 m. iki 2011 m. bendras pareigybių skaičius sumažėjo nuo 12936 iki 11537, t. y. 1399 pareigybėmis. Pastebėtinai pareigybių mažėjimas 2005 – 2008 m. (nuo 12936 iki 12468), o 2009 m. šių pareigybių skaičius buvo pakilęs iki 12509, tačiau 2010 m. ir 2011 m. toliau mažėjo (žr. 15 pav.). Bendras policijos pareigybių skaičiaus mažėjimas atsiliepa ir nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų skaičiaus mažėjimui. Šių pareigūnų trūkumą rodo faktas, jog apie 20 proc. nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų aptarnauja didesnes, nei numato teisės aktai, teritorijas.

15 pav. Policijos pareigybių skaičius 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Policijos departamento prie VRM duomenimis.¹³³

Kalbant apie lėšų trūkumą, reikia pastebėti, jog asignavimai policijos institucijai nuo 2009 metų buvo sumažinti daugiau nei 25 proc. Nusikaltimų prevencijos Lietuvoje centro ir ataskaitų apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimą 2005 – 2010 m. duomenys,¹³⁴ rodo, kad nacionalinių programų finansavimas gerokai sumažėjo. Esant pinigų stygiui

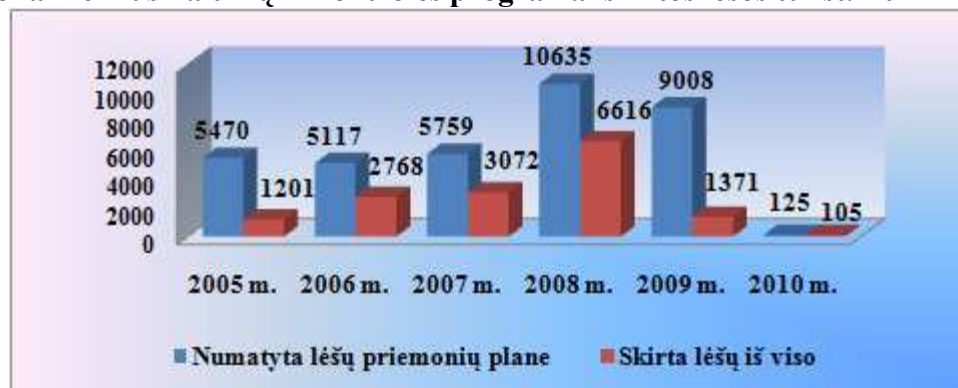
¹³² Nacionalinis pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimas // <http://www.pareigunai.lt/index.php?page=depnaujienos&id=299>; prisijungimo laikas: 2012-04-12.

¹³³ Policijos departamento pažyma apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2011 m. // https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:s_-V-77rh04J:www.policija.lt/get.php?f.9835+policijos+departamento+pa%C5%BEyima+apie+policijos+%C4%AFstaig%C5%B3+veikl%C4%85+ir+nusikalstamum%C4%85+per+2011&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEShyx_yB2ftQrXRLvmNQ_Cinsy3S7UO_2JOID8cL-RCxBZY34XTqBweyZgOvAwPV8DVv-ZXfTmygcBgeEgNSTwxmBcE_SWgDv79wbSrhufmxAk9X3_gHi6HiQaruuECwjicE_zWjZ&sig=AHIEtbSi_5zG7g8avyV6AEF99IweallnuA; prisijungimo laikas: 2012-04-12.

¹³⁴ Ataskaitos apie Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimą // <http://www.vrm.lt/index.php?id=1042>; prisijungimo laikas: 2012-04-17.

problemos sprendžiamos tik paviršutiniškai. Taip atsitiko, pavyzdžiui, su Nacionaline nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa (žr. 16 pav.).

16 pav. Nacionalinei nusikaltimų ir kontrolės programai skirtos lėšos tūkst. Lt

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Nusikaltimų prevencijos Lietuvoje centro duomenimis.¹³⁵

Panašiai sumažėjęs ir Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programos, Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos, Vaikų ir jaunimo socializacijos programos biudžetas. Taigi, valstybės mastu vaikų ir jaunimo nusikalstamumo problemos sprendimui skiriama mažiau lėšų, atitinkamai čia mažiau ir nuveikiama.¹³⁶ Sumažėjęs finansavimas prevencinėms programoms sąlygojo neigiamų tendencijų atsiradimą, pvz., VRM duomenimis, išaugo apsvaigusiuo nuo narkotinių medžiagų nepilnamečių skaičius.

Prie priežasčių, trukdančių efektyviai įgyvendinti prevencinį darbą, galima priskirti ir prastas darbo sąlygas. Apie 70 proc. pareigūnų pripažįsta, jog prastos darbo sąlygos neigiamai įtakoja jų darbo efektyvumą. Prastomis darbo sąlygomis galima laikyti blogai įrengtą ir nepatogų kabinetą, aprūpinimo materialinėmis darbo priemonėmis stoka, techninių priemonių naudojimo ribojimą (telefonai, dauginimo aparatūra, automobiliai, degalai ir kt.) (žr. 17 pav.).

17 pav. Pareigūnų nuomonė apie netinkamų darbo sąlygų trukdymą efektyviai dirbti

¹³⁵ Vaikų ir jaunimo klubo – dienos centro modelis // http://www.nplc.lt/centrov/prog/building_d/Modelis.pdf; prisijungimo laikas: 2012-04-17.

¹³⁶ Ten pat.

Įdomu tai, jog pareigūnai įvardindami, jų nuomone, efektyviausias prevencijos kryptis, praktiškai neišskiria, kokios nors vienos, kaip labai svarbios. Jų nuomone, visos iš anketoje pateiktų kryptių galėtų būti efektyvios, jeigu darbas jose būtų atliekamas kokybiškai ir reikiamai finansuojant vykdomas priemones bei skiriant pakankamai žmogiškųjų išteklių (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Pareigūnų nuomonė apie efektyviausias prevencijos kryptis (vidurkis)

Efektyviausios prevencijos kryptys	
švietimas	9,1
teisinės sistemos tobulinimas	8,1
socialinės, medicininės, psichologinės pagalbos priemonių tobulinimas	9,1
policijos pareigūnų kvalifikacijos tobulinimas	8,1

Tyrimo metu pareigūnai nurodė, kad per pastaruosius dvejus metus, nusikaltimų prevencijos problematika, savo aptarnaujamoje teritorijoje vidutiniškai yra skaitę apie 35 val. paskaitų ir apie 7 kartus organizavę įvairius renginius.

Kalbant apie švietimą, kaip jau buvo minėta, jis svarbus ne tik nusikalsti linkusiems nepilnamečiams, jų tėvams, bet ir patiems specialistams, kurie yra pagrindiniai prevencijos vykdytojai. Jie turi žinoti: kaip reaguoti nepilnamečių nusikaltimo atvejais, kaip bendrauti su skirtingo amžiaus vaikais, kokia efektyvi nuobaudų ir drausmių sistema, kaip organizuoti pagalbą nusikaltimus darančiam ir nuo nusikaltimų nukentėjusiam nepilnamečiui. O vaikų švietimo pagrindinis principas - vaikų kritinio mąstymo skatinimas, leidžiantis vaikams patiems ieškoti probleminių situacijų sprendimo būdų.¹³⁷

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugumos pareigūnų nuomone, prevencijos priemonės efektyviausias dirbant su jaunesnio amžiaus vaikais, jų svarbą įvertindami 9,2 balu iš 10. (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Pareigūnų nuomonė, kada prevencija yra efektyvesnė (vidurkis)

Pareigūnų nuomone, prevencija efektyvesnė kai:	
yra dirbama su jaunesnio amžiaus vaikais	9,2
prevencijos formos yra taikomos nuolat	7,8
yra taikomos skirtingo pobūdžio prevencijos formos	8,4
vaikai gali aktyviai dalyvauti (diskutuoti, reikšti savo nuomonę)	8,7

Reikšminga pastebėti, jog pareigūnai, patys nevienodai vertina prevencinių programų ir policijos vykdomų prevencinių priemonių efektyvumą ir jų galimybę sumažinti nepilnamečių

¹³⁷ Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija // <http://jaunimas.aina.lt/noriu-zinoti/3033-Nepilnamei-nusikalstamumo-prevencija.html>; prisijungimo laikas: 2011-08-10.

nusikalstamumą. Į klausimą „Ar, Jūsų nuomone, vykdomos prevencinės programos formuoja nepilnamečių įgūdžius, padedančius atsispirti nusikalstamai veikai?“, didžioji (62 proc.) dalis pareigūnų atsakė, jog tuo tiki nelabai ir tik 7,2 proc. buvo įsitikinę šių programų efektingumu.

Atsakydami į klausimą „Ar, Jūsų nuomone, policijos veikla nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje realiai padeda spręsti šią problemą?“, 17,2 proc. pareigūnų pareiškė, jog esą tuo įsitikinę, 51,4 proc. su tuo sutinka iš dalies ir 31,4 proc. respondentų tuo abejoja. Šie atsakymai turėtų versti susimastyti apie šalyje vykdomo prevencinio darbo nepilnamečių nusikalstamumo srityje modernumą, pasirinktų veiklos metodų ir priemonių tikslingumą bei veikos organizavimo ir administravimo kokybę.

Pabaigai reikėtų paminėti, kad tyrimo metu ne mažiau svarbi buvo nuomonė ir apie tai, kaip pareigūnai vertina savo indėlį į darbą, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją. Norėta išsiaiškinti ar pareigūnai savo pačių indėlį į darbą vertina teigiamai. Duomenys rodo, kad 6 proc. apklaustųjų savo darbo nevertina kaip efektyvaus, tačiau daugumos nuomonė sutapo, kad asmeninis indėlis į darbą, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, vis tik yra efektyvus (su tuo visiškai sutiko 23 proc., o sutiko iš dalies – 65 proc.) (žr. 18 pav.). Pastebėtina tai, kad dauguma pareigūnų (62,5 proc.), kurie su tuo visiškai sutiko, buvo tie, kurių darbo stažas daugiau kaip 10 metų., o iš jų 66,7 proc. buvo tie, kurių nuomone policijos veikla labai padeda spręsti nepilnamečių nusikalstamumo problemą.

18 pav. Pareigūnų nuomonė, kaip vertina savo asmeninį indėlį į darbą

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog analizuojant apklaustųjų nuomones, išsiaiškinta, kad nepilnamečių nusikalstamumo prevencinės programos formuoja nepilnamečių įgūdžius, padedančius atsispirti nusikalstamai veikai ir efektyviausios prevencijos priemonės laikomos, kai yra dirbama su jaunesnio amžiaus vaikais. Tačiau nors pareigūnai nurodė, kad gaunąs pakankamai informacijos apie šias programas, tačiau tinkamai susipažinti su jomis trūksta laiko. Pareigūnų nuomone darbo krūvis yra per didelis ir neatitinkantis atlyginimo, tai trukdo konstruktyviai

dirbti ir turi įtakos darbo atlikimo kokybei. Didelį darbo krūvį ir laiko, skirtą prevenciniam darbui atlikti, trūkumą patvirtina ir tai, kad dauguma pareigūnų nurodė, jog kartais tenka dirbti po darbo valandų arba poilsio dienomis. Tačiau rimčiausios priežastys, kurios trukdo efektyviai įgyvendinti prevencinį darbą, pareigūnų nuomone, yra policijos pareigūnų ir skiriamų lėšų prevencinėms programoms trūkumas.

Policijos, kaip institucijos, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais, vertinant bendradarbiavimą su atskiromis institucijomis, nėra efektyvus. Įvardijama, kad geriausiai sekasi bendradarbiauti su mokyklomis, kai tuo tarpu bendradarbiavimas su savivaldybe yra problematiškas ir sunkus. Iš bendruomenės pagalbos, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, taip pat daug nesulaukiama. Tai neigiamai gali įtakoti bendrą prevencinio darbo rezultatą.

Taip pat tyrimo metu išsiaiškinta, kad daugumai pareigūnų per paskutinius 5 metus kvalifikacijos tobulinimo kursuose teko dalyvauti kelis kartus, tačiau reikėtų paminėti ir tai, kad nedidelė dalis apklaustųjų tokiuose kursuose arba seminaruose, nėra dalyvavę arba nepamena ar dalyvavo, todėl tai leidžia daryti prielaidą, kad ši dalis pareigūnų neturėjo galimybės įgyti daugiau žinių nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos klausimais. Pastebėtina, kad šių pareigūnų tarpe buvo ne tik tie, kurie naujai priimti dirbti, bet ir tie, kurių darbo stažas nuo 3 iki 5 m, ir net tie, kurie dirba šioje srityje daugiau kaip 10 metų. Svarbus pastebėjimas ir tas, kad daugumai pareigūnų studijų metu Nepilnamečių nusikalstamumo dalyko paskaitų nebuvo, o per kitų dalykų paskaitas apie tai buvo kalbama nedaug arba visai ne. Tačiau pažymėtina, kad nors pareigūnai studijų metu turėjo mažai galimybės pasisemti žinių apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, bet dalis jų nurodė, jog šios žinios kažkiek praverčia praktiniame darbe. Todėl darytina prielaida, kad mokymai ir žinios turi įtakos darbo kokybei ir efektyvumui, tačiau ne visi pareigūnai turi galimybę tobulintis, arba ta galimybė labai ribota. Kas liečia pačių pareigūnų poreikį domėtis nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, pagal tyrimo duomenis matyti, kad šis negatyvus reiškinys pareigūnams rūpi ir visi apklaustieji tuo domisi, skiriasi tik priežastys, kurios lemia jų domėjimąsi, t. y. darbo patrauklumas, pareiga darbui ir domėjimasis tiesiog tiek, kiek reikalaujama darbe.

Kalbant apie policijos veiklos efektyvumą ir asmeninį indėlį į darbą, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, daugumos apklaustųjų nuomone, šis indėlis vis tik yra efektyvus, tačiau apibendrinus visas tyrimo aplinkybes, matome, kad trūkumų ir problemų yra, kurias sumažinus ar pašalinus policijos veiklos efektyvumas, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, padidėtų. Tyrimo duomenys rodo, kad nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų nuomone efektyviausios prevencijos kryptys yra: socialinės, medicininės, psichologinės pagalbos priemonių

tobulinimas bei švietimas. Svarbu suteikti pagalbą ir atitinkamą gydymą, formuoti doras nuostatas ir vertybes, skatinti vaikų kritinį mąstymą, leidžiantį patiems ieškoti probleminių situacijų sprendimo būdų, kurti saugią socialinę aplinką bei organizuoti nepilnamečių užimtumą.

Pabaigai reikėtų paminėti, kad iš tyrime dalyvavusių apklaustųjų pareigūnų tik 5,71 proc. pateikė nuomonę apie idėjas kaip sumažinti nepilnamečių nusikalstamumą ir kur turėtų būti kreipiamas dėmesys. Akcentuojami buvo keli pagrindiniai aspektai, tai: 1. didesnio dėmesio skyrimas šeimoms ir jų problemoms; 2. teigiamų nuostatų, vertybių formavimas bei nenusikalstamo elgesio modelio ugdymas.

IŠVADOS

1. Skirtingi autoriai skirtingai apibūdina nusikalstamumo sampratą ir jo reikšmę. Nors buvo tokių autorių, kurie bandė pagrįsti nusikalstamumo naudą, tačiau daugumos autorių nuomonės sutapo, kad nusikalstamumas yra negatyvus, socialinis reiškiny, kuris yra pavojingas ne tik aukoms, pačiam nusikaltėliui, bet ir visai visuomenei, o nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė bendro nusikalstamumo dalis, todėl nepilnamečių nusikalstamumo sampratai apibūdinti naudotini bendrieji nusikalstamumo sampratos bei nepilnamečio sampratos aspektai. Taigi, nusikalstamumas kelia problemas, kurioms pašalinti ir išspręsti reikalingi dideli kaštai, o siekiant pašalinti šias problemas yra įgyvendinamos įvairios prevencinės priemonės, kurių kaštai yra mažesni negu nusikalstamumo.

2. Nusikalstamumo prevencija suprantama kaip tikslinga įvairių valstybės institucijų, visuomeninių organizacijų bei atskirų visuomenės narių veikla, kuria siekiama pašalinti nusikalstamumo atsiradimo priežastis arba bent apriboti jo atsiradimo sąlygas bei daromą įtaką, taip sumažinant jo padaromą žalą visuomenei. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija yra prioritetinga nusikalstamumo prevencijos dalis. Pats žodis „Prevencija“ reiškia išvengimą, užkardymą, užbėgimą už akių. Nusikalstamumo prevenciją galima skirstyti pagal įvairias nusikalstamumo prevencijos atmainas, tačiau visais atvejais tai bus veikla, kuria siekiama išsiaiškinti nusikalstamumą keliančius bei skatinančius veiksnius, juos pašalinti ir taip užkirsti nusikalstamumui kelią.

3. Išanalizavus nepilnamečių nusikalstamumo būklę Lietuvoje 2005 – 2011 m. pastebėtos kelios teigiamos tendencijos: sumažėjo nepilnamečių, įtariamų padariusių nusikalstamas veikas, skaičius nuo 4135 iki 2612, t. y. 36,8 proc., sumažėjo ištirtų nusikalstamų veikų dalis nuo 12,7 proc. iki 9,2 proc. iš visų ištirtų nusikalstamų veikų (žymesnis šių veikų dalies mažėjimas pastebimas per paskutiniuosius dvejus metus, t. y. 2010 m. ir 2011m.), sumažėjo įtariamų (kaltinamų) nepilnamečių, nusikaltusių nepilnamečių grupėse nuo 55,4 proc. (2005 m.) iki 51,8 proc. (2011 m.). Taip pat pastebėtos ir kelios neigiamos tendencijos: iki 2009 m. mažėjo pakartotinai nusikaltusių nepilnamečių dalis nuo 10,1 proc. (2005 m.) iki 5,5 proc. (2009 m.), tačiau 2011 m. ši dalis išaugo iki 8,2 proc. bei išaugo apsvaigusiu nuo narkotinių medžiagų nepilnamečių dalis nuo 0,1 proc. (2005 m.) iki 0,8 proc. (2011 m.) ir ypač ši dalis išaugo 2010 m. ir 2011 m. Tyrimo metu gauti rezultatai parodė, kad mažiau nei trečdalis apklaustųjų pareigūnų apie nepilnamečių nusikalstamumo lygį šalyje žino pilnai, o kiti tik dalinai, pažymint, kad dalis (11,3 proc.) – nuomonės neturėjo.

4. Palyginus 2006 – 2010 metais Lietuvoje ir Latvijoje, ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė nepilnamečiai skaičių 100 000 gyventojų, matyti, kad Lietuvoje šis skaičius buvo didesnis negu Latvijoje. Didžiausias skirtumas buvo 2010 m., t. y. Lietuvoje 67,6 proc. ištirtų nusikalstamų veikų

buvo daugiau negu Latvijoje. O lyginant 2006 – 2008 m. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje ištirtų nusikalstamų veikų skaičių 100 000 gyventojų matyti, kad didžiausias skaičius buvo Estijoje. 2006 m. Lietuvoje šių ištirtų nusikalstamų veikų buvo 49,4 proc. mažiau negu Estijoje (2007 m. – 48,8 proc., 2008 m. – 46,3 proc.).

5. Nusikalstamumo prevencijos programos yra kaip įrankis ir pagrindas nusikalstamumo prevencijai įgyvendinti. Įgyvendinant šias programas policijos komisariatuose yra rengiami ir vykdomi įvairūs planai, programos bei priemonės, skirtos nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai. Svarbu yra tai, kad nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programos būtų vykdomos integruotai kartu įtraukiant vietinę policiją, socialinius darbuotojus, vaiko teisių apsaugą, mokyklą, šeimos narius ir apskritai visą bendruomenę, atsižvelgiant ir kreipiant dėmesį į esamas problemas bei atspindint programos prioritetus. Nepilnamečiai yra asmenys, kurių vertybės dar nėra galutinai susiformavusios, todėl labai svarbu jas kryptingai formuoti. Efektyviomis programomis laikomos tokios programos, kurios nukreiptos į pagrindinius jaunuolio gyvenimo rizikos faktorius, tos, kurios stiprina asmeninius faktorius ir vertybes, institucinius aspektus ir palaiko sveiką paauglio vystymąsi gyvenime. Taip pat tos programos, kurios užtikrina tinkamą paramą bei priežiūrą ir kurios užtikrina jaunuoliui stabilią vietą bendruomenėje. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad pareigūnai gauna pakankamai informacijos apie šias programas, tačiau tinkamai susipažinti su jomis trūksta laiko.

6. Išnagrinėjus policijos prevencinio darbo priemones, remiantis Kauno VPK medžiaga, darytina išvada, kad aktyvinant ir plečiant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, šių priemonių yra įvairių, tačiau priemonių kiekybė per pastaruosius kelerius metus kito nežymiai, kas rodo, jog formaliai policija stengiasi plėtoti šią veiklą, tačiau pažymėtina ir tai, kad sociologinio tyrimo duomenimis, įgyvendinant bendrąją ir individualiąją prevenciją policijos pareigūnų veikla užima praktiškai visą darbo laiką.

7. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad policijos veiklos, vykdančios nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, efektyvumą stabdo tokie veiksniai: per didelis darbo krūvis, dėl to stokojama laiko, kuris reikalingas kokybiškam darbo atlikimui; policijos pareigūnų ir skiriamų lėšų prevencinėms programoms trūkumas; ne su visais socialiniais partneriais jaučiamas glaudus bendradarbiavimo ryšys; ne visi pareigūnai turi galimybę tobulintis kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose ir specializuotis pareigūnų studijų metu arba ta galimybė labai ribota (specialiųjų įgūdžių trūkumas).

8. Kalbant apie policijos veiklos efektyvumą, asmeninį indėlį į darbą ir pačių domėjimąsi nepilnamečių nusikalstamumo prevencija, daugumos apklaustųjų nuomone, nusikalstamumas jiems rūpi, tai juos asmeniškai domina ir savo indėlį į darbą laiko efektyviu, tačiau apibendrinus visas tyrimo

aplinkybes, matome, kad priežasčių, trūkumų ir problemų yra, kurias sumažinus ar pašalinus, manytina, kad policijos veiklos efektyvumas, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, padidėtų. Todėl įvade iškelta hipotezė *„Efektyviai įgyvendinama policijos veikla, vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, sumažintų nepilnamečių nusikalstamumo lygį šalyje“* pasitvirtino.

PASIŪLYMAI

1. Kadangi neretai darbas su nepilnamečiais atrodo nepatrauklus, neprestižinis, todėl reikia ieškoti būdų kaip motyvuoti pareigūnus, kaip gerinti jų darbo sąlygas, kaip sudominti naujus darbuotojus darbu su nepilnamečiais. Be abejonės visų pirma reikalingas naujų darbo vietų formavimas ir etatų steigimas, nes nesant to, nėra ir kito žingsnio – naujų darbuotojų pritraukimo, o visa tai remiasi į lėšas, į finansavimą, kas yra visko pradžia.

2. Svarbu suaktyvinti policijos ir visuomenės bendradarbiavimą, plėtojant, skleidžiant rezultatus, apie padaromą žalą bendruomenei, sudominant, kad ir jai pačiai yra naudingas bendradarbiavimas, nusikalstamumo prevencijos klausimais. Taip pat svarbu plėsti bendradarbiavimo galimybes bei skatinti ryšius su kitais socialiniais partneriais, nes kaip rodo atlikto tyrimo rezultatai, daugumos pareigūnų nuomonė sutapo, jog bendradarbiavimas, pavyzdžiui, su savivaldybe yra silpnas.

3. Reikalingas specialiųjų įgūdžių plėtojimas nepilnamečių reikalų policijos pareigūnams, todėl svarbu diegti nuoseklias kvalifikacijos tobulinimo, kėlimo programas, dažniau organizuoti kursus, seminarus nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos tematika. Taip pat būtina studijų programų korekcija, labiau pritaikant jas prie pareigūnų poreikių dirbant su nepilnamečiais. Tuo tikslu reikėtų studijų dalykus, skirtus nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai, dėstyti kaip privalomus, o ne laisvai pasirenkamus arba apie tai daugiau dėstyti per kitų dalykų paskaitas.

4. Siekiant plėtoti individualiąją nusikalstamų veikų prevenciją, reikalingas ne tik finansinių lėšų, skirtų šiai veiklai, didinimas, tačiau ir didesnės darbo jėgos plėtojimas, t. y., kaip jau buvo minėta, naujų etatų steigimas bei darbuotojų priėmimas. Didėjant policijos pareigūnų skaičiui, sumažėtų darbo krūvis, o viso to pasekoje, pareigūnai turėtų daugiau laiko skirti socialinės rizikos šeimoms bei konkreitiems nepilnamečiams, kurie yra linkę nusikalsti (potencialiems arba esamiems nusikaltėliams), įgyvendinant individualiąją nusikalstamų veikų prevenciją.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. LR Konstitucija // *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. LR administracinių teisės pažeidimų kodeksas // *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
3. LR baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
4. LR baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
5. LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
6. LR civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
7. LR tarptautinių sutarčių įstatymas // *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1948.
8. LR policijos veiklos įstatymas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 90-2777.
9. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807.
10. LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 157-7969.
11. LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 70-3170.
12. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807.
13. LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 86-3637.
14. LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 72-3475.
15. LR švietimo įstatymas // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 38-1804.
16. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. birželio 2 d. Nr. 5-V-384 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio pareigūno (apylinkės inspektorius) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje.
17. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2009 m. gruodžio 1 d. Nr. 5-V-893 „Dėl viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“ // Įsakymas skelbtas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje.

Tarptautiniai dokumentai

18. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60-1501.
19. Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės (Rijado gairės). // http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Rijado%20gaires.htm; prisijungimo laikas: 2012-03-14.
20. Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės) // http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Pekinotaisykles%20red.htm; prisijungimo laikas: 2012-03-14.
21. Jungtinių Tautų Vystymo programos Nepilnamečių justicijos programa LIT/99/005. Išorinio vertinimo ataskaita // www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Išor_ivert/Tarptautinis_vertinimas.doc; prisijungimo laikas: 2012-02-28.

Preveninės programos

22. Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programa // *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 110-4664.
23. Nepilnamečių justicijos 2004 – 2008 metų programa // *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 83-3008.
24. Nepilnamečių justicijos programa
http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Liet_teis_aktai/nepilnameciu%20just%20progr.htm;
prisijungimo laikas: 2012-02-28.
25. Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programa // *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 2-81.
26. Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 metų programa // *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 51-1892.
27. Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programa // *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 58-2021.
28. Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 32 - 1318.
29. Nacionalinė jaunimo politikos 2011 – 2019 metų plėtros programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 142-7299.
30. Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010 – 2016 metų programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 132-6720.

31. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa // *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 123-6311.

Specialioji literatūra

32. A. Čepas, V. Pavilionis. Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. – Vilnius: Mintis, 1973.
33. A. Dapšys. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo kryptys // Teisės problemos. 1994.
34. A. Dapšys. Nepilnamečių teisėtvarkos pažeidimų prevencija (metodinės rekomendacijos). - Vilnius, 1979.
35. A. Drakšienė, R. Drakšas. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. – Vilnius: Eugrimas, 2008.
36. A. Petrulytė. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. – Vilnius: Presvika, 2003.
37. A. S. Reber. The Penguin dictionary of psychology. – London: Penguin Books, 1985.
38. D. Beinoravičius, M. Greičius, A. Jatkevičius ir kt. Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Situacijos, analizė, išvados ir pasiūlymai. - Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998.
39. Е. Бафия. Проблемы криминологии. Диалектика криминогенной ситуации. Масква, 1983.
40. G. Babachinaitė, A. Čepas, A. Dapšys ir kt. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. – Vilnius: Mintis, 1984.
41. Г. Хохреков. Криминология. Масква, 2000.
42. G. Kvieskienė. Socializacijos pedagogika. - Vilnius, 2000.
43. G. Valickas. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997.
44. I. Leliūgienė. Socialinė pedagogika. – Kaunas: Technologija, 2002.
45. Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Visuomenės, savivaldybių ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas nusikalstamumo prevencijos srityje. – Vilnius: judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“, 1999.
46. К. Уэда. Преступность и криминология в современной Японии. Масква, 1989.
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Smurto prevencija mokyklose. Metodinė priemonė. – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005.
48. Namų advokatas. - Vilnius, 2002.
49. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. Vilnius, 1984.

50. P. Šatkus, A. Bukauskas, P. Ragauskas ir kt. Problemos. Aktualijos. Patarimai. Informacija. - Vilnius: Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą”, 1998.
51. R. Žukauskienė. Individualus darbas su nusikalsti linkusių vaikų. - Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
52. S. Ignatavičienė, R. Žukauskienė. Rizikos grupės vaikai. Metodinės rekomendacijos pedagogams. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1999.
53. Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija. 1985.
54. V. Andriulis. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje 1918-1940 m. Antologinė apžvalga. – Vilnius: Justitia, 2004.
55. В. Фокс. Введение в криминологию. Москва, 1985.
56. V. Justickis. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu. - Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 2000.
57. V. Šlapkauskas. Mokykla ir nusikalstamumo prevencija. Serija „Prevencinė pedagogika”, 1. – Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija, 1996.

Internetiniai šaltiniai

58. Kad būtum laimingas pats, padėk kurti laimę kitiems // <http://www.policclub.lt/lt/Index>; prisijungimo laikas: 2012-03-27.
59. Fizinio asmens veiksnumas // <http://teisinespaslaugos.info/fizinio-asmens-veiksnumas>; prisijungimo laikas: 2012-04-15.
60. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai // <http://www.nti-pn.lt/>; prisijungimo laikas: 2012-04-08.
61. Lietuvos šaulių sąjunga // http://www.sauliusajunga.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=29; prisijungimo laikas: 2012-04-08.
62. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija. <http://prevencija.drasinkimeateiti.lt/Page.aspx?pageID=52>; prisijungimo laikas: 2012-02-28.
63. Bendruomenė paremtų darbo su nepavojingais nepilnamečiais teisės pažeidėjais alternatyvų vadovas // <http://www.nplc.lt/sena/vz/vz7/vz7-25.htm>; prisijungimo laikas: 2012-03-15

64. Daiktų žymėjimas – apsauga nuo ilgapirščių.
http://www.pastebek.lt/lt/specialistai_pataria/daiktu_zymejimas_%20apsauga_nuo_ilgapirsciui/;
prisijungimo laikas: 2012-02-17.
65. Judėjimas „Jaunieji policijos rėmėjai“.
<http://www.vilnius.policija.lt/index.php?lang=1&sid=120&tid=94>; prisijungimo laikas: 2012-02-17.
66. Tėvų atsakomybė – Lietuva.
http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_lit_lt.htm. Prisijungimo laikas: 2012-03-04.
67. Nacionalinis pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimas // <http://www.pareigunai.lt/index.php?page=depnaujienos&id=299>; prisijungimo laikas: 2012-04-12.
68. Vaikų ir jaunimo klubo – dienos centro modelis // http://www.nplc.lt/centrov/prog/building_d/Modelis.pdf; prisijungimo laikas: 2012-04-17.
69. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencija // <http://jaunimas.aina.lt/noriu-zinoti/3033-Nepilnamei-nusikalstamumo-prevencija.html>; prisijungimo laikas: 2011-08-10.
70. Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/>; prisijungimo laikas: 2011-11-02.

Kita literatūra

71. Duomenys apie nepilnamečius asmenis // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|18|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|18|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI)); prisijungimo laikas: 2012-01-02.
72. Duomenys apie nepilnamečius asmenis // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|15|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|15|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI)); prisijungimo laikas: 2012-01-02.
73. Duomenys apie nusikalstamas veikas // http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-

201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30N-ITI); prisijungimo laikas: 2012-01-02.

74. Duomenys apie nusikalstamas veikas //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|28|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2012-01-02.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|28|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30N-ITI); prisijungimo laikas: 2012-01-02.)

75. Duomenys apie nepilnamečius asmenis //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|16|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2012-01-02.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|16|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30N-ITI); prisijungimo laikas: 2012-01-02.)

76. Duomenys apie nepilnamečius asmenis //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|12|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2012-01-02.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|12|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30N-ITI); prisijungimo laikas: 2012-01-02.)

77. Duomenys apie nusikalstamas veikas //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200912/f-30n-iti-200912.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200912/f-30n-iti-200912.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu (Forma_30N-ITI); prisijungimo laikas: 2011-01-30.)

78. Duomenys apie iširtas nusikalstamas veikas //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201012/f-vsd-iti-201012.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas \(Forma_VSD-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201012/f-vsd-iti-201012.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas (Forma_VSD-ITI); prisijungimo laikas: 2011-01-30.)

79. Duomenys apie iširtas nusikalstamas veikas //

[http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-vsd-iti-201112.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas \(Forma_VSD-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-vsd-iti-201112.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas (Forma_VSD-ITI); prisijungimo laikas: 2011-01-30.)

80. Duomenys apie nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-30n-iti-201112.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
81. Duomenys apie iširtas nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-vsd-iti-200812.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas \(Forma_VSD-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-vsd-iti-200812.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+užregistruotas+ir+iširtas+nusikalstamas+veikas+(Forma_VSD-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
82. Duomenys apie nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-30n-iti-200812.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200812/f-30n-iti-200812.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
83. Duomenys apie iširtas nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200712/f-vsd-iti-200712.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas \(Forma_VSD-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200712/f-vsd-iti-200712.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+užregistruotas+ir+iširtas+nusikalstamas+veikas+(Forma_VSD-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
84. Duomenys apie nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200712/f-30n-iti-200712.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200712/f-30n-iti-200712.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
85. Duomenys apie iširtas nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-vsd-iti-200612.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas \(Forma_VSD-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-vsd-iti-200612.data.txt&ff=<!--|VSD-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+užregistruotas+ir+iširtas+nusikalstamas+veikas+(Forma_VSD-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)
86. Duomenys apie nusikalstamas veikas // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-30n-iti-200612.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nepilnamečius, įtariamus \(kaltinamus\) nusikalstamų veikų padarymu \(Forma_30N-ITI\); prisijungimo laikas: 2011-01-30.](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200612/f-30n-iti-200612.data.txt&ff=<!--|30N-ITI|1|-->&tt=Duomenys+apie+ikiteisminio+tyrimo+įstaigose+užregistruotus+nepilnamečius,+įtariamus+(kaltinamus)+nusikalstamų+veikų+padarymu+(Forma_30N-ITI);+prisijungimo+laikas:+2011-01-30.)

87. Duomenys apie nepilnamečius asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-itivsdn-201112.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys apie itariamus \(kaltinamus\) ir nukentejusius nepilnamecius \(Forma_VSDN-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201112/f-itivsdn-201112.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys+apie+itariamus+(kaltinamus)+ir+nukentejusius+nepilnamecius+(Forma_VSDN-ITI);); prisijungimo laikas: 2011-01-30.
88. Duomenys apie nepilnamečius asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201012/f-itivsdn-201012.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys apie itariamus \(kaltinamus\) ir nukentejusius nepilnamecius \(Forma_VSDN-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=201012/f-itivsdn-201012.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys+apie+itariamus+(kaltinamus)+ir+nukentejusius+nepilnamecius+(Forma_VSDN-ITI);); prisijungimo laikas: 2011-01-30.
89. Duomenys apie nepilnamečius asmenis, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu // [http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200912/f-itivsdn-200912.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys apie itariamus \(kaltinamus\) ir nukentejusius nepilnamecius \(Forma_VSDN-ITI\)](http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/txt_file.phtml?fv=200912/f-itivsdn-200912.data.txt&ff=<!--|ITI-VSDN|1|-->&tt=Duomenys+apie+itariamus+(kaltinamus)+ir+nukentejusius+nepilnamecius+(Forma_VSDN-ITI);); prisijungimo laikas: 2011-01-30.
90. A. Jatkevičius. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai: teisė (01S) / Vilniaus universitetas, 2003.
91. Dr. Alfredas Kiškis. Paskaitų medžiaga. Tema Nr. 5 „Nusikalstamumo prevencija“. - MRU, 2011. 36 skaidrė.
92. Statistinių duomenų apie 2010 m. užregistruotas nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariami (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė // http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/korteles/analize_apie_vaikus_2010.pdf; prisijungimo laikas: 2012-01-09.
93. Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato 2011 metų veiklos ataskaita. Kaunas, 2012-01-25 Nr. 20-IL-103.
94. Darbo dokumentas dėl ES lyčių lygybės politikos indėlio į kovą su nepilnamečių nusikalstamumu // http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/femm/dt/819/819574/819574lt.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-19.
95. Pažyma apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2010 metus // <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>; prisijungimo laikas: 2012-04-16.
96. Policijos departamento prie LR VRM 2011 metų veiklos ataskaita Nr. 5-1N-9. Vilnius, 2012.
97. Policijos departamento pažyma apie policijos įstaigų veiklą ir nusikalstamumą per 2011 m. // <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:s-V->

[77rh04J:www.policija.lt/get.php?f.9835+policijos+departamento+pa%C5%B5+apie+policijos+%C4%AFstai%C5%B3+veikl%C4%85+ir+nusikalstamum%C4%85+per+2011&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEShyx_yB2fTQrXRLvmNQCinsy3S7UO_2JOID8cL-RCxBZY34XTqBweygzOvAwPV8DVv-ZXtTmygcBgeEgNSTwxmBcE_SWgDv79wbSrhuFmxAk9X3_gHi6HiQaruuECwjicE_zWjZ&sig=AHIEtbSi_5zG7g8avyV6AEF991wealInuA](http://www.policija.lt/get.php?f.9835+policijos+departamento+pa%C5%B5+apie+policijos+%C4%AFstai%C5%B3+veikl%C4%85+ir+nusikalstamum%C4%85+per+2011&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEEShyx_yB2fTQrXRLvmNQCinsy3S7UO_2JOID8cL-RCxBZY34XTqBweygzOvAwPV8DVv-ZXtTmygcBgeEgNSTwxmBcE_SWgDv79wbSrhuFmxAk9X3_gHi6HiQaruuECwjicE_zWjZ&sig=AHIEtbSi_5zG7g8avyV6AEF991wealInuA); prisijungimo laikas: 2012-04-12.

98. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 – 2010 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo 2010 metais ataskaita. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2011/110413/04.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-01.
99. Ataskaitos apie Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimą // <http://www.vrm.lt/index.php?id=1042>; prisijungimo laikas: 2012-04-17.
100. Informacija apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2007 – 2009 metų įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu Nr. 806, vykdymą 2009 metais. Ataskaita.
101. Informacija apie nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010 – 2012 metų įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Vyriausybės 2010 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 247, vykdymą 2010 metais. Ataskaita.
http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_saugumo_dep/naujas/2010_ataskaita_priedas.pdf; prisijungimo laikas: 2012-03-06.
102. Metodinės rekomendacijos prevencijos padalinių pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais mokyklose. Parengė L. Stulginskienė. – Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2011.
103. Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida // [http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/download_release/?id=3465&download=1&doc=1798&PHPSSESSID=](http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/download_release/?id=3465&download=1&doc=1798&PHPSSESSID=;); prisijungimo laikas: 2012-04-10.
104. Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida // http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CEwQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.stat.gov.lt%2Fen%2Fcatalog%2Fdownload_release%2F%3Fid%3D2456%26download%3D1%26doc%3D964%26PHPSESSID%3Db240be7452096cffe2600ebd5de94d0&ei=fEeFT7SoB-Hg4QSM7syzBw&usg=AFQjCNFDKafciFlmbowomkyUehIESq6ew&sig2=yLRSS-YJVH5itOhfdv77IQ; prisijungimo laikas: 2012-04-11.

105. Population grows in twenty EU Member States // http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-038/EN/KS-SF-11-038-EN.PDF; prisijungimo laikas: 2012-04-11.
106. The EU-27 population continues to grow // http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-09-031/EN/KS-QA-09-031-EN.PDF; prisijungimo laikas: 2012-04-11.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos. Nepilnamečių nusikalstamumas, nusikalstamumo prevencija, policijos veikla.

Nusikalstamumas yra negatyvus reiškinys, padarantis didelę žalą visuomenei ir kuo anksčiau bus užkertamas jam kelias, tuo mažesnis nusikalstamumo lygis bus ateityje. Visuotinai pritariama, jog nepilnamečių nusikalstamumo prevencija Lietuvai šiandien yra aktuali. Ši prevencinį darbą vykdo ir prie jo prisideda įvairios institucijos, tokios kaip: teisėsaugos; švietimo, mokymo ir auklėjimo įstaigos; vaiko teisių apsaugos tarnybos; įvairios visuomeninės organizacijos ir kiti subjektai. Darbe nagrinėjama policijos veikla, vykdančią nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą.

Lyginant Lietuvos nepilnamečių nusikalstamumo būklę su kaimyninės Latvijos, pastebėtina, kad Lietuvoje ši būklė yra blogesnė, nepilnamečių nusikalstamumo lygis didesnis. Greta to, tenka pripažinti, jog Lietuvoje vykstantys kultūrinių vertybių ir aplinkos pokyčiai, tokie kaip santuokos kaip vertybės silpnėjimas, žema tarpusavio santykių kultūra, kartų solidarumo mažėjimas, nepakankama valstybės pagalba šeimai krizių atveju, atotolio šeimos tipo (našlaičio sindromas) formavimasis skatina nepilnamečių asocialaus elgesio atsiradimą ir sudaro prielaidas nusikalstamumui didėti. Tai suponuoja siekį atidžiau įvertinti vienos iš pagrindinių – policijos – institucijų, vykdančių nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, veiklos efektyvumą. Todėl darbo tikslas yra įvertinti nepilnamečių nusikalstamumo lygį Lietuvoje ir policijos pareigūnų veiklą, vykdančią nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją.

Sociologinio tyrimo metu išsiaiškinta, kad policijos veiklos, vykdančios nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, efektyvumą stabdo tokie veiksniai: per didelis darbo krūvis, dėl to stokojama laiko, kuris reikalingas kokybiškam darbo atlikimui; policijos pareigūnų ir skiriamų lėšų prevencinėms programoms trūkumas; ne su visais socialiniais partneriais jaučiamos pastangos bendradarbiauti; ne visi pareigūnai turi galimybę tobulintis kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose ir specializuotis pareigūnų studijų metu arba ta galimybė labai ribota (specialiųjų įgūdžių trūkumas). Sumažinus ar pašalinus šiuos trūkumus, manytina, kad policijos veiklos efektyvumas, vykdančią nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą, padidėtų.

SUMMARY

Basic concepts. Juvenile delinquency, crime prevention and police activities.

Crime is a negative phenomenon, which makes major damage to the public, so preventing it as early as possible will lower the crime rate in the future. It is generally accepted that the juvenile crime prevention is relevant today. This preventive work is carried out and contributed by various institutions, such as: law enforcement, enlightenment, training and education, child protection services, various public organizations and other entities. This study examines police actions in carrying out juvenile crime prevention work.

It is noticeable that situation in Lithuania is worse when comparing juvenile crime situation in Lithuania with neighboring Latvia - juvenile crime rates are higher. Along with this, one has to admit that changes of environment and cultural values, such as weakening meaning of marriage, low culture of reciprocal relationship, decline in solidarity of generations, lack of public support for the family crisis, family type with Parents Abroad (orphan syndrome) promotes the formation of juvenile antisocial behavior and leads to increase of crime. This implies a desire to more closely evaluate one of the key - the police - the authorities involved in juvenile crime prevention work and performance. Therefore, study objective is to evaluate the juvenile crime rate in Lithuania and police actions in the prevention of juvenile delinquency.

Sociological research shows that police actions in juvenile crime prevention work effectiveness is hampered by these factors: excessive workload, due to lack of time, which is required in high-quality work performance, lack of police officers and funding for prevention programs, not all social partners show efforts to cooperate, not all officials have the opportunity to train in-service training courses, seminars and specialize during officers training or possibilities are very limited (shortage of specific skills). It is considering that reducing or eliminating these shortcomings will let police work efficiency in juvenile crime prevention to increase.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Gyventojų skaičius Baltijos šalyse (mln.)

Metai	Lietuvoje	Latvijoje	Estijoje
2011	3,2446	2,2296	1,3402
2010	3,329	2,2484	1,3401
2009	3,3499	2,2613	1,3404
2008	3,36636	2,27089	1,34094
2007	3,3849	2,2813	1,342
2006	3,4033	2,2946	1,345

Šaltinis: sudarė autorė remiantis Lietuvos statistikos departamento ir Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis.

Dalyvavimo daiktų žymėjimo akcijose skaičius Kauno apskrityje

Dalyvauta daiktų žymėjimo akcijose		
Metai	2010	2011
Kauno m. PK	273	329
Birštono PK	3	2
Jonavos r. PK	6	5
Kaišiadorių r. PK	4	3
Kauno r. PK	30	29
Kėdainių r. PK	2	2
Prienų r. PK	9	2
Raseinių r. PK	7	3
Iš viso:	334	375

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis.

Jaunujų policijos rėmėjų skaičius Kauno apskrityje 2010 – 2011 m.

Prie jaunujų policijos rėmėjų gretų prisijungė:		
Metai	2010	2011
Kauno m. PK	9	40
Birštono PK	11	4
Jonavos r. PK	10	0
Kaišiadorių r. PK	4	10
Kauno r. PK	146	131
Kėdainių r. PK	26	13
Prienų r. PK	2	6
Raseinių r. PK	30	20
Iš viso:	238	224

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriaus duomenimis.

ANKETA

Gerb. pareigūne,

magistro darbo temoje „Policijos pareigūnų veikla vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevencinį darbą” keliamas tikslas atskleisti nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų veiklos vykdant nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją ypatumus, todėl prašau Jūsų atsakyti į pateiktus klausimus. Jūsų atsakymai padės geriau įvertinti atskirus nagrinėjamos problemos aspektus bei leis geriau įvertinti šios profesijos pareigūnų veiklą. Anketa yra anoniminė ir Jūsų atsakymai bus vertinami apibendrintai.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

Prie kiekvieno klausimo pažymėkite tik vieną atsakymą.

1. Jūsų darbo stažas vykdant nepilnamečių reikalų policijos pareigūno pareigines funkcijas:

- a) iki 1 m.; b) nuo 1 iki 3 m.; c) nuo 3 iki 5 m.; d) nuo 5 iki 10 m.; e) daugiau kaip 10 m.

2. Kiek jūsų prižiūrimoje teritorijoje yra nepilnamečių?

- a) iki 500; b) 500 -1000; c) 1000 – 1500; d) 1500 – 3000; e) daugiau kaip 3000.

3. Kaip vertinate savo darbo krūvį

- a) normalus; b) per didelis; c) nenormaliai didelis; d) neturiu nuomonės.

4. Ar Jūsų gaunamas atlyginimas atitinka darbo krūvį?

- a) visiškai atitinka; b) iš dalies atitinka; c) pagal mano darbo krūvį atlyginimas yra per mažas; d) neturiu nuomonės.

5. Kokią Jūsų darbo laiko dalį užima prevencinis darbas su nepilnamečiais ?

- a) praktiškai visą darbo laiką; b) didžiąją darbo laiko dalį; c) apie pusę darbo laiko; d) mažiau kaip pusę darbo laiko; e) šis darbas dirbamas periodiškai.

6. Ar Jums pakankamai skiriama laiko kokybiškai atlikti prevencinį darbą su nepilnamečiais?

- a) šiam darbui laiko skiriama pakankamai; b) laiko skiriama nepakankamai; c) kokybiškai atlikti šį darbą laiko skiriama labai mažai;

7. Kokios rūšies prevencinį darbą jūs daugiau dirbate?

- a) bendrąjį; b) individualųjį; c) abu vienodai; d) priklausomai nuo situacijos; e) sunku pasakyti.

8. Ar Jūs domitės nepilnamečių nusikalstamumo prevencija?

- a) taip, domiuosi papildomai, nes man šis darbas patinka; b) domiuosi, nes jaučiu pareigą darbui; c) domiuosi tik tiek, kiek reikalaujama darbe; d) praktiškai ne.

9. Ar per paskutinius 5 metus teko dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją?

- a) taip, teko kelis kartus; b) taip, teko vieną kartą; c) neteko; d) neprisimenu.

10. Ar Jūsų studijų metu Jums buvo dėstomas *Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos* studijų dalykas?

- a) taip; b) ne; c) nepamenu.

11. Ar Jūsų studijų metu apie nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją buvo kalbama per kitų dalykų paskaitas?

- a) taip gana dažnai; b) gana retai; c) labai mažai; d) beveik ne; e) visai nebuvo; f) neprisimenu.

12. Ar šios, studijų metu dėstytos, žinios praverčia Jūsų praktiniame darbe?

- a) taip, labai; b) kažkiek; c) labai nedaug; d) praktiškai ne; e) nežinau; f) nebuvo dėstoma.

13. Įvertinkite, savo nuomone, policijos bendradarbiavimo su socialiniais partneriais – mokyklomis, socialiniais darbuotojais, savivaldybe, visuomeninėmis organizacijomis ir kt. – efektyvumą, organizuojant ir įgyvendinant prevencines priemones nepilnamečių nusikalstamumo srityje.

- a) bendradarbiavimas labai efektyvus;
- b) bendradarbiavimas labiau formalus, nei efektyvus;
- c) bendradarbiavimas neefektyvus, daugiau „popieriuje“;
- d) praktiškai jokio realaus bendradarbiavimo nėra;
- e) kita.

14. Su kokiomis institucijomis Jūsų policijos įstaigai geriausiai sekasi bendradarbiauti (įvertinkite [pabraukite] instituciją 10 balų sistemoje: 1 – blogiausiai, 10 - geriausiai)?

- a) su savivaldybe: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
- b) su mokyklomis: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
- c) su vaiko teisių apsaugos tarnybomis: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
- d) su visuomeninėmis organizacijomis: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
- e) su vietos bendruomene: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

15. Kiek laiko individualiai dirbat, per savaitę, su konkrečiu vaiku, kuris turi problemų dėl narkotinių ar psichotropinių medžiagų?

- a) 4 – 8 val.;
- b) 8 – 10 val.;
- c) 10 ir daugiau;
- d) jei nėra tinkančio varianto, parašykite patys: _____

16. Kiek esate skaitęs paskaitų ar organizavęs renginių savo aptarnaujamos teritorijos mokyklose, nusikaltimų prevencijos problematika, per pastaruosius du metus?

- a) nesu skaitęs paskaitų; b) esu perskaitęs _____ paskaitų; c) esu organizavęs renginių _____;
- d) nesu organizavęs renginių.

17. Ar Jūsų nuomone, vykdomos prevencinės programos formuoja nepilnamečių įgūdžius, padedančius atsispirti nusikalstamai veikai?

- a) taip; b) nelabai; c) ne; d) nežinau.

18. Ar Jūsų nuomone policijos veikla nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje realiai padeda spręsti šią problemą?

- a) taip, labai; b) iš dalies padeda; c) gal kažkiek ir padeda; d) manau, kad ne; e) nežinau.

19. Ar, kaip nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas, dirbdamas prevencinį darbą šioje srityje, gaunate iš vadovų ir socialinių partnerių visokeriopą pagalbą, kokios jums reikia efektyviai atlikti savo pareigas ir įgyvendinti keliamus tikslus?

- a) taip, gaunu viską, kas man reikalinga kokybiškai atlikti prevencinį darbą;
- b) gaunu beveik viską, kas reikalinga efektyviai vykdyti prevencinį darbą;
- c) sėkmingam prevenciniam darbui atlikti, gaunama parama iš vadovų ar socialinių partnerių, nėra pakankama;
- d) praktiškai jokios paramos aš negaunu;
- e) kita.

20. Kokios jūsų nuomone pagrindinės priežastys, trukdančios efektyviai įgyvendinti nepilnamečių reikalų policijos pareigūnui priskirtą prevencinį darbą? (galite nurodyti ir kelias priežastis jų svarbą įvertindamas 10 balų sistemoje: 1 – maža problema...10 – labai didelė problema)

- a) netobula teisinė bazė: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- b) skiriamų lėšų prevencinėms programoms trūkumas: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- c) formalus požiūris į vykdomą darbą: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- d) per didelis nepilnamečių reikalų policijos pareigūno darbo krūvis: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- e) nepakankamas bendradarbiavimas tarp atskirų institucijų ir žinybų: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- f) policijos pareigūnų trūkumas: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- g) visuomenės abejingumas šiai problemai: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10
- h) kita _____

21. Prie kiekvieno teiginio pažymėkite tik vieną atsakymą: visiškai sutinkate, sutinkate iš dalies, nesutinkate arba neturite nuomonės.

Eil. Nr.	Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku	Neturiu nuomonės
1.	Vykdamas nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, man kartais tenka dirbti po darbo valandų arba poilsio dienomis.				
2.	Visos prevencinės priemonės yra efektyvios vykdamas nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją.				
3.	Netinkamos darbo sąlygos man trukdo efektyviai dirbti.				
4.	Darbo metu man trūksta laiko tinkamai susipažinti su nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programomis.				
5.	Darbe gaunu pakankamai informacijos apie nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programas.				
6.	Didelis darbo krūvis man trukdo konstruktyviai dirbti vykdamas nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją.				
7.	Man rūpi nepilnamečių nusikalstamumo priežastys, todėl darbe stengiuosi vykdyti nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją.				
8.	Manau, mano indėlis į darbą, vykdamas nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, yra efektyvus.				
9.	Žinau kokia yra nepilnamečių nusikalstamumo būklė Lietuvoje.				
10.	Policijos pareigūnų darbui, vykdamas nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją, daug padeda pati bendruomenė.				

22. Jūsų nuomone efektyviausios prevencijos kryptys yra: (galite nurodyti ir kelias kryptis, jų svarbą įvertindamas 10 balų sistemoje: 1 – mažai efektyvi...10 – labai efektyvi)

- a) švietimas: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 b) teisinės sistemos tobulinimas: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 c) socialinės, medicininės, psichologinės pagalbos priemonių tobulinimas: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 d) policijos pareigūnų kvalifikacijos tobulinimas: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 e) kita: _____

23. Jūsų nuomone prevencija efektyvesnė kai: (galite nurodyti ir keletą variantų, jų svarbą įvertindamas 10 balų sistemoje: 1 – mažai efektyvu...10 – labai efektyvu)

- a) yra dirbama su jaunesnio amžiaus vaikais: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 b) prevencijos formos yra taikomos nuolat: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 c) yra taikomos skirtingo pobūdžio prevencijos formos: **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 d) vaikai gali aktyviai dalyvauti (diskutuoti, reikšti savo nuomonę): **1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10**
 e) kita: _____

24. Ar turite idėjų kaip galima sumažinti nepilnamečių nusikalstamumą?

- a) Taip; b) ne; c) nežinau.

25. Jeigu turite idėjų kaip galima sumažinti nepilnamečių nusikalstamumą, parašykite:

26. Jūsų pasiūlymai susiję su šia anketa arba nagrinėjama tema:

2011 metais kvalifikacijos tobulinimo kursuose dalyvavusių Kauno apskrities pareigūnų skaičius

Eil Nr.	Kvalifikacijos tobulinimo kursų pavadinimas	Pareigūnų skaičius
1.	Smurto prieš vaikus prevencija ir pagalba vaikams	19
2.	Nepilnamečių justicija	17
3.	Viešosios policijos pareigūnų veikla, vykdam narkomanijos prevenciją ir tiriant teisės pažeidimus, susijusius su neteisėtų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu ar laikymu	26
4.	Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos įgyvendinimas policijos pareigūno darbo praktikoje	11
5.	Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje prevencija	3
6.	Smurtas šeimoje	2
7.	Vaikas-smurto auka: tarpžinybinis požiūris ir tarptautinė patirtis	1
8.	Tyrimas ir baudžiamasis persekiojimas dėl seksualinės prievartos prieš vaikus internete	2
9.	Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio taikinamasis tarpininkavimas	1
10.	Psichologinis vaikų, nukentėjusių nuo seksualinės prievartos ir dalyvaujančių teisinėse procedūrose, įvertinimas	2
11.	Vaikas - smurto auka: tarpžinybinis požiūris ir tarptautinė patirtis	1
12.	Konsultavimas ir intervencijos savižudybės grėsmės atveju	1
13.	Vaikas - liudytojas su ypatingais poreikiais	2
14.	Bendravimo ir mokymų svarba kovoje su smurtu artimoje aplinkoje	2
15.		Viso: 90

Šaltinis: sudarė magistro baigiamojo darbo autorė remiantis Kauno apskrities VPK Personalo skyriaus Profesinio ugdymo grupės duomenimis.

Duomenys apie nepilnamečių nusikalstamumą Baltijos šalyse

Nepilnamečiai įtariamai nusikalstamų veikų padarymu					
Lietuvoje			Latvijoje		
2008 m.	2009 m.	2010 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
2785	3353	2865	1812	1383	985

Ištirtos nusikalstamos veikos, padarytos nepilnamečių asmenų									
Lietuvoje					Latvijoje				
2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
4244	4051	4325	4024	3589	1285	1168	1397	1038	785

Ištirtos nusikalstamos veikos, padarytos nepilnamečių asmenų								
Lietuvoje			Latvijoje			Estijoje		
2006 m.	2007 m.	2008 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
4244	4051	4325	1285	1168	1397	3313	3020	3208

Šaltinis: sudarė darbo autorė remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenimis.